

MAGYAR TUDÓS TÁRLAT

MAGYAR MEZŐGAZDASÁGI
MÚZEUM ÉS KÖNYVTÁR
BUDAPEST | VAJDAHUNYADVÁR

2018

MAGYAR TUDÓS TÁRLAT – 2018

A Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár kiadványa

Budapest
Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár
2018.

A gyűjtőmunkát és a kiadvány szerkesztését végezték:

Csicsmann Mihály, Eötvös Péter Mátyás, Hernádi Ildikó, Horváth Tamás, Huszár Dóra,
Kungl Evelin, Kosztolnyik Krisztián, Pecsényicki Nikolett, Pál János, Révész Márta,
Tóth-Barbalics Veronika, Vincze Petronella, Ziegler Gábor, Zubor Ferenc

Felelős kiadó: dr. Estók János

A rendezvénysorozat létrejöttét a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.
www.nka.hu

Tartalom

Előszó	7
Akikről születési évforduló kapcsán emlékezünk meg	9
100 éve született.....	10
Balatoni Mihály	10
Bakonyi József	11
Cieleszky Vilmos.....	11
Gunda Mihály, id.....	12
Haraszi Ede	13
Juhász Balázs.....	15
Palyusik Mátyás	16
Sipos Elek.....	17
125 éve született.....	18
Ábrahám Ambrus	18
Bittera Gyula	19
Jáky József	20
Rittinger Pál	21
Sávoly Pál	22
Schulek Elemér	23
Szél Tivadar	24
Szent-Györgyi Albert.....	25
150 éve született.....	26
Bugarszky István	26
Frommer Rudolf	27
Jankó János	28
Hreblay Emil	29
Károly (Karl) Rezső	30
Korbuly Mihály.....	31
Limbacher Károly.....	32
Marek József.....	33
Nagy Dezső	35
Pettenkoffer Sándor	36
Pfeifer Ignác	37

Rohringer Sándor.....	38
Sztankay Aba.....	40
Vastagh György, ifj.	42
Zichy János.....	44
175 éve született.....	45
Czakó Kálmán	45
Dapsy László	46
Emich Gusztáv	47
Fodor József.....	48
Heller Ágost.....	49
Kanitz Ágoston	50
Koch Antal.....	52
Kunstädter Jakab Joachim	53
Szontagh Miklós.....	53
Thanhoffer Lajos	55
Wéber Ede.....	56
200 éve született.....	57
Érkövy (Ploetz) Adolf.....	57
Görgey (Görgei) Artúr	59
Hazslinszky Frigyes Ágost	61
Herrich Károly.....	63
Képeßy József.....	64
Kruspér István.....	65
Magyar László.....	66
Mihalik (Mihálik) János.....	67
Szabó Alajos	68
225 éve született.....	70
Bugát Pál.....	70
250 éve született.....	72
Asbóth János	72
275 éve született.....	74
Hadaly Károly	74
300 éve született.....	75
Hatvani István	75
Szentmártonyi Ignác.....	77

Akikről halálozási évforduló kapcsán emlékezünk meg.....	78
---	-----------

50 éve hunyt el	79
------------------------------	-----------

Doby Géza	79
Éber Ernő	81
Géczy Gábor.....	83
Gyulai Zoltán	84
Kiss Árpád	85
Kómár Gyula.....	86
Lányi Béla.....	88
Okályi Iván	89
Podhradszky János	90
Prehoda József.....	91
Proszk János.....	93
Rédey István.....	94
Vértés László.....	95

75 éve hunyt el	97
------------------------------	-----------

Andrasovszky József	97
Fekete Jenő	98
Francé, Raoul (Rezső).....	99
Jablonowski József.....	100
Marczell György	101
Pogány Béla	102
Stein Aurél, Sir.....	103
Tuzson János	104
Wellmann Oszkár	105
Entz Géza, ifj.....	107

100 éve hunyt el.....	108
------------------------------	------------

Bedő Albert.....	108
Bezerédj Pál.....	109
Deininger Imre	110
Malina Gyula	111
Saárossy-Kapeller Ferenc	113
Széchenyi Béla.....	114
Várkonyi István.....	115
Vörös Sándor	116

125 éve hunyt el.....	118
Beivinkler Károly	118
150 éve hunyt el.....	119
Asbóth Sándor.....	119
Bodoki Henter Károly.....	120
Nagy Károly	120
Pabst Henrik Vilmos	122
175 éve hunyt el.....	123
Bartosságh József	123
Huszár Mátyás.....	124
Tolnay Sándor	125
Varga Márton	128
250 éve hunyt el.....	129
Kéri Borgia Ferenc.....	129

Előszó

A Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár Mezőgazdasági Könyvtára 2018-ban immár hatodik alkalommal adott otthont a Magyar Tudós Tárlatnak. A programsorozat keretében megvalósított kiállításon és a hozzá kapcsolódó rendezvényeken a hagyományt folytatva az agrártudományokban és annak határterületein tevékenykedő, értékteremtő szakembereknek állítottunk emléket. A program 2013-ban indult, amikor azoknak a tudósoknak a portréját, valamint szakmai életrajzát gyűjtöttük egybe és állítottuk ki, akiknek az adott évhez kapcsolódott születési vagy halálozási évfordulójuk. A következő években az egyre nagyobb érdeklődéssel övezett kiállítás mellett emléknapokat is tartottunk. Ezeken a rendezvényeken több kiválasztott tudós életéről, munkásságáról hangzottak el előadások. Az elmúlt évek gyakorlatának megfelelően a Magyar Tudós Tárlat 2018 programsorozathoz kapcsolódó évfordulós kutatók, mérnökök élettörténetét, szakmai munkásságát mutattuk be kiállítás keretében.

A neveket ezúttal is 25 évenkénti születési és halálozási fordulók alapján válogattuk. A tárlaton bemutatott szakemberek közül többen nem kizárólag a hazai agrárium és határterületeinek kiválóságai, hanem a magyar történelem kimagasló személyiségei is.

A Magyar Tudós Tárlat 2018 programsorozat részeként már a *Természetvizsgálók régen és ma* címmel megrendezett kiállítás nyitórendezvényén is színvonalas előadások várták az érdeklődőket. Február 7-én a 150 éve született *Szent-Györgyi Albert* biokémikusról, *Bugát Pál* orvostól, valamint *Bittera Gyula* gyógynövénytermesztőről emlékeztünk meg. A tárlatot március 8-án *Állataink a tudományban és a művészetben* címmel egy további emléknap színesítette, melynek megkülönböztetett szerepe volt, hiszen a 150. esztendeje született *Ifj. Vastagh György* állatszobrászról is megemlékeztünk.

Személye nem pusztán azért bír számunkra kiemelt jelentőséggel, mert állatszobrai a Magyar Mezőgazdasági Múzeum Képzőművészeti Gyűjteményének legjelentősebb egységét képezik. Agrártörténeti és művészeti szempontból egyaránt jelentős alkotásainak köszönhetően rengeteget megtudhatunk a századforduló meghatározó háziállatfajtáiról, az állatok fajtajellegéről és tipikus arányrendszeréről. Az állatszobrász mellett a második emléknap fókuszába *Jablonski József* rovartani kutató, *Marek József*, *Wellmann Oszkár* és *Kómár Gyula* állatorvosok kerültek.

A kézben tartott kiadvány a Magyar Tudós Tárlat kísérője: a megemlékezettek névsora mellett életpályájuk rövid összefoglalója és műveik, valamint a róluk szóló irodalom található. Az egyes szakemberek életművének összefoglalása végén olvasható bibliográfiai összeállítás ezúttal is válogatott, melyben mindenekelőtt az MMgMK Mezőgazdasági Könyvtárban (jelölése: 1) és Agrártörténeti Szakkönyvtárában (jelölése: 2) megtalálható dokumentumokat tüntettük fel.

Agrármérnök, szőlőnemesítő, evangélikus lelkész, földrajztudós, botanikus, erdőmérnök, kertész, vegyészmérnök Önmagában már tudományos kutatásaik tárgyát szemügyre véve is oly mértékben különböző ez sok évfordulós szakember, a mögöttünk hagyott évszázadokban minden bizonnyal oly sokféle szellemiséget képviseltek, hogy nevük egymás mellett szerepeltetése avatlatlan szemnek némi csodálkozást válthat ki első

olvasatra. Ám a tudósok életművéből levonható tanulságok felidézésével, az évforduló rendezvényein keresztül közelebb kerülhettünk szakmai kiválóságuk örök ösztönzőjéhez: az alkotó munka kultuszához.

Ajánljuk ezt a füzetet tehát a kiállítást megszemlélőinek, az emléknapokon résztvevő érdeklődőknek és természetesen azoknak is, akik a programsorozat eseményein nem tudtak részt venni. Szakembereknek, diákoknak, tudomány- és természetszeretőknél... Tiszteljük nagyjainkat!

F. Kripner Veronika–Zubor Ferenc

A rendezvények és a kiadvány a Nemzeti Kulturális Alap Szépirodalom és Ismeret-terjesztés Kollégiuma támogatásával jöhetett létre.

**Akikről születési évforduló kapcsán
emlékezünk meg**

100 éve született

Balatoni Mihály (1918–1993) – mezőgazdasági mérnök

1918. október 29-én született Mohácson.

A budapesti Szent István Felsőkereskedelmi Iskolában érettségizett 1936-ban. 1942 és 1946 között a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Mezőgazdaságtudományi Karán tanult. 1946-ban a gödöllői Magyar Agrártudományi Egyetemen szerzett mezőgazdasági mérnöki oklevelet, 1962-ben doktorált.

1947 és 1948 között előbb az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ üzemvezetője, később 1957-ig a Földművelési Minisztérium Tejipari Igazgatóságának osztályvezetője, majd főmérnöke lett. 1957-től 1980-ig a mosonmagyaróvári–budapesti Tejgazdasági Kísérleti Intézet igazgatója és tudományos főosztályvezetője.

Szakmai működése során mindenekelőtt tejipari technológiával, tejipari műszaki fejlesztéssel és tejipari mikrobiológiával foglalkozott. 1976 és 1982 között bevezette a korszerűsített sajt-, tartóstej-, juhsajtgyártást. Ipartörténeti tevékenysége is kiemelkedő, Székesfehérvárott 1988-ban létrehozta a Tejipartörténeti Emléktárat. Egyebek mellett az Újhelyi Imre-emlékérem, a Török Gábor-emlékérem és a Kosutány Tamás-emlékérem tulajdonosa.

Budapesten halt meg 1993-ban.

Forrás: nevpont.hu

Főbb munkái:

Balatoni Mihály: Tejelő állatok tenyésztése és takarmányozása. Középfokú tankönyv. Bp., 1952.²

Balatoni Mihály: Tartós tejféleségek – sűrített tej, tejpor – készítése. Gödöllő, 1960.

Balatoni Mihály: Városi tejellátás és vajgyártás. Bp., 1960.¹

Balatoni Mihály: A juhtej összetétele és egyes tulajdonságai az újabb vizsgálatok alapján. Bp., 1961.¹

Balatoni Mihály: Tejipari táblázatok. Bp., 1966.¹

Balatoni Mihály: Sajt-, tejpor- és kazeingyártás. Bp., 1978.

Balatoni Mihály: Tejipari kézikönyv. Bp., 1981.²

Balatoni Mihály: Száz éves a tejipari középfokú szakoktatás. *In: Tejipar.* 1989. 39. 4. 73–82. p.

Balatoni Mihály: A tejipar helyzetének áttekintése a gazdaság szervezetének átalakítása utáni négy évben. *In: Tejipar.* 1992. 42. 4. 81–83. p.

Bakonyi József (1918–1995) – kertészmérnök

1918. november 15-én született.

A Magyar Agrártudományi Egyetem Kert- és Szőlőgazdaság-tudományi Karán szerzett kertészmérnöki oklevelet. A második világháborút követően előbb a Tokajhegyaljai, majd az Abaújszántói, illetve Szekszárdi Állami Gazdaság igazgatóhelyetteseként, később igazgatójaként működött egészen 1980-ig. Tudományos működése során mindenekelőtt szőlő- és bortermeléssel foglalkozott.

A mezőgazdasági oktatásban, különösképpen a szőlészetben elért eredményeit 1961-ben Kossuth-díjjal jutalmazták.

Forrás: nevpont.hu

Cieleszky Vilmos (1918–1989) – kémikus

1918. május 25-én született Debrecenben.

A debreceni Piarista Gimnáziumban érettségizett 1936-ban, majd öt évvel később a debreceni Tisza István Tudományegyetemen szerzett kémia–fizika szakos középiskolai tanári és bölcsészdoktori oklevelet. 1955-ben a kémiai tudományok kandidátusa lett.

Tudományos pályafutását a debreceni Tisza István Tudományegyetem Orvosi Vegytani Intézetében kezdte Bodnár János gyakornokaként. 1940 és 1941 között már az intézet kutató kvantitatív analitikai laboratóriumának vezetői székében találjuk. Utóbbiak mellett az Országos Kémiai Intézet Toxikológiai és Mikroanalitikai Osztályának, valamint az Országos Bírósági Vegyészeti Intézetnek is munkatársa volt egészen a második világháború befejezéséig. A hadifogságból való szabadulását követően a Mezőgazdasági Kísérleti Központ munkatársaként, illetve a laboránsképző tanfolyam szervezőjeként kezdte újra munkálkodását. 1949-től 1951-ig az Élelméstudományi Intézet Mikroanalitikai és Kémiai-toxikológiai Osztályának vezetője, majd az Országos Élelmzés- és Táplálkozástudományi Intézet Kémiai Toxikológiai Osztályának főigazgató-helyettese egészen 1980-ig.

Analitikai kémiával, élelmiszer-kémiával, a vegyi eredetű ételmérgezők vizsgálatával foglalkozott. Az élelmiszerekbe kerülő vegyi anyagok toxikológiáját kutatta, az élelmiszerek réz-, cink-, ón- és ólomtartalmára vonatkozó magyarországi szabványok összeállítója.

A magyarországi polarográfiás módszerek bevezetője és elterjesztője.

Könyvei angol és német nyelven is megjelentek. Publikált többek között a *Magyar kémikusok lapjában* és az *Élelmiszervizsgálati Közleményekben*.

1989. december 5-én hunyt el Budapesten.

Forrás: nevpont.hu

Főbb munkái:

Bodnár János–Szép Ödön–Cieleszky Vilmos: Eine einfache und schnelle Methode zur genauen Bestimmung von sehr kleinen Arsenmengen in biologischen Substanzen. Berlin, 1940.

Cieleszky Vilmos: Mennyiségi mikroanalitikai arzénvizsgálatok. Egyetemi doktori értekezés. Debrecen, 1941.

Cieleszky Vilmos: Élelmiszereink fontosabb ásványi anyagai, meghatározásuk és biológiai jelentőségük. *In: Élelmiszervizsgálati Közlemények.* 1955. 1. 3–4. 131–150. p.¹

Cieleszky Vilmos: Az emberi szervezet vas–fehérje-komplexei és szerepük a vas-háztartásban. *In: Magyar Kémikusok Lapja.* 1956. 11. 7. 209–214. p.¹

Cieleszky Vilmos: Metilbromidos terménygázosítással kapcsolatos élelmezés-egészségügyi vizsgálatok (I.rész): a metilbromid-maradékok élelmezésügyi megítélése és a gázosított élelmiszerek össz-bromid-tartalmának meghatározása. *In: Élelmiszervizsgálati Közlemények.* 1965. 11. 3–4. 116–124. p.¹

Cieleszky Vilmos: Élelmiszerek kémiai-toxikológiai vizsgálati módszerei. 1. köt. Bp., 1967.¹

Irodalom róla:

Marton Tibor: In memoriam Cieleszky Vilmos. *In: Egészségtudomány.* 1990.

Gunda Mihály, id. (1918–1989) – erdőmérnök

1918. október 24-én született Rozsnyón.

A rozsnyói Magyar Állami Gimnáziumban érettségizett 1941-ben. Elemi és középiskolába Rozsnyón járt, 1941-ben érettségizett, és beiratkozott a soproni Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Kar bányamérnöki tagozatára. 1946-ban szerzett bányamérnöki oklevelet. Az oklevél megszerzése után 1946. október 1-től az egyetem Ábrázoló Geometria Tanszékére került gyakornokként, majd 1948-tól egyetemi adjunktusként oktatatta az erdő- és faipari mérnök, valamint faipari üzemmérnök hallgatókat az ábrázoló geometriai és a géprajzi ismeretekre. Másodállásban

1949–1952 között elvállalta a tanulmányi osztály vezetését.

1960. szeptember 1-én egyetemi docensnek nevezték ki, és 1963-ban megbízást kapott az Erdőmérnöki Főiskola Ábrázoló Geometria Tanszékének vezetésére, melyet nyugdíjazásáig, 1983. december 31-ig irányított.

1966-ban a mezőgazdasági (erdészeti) tudományok kandidátusa címet szerezte meg, és 1967 júniusától egyetemi tanárrá nevezték ki. 1969 és 1972 között a Faipari Mérnöki Karon dékánhelyettesként tevékenykedett.

Erdészeti szállítástannal, erdőhasználattannal foglalkozott. Tudományos működése során elsősorban az erdészeti anyagmozgatási műveletek (erdőfeltárás, gépbeszerzés, egyéb logisztikai vizsgálati módszerek) terén ért el jelentősebb eredményeket.

1989. október 30-án hunyt el Kapuváron.

Forrás: Ki kicsoda az 50 éves Gépipari Tudományos Egyesületben?

Főbb munkái:

Gunda Mihály: Géprajz. Faipari mérnöki hallgatók részére. Sopron, 1962.

Gunda Mihály: Az erdőgazdasági anyagmozgatás fejlesztési kérdései, különös tekintettel a gazdaságos közelítés eszközeire és a szállítható hosszra. Kandidátusi értekezés. Sopron, 1965.

Gunda Mihály: A darab-tömeg törvény érvényesülése az erdészeti közelítés és szállítás munkafolyamatában. *In: Az Erdészeti és Faipari Egyetem kiadványai.* Sopron, 1967.

Gunda Mihály: Az erdészeti anyagmozgatás fejlesztésének egyes kérdései. *In: Erdészeti és Faipari Egyetem Tudományos Közleményei.* 1967.

Gunda Mihály: Mintavételes időelemzés alkalmazása az erdőgazdasági munkákban. Sopron

Irodalom róla:

Dr. Gunda Mihály 1918–1989. *In: Erdőgazdaság és Faipar.* 1990. 44. 2. 19. p.¹

Haraszti Ede (1918–1990) – biológus, botanikus

1918. május 22-én született Sátoraljaújhelyen.

1936-ban a sátoraljaújhelyi gimnáziumban érettségizett.

1939-ben előbb a magyaróvári Gazdasági Akadémián, majd 1944-ben a Magyaróvári Mezőgazdasági Főiskolán szerzett oklevelet. A diploma megszerzése után Alcsúton és Bánkúton növénynemesítő gazdaságokban dolgozott, amit többszöri katonai szolgálat szakított meg.

A hadifogságból 1945 októberében tért haza.

Az Agrártudományi Egyetemen 1948. április 1-én „cum laude” eredménnyel doktorált. A doktorátus megszerzése után öt évet ismét a mezőgazdasági termelésben töltött el. 1952-ben került tanársegédként az Állatorvosi Főiskola, illetve az

Állatorvos-tudományi Egyetem Növénytan Tanszékére. Éveken keresztül vezette az állatorvostan-hallgatók növénytan gyakorlatait. 1953-ban megbízást kapott a „Szocialista mezőgazdasági termelés” majd később a „Mezőgazdasági üzemek szervezése” című tárgyak programjának elkészítésére és oktatására.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt az Állatorvosi Főiskola forradalmi bizottságában vállalt szerepet. 1962-től 1967-ig az Állathigiéniai Tanszék egyetemi adjunktusa, 1967 és 1971 között egyetemi docense, majd egyetemi tanára volt.

Állatorvosi toxikológiával, növénytan, takarmányozási és állategészségügyi kérdésekkel foglalkozott. Tudományos munkájának alapját a gyomnövények takarmányértékének, etethetőségének, esetleges mérgező és károsító hatásának tisztázása képezte.

Alapvetően új eredményeket ért el a gyomnövények takarmányértékének vizsgálata, mérgező és káros hatásának tisztázása terén. Nagy szerepet játszott a hazai állati tápszergyártás megteremtésében.

1971 és 1986 között a növénytan tanszék vezetője volt. Kutatási területei között a legelők, rétek növényi összetevői; a természetes gyeptársulások kevésbé ismert összetevői, elsősorban az ún. savanyúfüvek alomértéke, ciánhidrogén- és ásványianyagtartalma; a fuvarozó lovak munkateljesítménye és takarmányozása, valamint a mezőgazdasági üzemszervezési kérdések szerepeltek.

Forrás: nevpont.hu

Főbb munkái:

Haraszti Ede: Mérgező és szennyező növények a takarmányban. Bp., 1963.¹

Haraszti Ede: Ismerjük meg a mérgező növényeket! Bp., 1972.²

Haraszti Ede: Az állat és a legelő. Bp., 1973.^{1,2}

Haraszti Ede: Zsebkönyv a növények életéről. Bp., 1977.¹

Haraszti Ede: A gyepek hasznosítása húshasznú szarvasmarhával. Bp., 1977.¹

Haraszti Ede–Vetter János: Útmenti gyepek ólomtartalma. *In: Botanikai Közlemények.* 1982. 69. 3–4. 233–238. p.¹

Haraszti Ede–Lőkös László–Vetter János: Borsó [*Pisum*] fajták tripszingátló anyagának vizsgálata. *In: Botanikai Közlemények.* 1985. 72. 3–4. 257–266. p.¹

Haraszti Ede: Mérgező növények, növényi mérgezések. Bp., 1985.¹

Haraszti Ede: Alkalmazott növénytan. Állatorvostanhallgatók részére. Bp., 1991.¹

Irodalom róla:

Haraszti Ede (1918–1990). *In: Magyar Állatorvosok Lapja.* 1990. 45. 11. 697. p.¹

Nekrológ: Vetter János: Dr. Haraszti Ede 1918–1990. *In: Állatorvosi Közlemények.* 1990. 26. 278–279. p.¹

Juhász Balázs (1918–1997) – állatorvos

1918-ban született Szegeden.

Szentesen érettségizett, állatorvosi oklevelét 1941-ben a M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Mezőgazdasági és Állatorvosi Karának állatorvosi osztályán szerezte. Az intézmény élettani intézetében előbb gyakornok, majd doktorrá avatása után tanársegéd lett.

1944-ben katonai szolgálatra hívták be, a szovjet hadifogságból 1947-ben tért haza. 1947 szeptemberében nevezték ki az élettani intézetbe egyetemi adjunktusnak.

A „fordulat évét” követő politikai struktúraváltás után 1951-ben távozni kényszerült a karról, és a Budapesti Húsipari Vállalat Állatorvosi Ellenőrző Szolgálatának szakállatorvosa lett. 1954-től az Agrártudományi Egyetem állatélettani tanszékének tanszékvezető docensévé nevezték ki. 1958-ban már a debreceni Mezőgazdasági Akadémia állatbonc- és élettani tanszékének tanszékvezető docensként dolgozik.

1961-ben bízták meg az Országos Állat-egészségügyi Intézet toxikológiai és gyógyszerellenőrző osztályának vezetésével. 1969-ben megbízást kapott az Állattenyésztési Kutatóintézet állatélettani és takarmányozási osztályának vezetésére.

Az experimentális állatélettan első markáns képviselője. Kérődzésélettannal, bendőkutatással foglalkozott, annak szabályozómechanizmusait vizsgálta. Az ammónia-toxikózisról és a lactacidaemiáról tett megállapításai alapvetőek. Alkalmazott anyagforgalmi vizsgálatai a takarmányértékesülés terén hasznosultak.

Az MTA Tudományos Minősítő Bizottsága tudományos tevékenységének elismeréseként 1955-ben az állatorvos-tudomány kandidátusává avatta; 1964-ben doktori disszertációjának megvédésével az állatorvos-tudomány doktora címet szerezte meg.

Tudományos munkáját nemcsak hazánkban, hanem külföldön is elismerték.

Forrás: Állattenyésztés és Takarmányozás

Főbb munkái:

Juhász Balázs–Szigeti István: Állattenyésztés tan: háziállatok bonctana és élettana: általános állattenyésztés tan. Bp., 1953.²

Juhász Balázs–Kúthy Sándor: Biokémia. Bp., 1953.²

Juhász Balázs: A takarmányok N-tartalmú vegyületeinek sorsa és jelentősége a kérődzők anyagforgalmában. Bp., 1962.¹

Juhász Balázs: Újabb adatok a szarvasmarhák ásványi anyag forgalmának zavaraihoz. Bp., 1969.¹

Irodalom róla:

Dr. Juhász Balázs (1918–1997). In: *Magyar Állatorvosok Lapja*. 1997. 119. 7. 442–443. p.¹

Palyusik Mátyás (1918–1994) – állatorvos

A Békés vármegyei Telekgerendáson született 1918. június 11-én. A békéscsabai gimnáziumban érettségizett 1937-ben, majd 1942-ben a korabeli József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Állatorvos-tudományi Karán szerzett állatorvosi oklevelet.

1943-ben vette át állatorvos-doktori oklevelét, 1961-ben pedig az állatorvos-tudományok kandidátusa lett.

Szakmai tevékenységét a Műegyetem Járványtani és Bakteriológiai Tanszékén kezdte gyakornokként, majd 1941 és 1942 között tanársegédként.

Magyarország második világháborús hadba lépése után katonai szolgálatot teljesített. A háború befejezése után szovjet hadifogságba esett, a fogságból 1948-ban szabadult. 1949-től 1950-ig Mezőhegyesen, majd Budapesten állami állatorvosként működött. 1949 és 1950 között az Állatorvos-tudományi Főiskola Járványtani Tanszék főiskolai tanársegéde, adjunktusa, majd 1967-ig docense. 1954-től 1967-ig az MTA Állatorvos-tudományi Kutató Intézete tudományos főmunkatársa, később egyetemi tanára lett.

Tudományos kutatásai elsősorban az állatorvosi bakteriológiára és járványtanra irányultak. Munkásságával mindenekelőtt a sertések heveny és idült paratífuszának vizsgálata terén ért el nemzetközileg is kiemelkedő jelentőségű eredményeket. A magyarországi mikotoxinkutatások megalapítója.

1994. február 3-án hunyt el Kerepestarcsán.

Forrás: nevpont.hu

Főbb munkái:

Palyusik Mátyás: Népi állatgyógyítás a Csermosnya völgyében. *In: Ethnographia-Népelet.* 1942. 53. 2. 155–157. p.

Palyusik Mátyás: Különféle típusú lépfenebacillusok spóráinak viselkedése fertőtlenítőszerrel szemben. Bp., 1943.

Palyusik Mátyás: Vizsgálatok a Salmonella typhi-suis tulajdonságairól. Bp., 1960.¹

Palyusik Mátyás–Mesterházy Ákos: A takarmányok gombás fertőzöttségének és a fertőzött takarmányok etetésének következményei. A gazdasági károk megelőzésének és csökkentésének lehetőségei. Bp., 1972.

Palyusik Mátyás: A lovak fumonizin-B1 toxin okozta agylágyulása: equine leucoencephalomalacia (ELEM). *In: Magyar Állatorvosok Lapja.* 1993. 48. 4. 206–208. p.¹

Irodalom róla:

Palyusik Mátyás (1918–1994). *In: Magyar Állatorvosok Lapja.* 1994. 49. 3. 446. p.¹

Sipos Elek (1918–2017) – kertészmérnök

A Hajdú megyei Kabán született 1918. február 26-án.

Elemi iskoláját Kabán végezte, majd a kisújszállási református reálgimnázium tanulója volt. Az érettségi vizsga letétele után egy évig jogot hallgatott Debrecenben, majd 1938-ban jelentkezett a budai Kertészeti Tanintézetbe. Tanulmányait a Magyar Királyi Kertészeti Akadémián folytatta a Győrffy Kollégium tagjaként.

1942-ben kitűnő eredménnyel diplomázott.

Tanulmányainak befejezése után 3 évet a Szolnoki Légvédelmi Tüzérezred szakaszparancsnokaként töltött a frontvonalban.

A második világháború végén fogságba esett, majd 3 évig Szibériában raboskodott.

1949-től az Agrártudományi Egyetem Debreceni Karának Kertészeti Tanszékén dolgozott. 1950 és 1952 között a Szarvasi Arborétumban segédkutatóként foglalkoztatta a Kertészeti Kutatóintézet Dísznövénytermesztési és Dendrológiai Osztálya. 1952 és 1963 között a dendrológiai, virághagyma-termesztési és évelőkutatási témák vezetője volt. 1963-ban a Kertészeti és Szőlészeti Főiskolán, majd a Kertészeti Egyetem Dísznövénytermesztési és Dendrológiai Tanszékén folytatta munkásságát. Pályafutása során több száz díszfa taxonját vizsgálta, amelyekből nyolc magyar berkenye (*Sorbus*) és 3 ezüsthárs (*Tilia tomentosa*) fajta állami elismerésben részesült. Megírta a „*Kertészeti Lexikon*” lomblevelű díszfa és cserje címszavait, a „*Tulipán*” és a „*Gladiólusz*” című könyvet, több szakkönyv társszerzője. 1973-tól igazságügyi kertészeti szakértőként is dolgozott. 1982 végén tudományos főmunkatársként ment nyugdíjba, de továbbra is a Kertészettudományi Kar Dékáni Hivatalának munkatársaként dolgozott. A Magyar Gyula Alapítvány Nemesítői Nagydíj, a Ráde Károly Emlékérem kitüntetésének birtokosa.

Forrás: Kertészet és Szőlészet

Főbb munkái:

Sipos Elek: A tulipán. Bp., 1966.¹

Sipos Elek: A gladiólusz. Bp., 1968.¹

Nagy Béla–Domokos János–Sipos Elek: A települések fásítása. Bp., 1970.¹

Papp Erzsébet–Sipos Elek–Farkas Károly: Díszfüvek, kerti gyepek és pázsitok. Bp., 1975.¹

Sipos Elek: Gyepkészítés szakszerűen. *In: A Kert.* 1988. 9. 8–9. p.¹

Sipos Elek: Tavaszra pázsit lesz. Fütelepítés a kertben. *In: Kertészet és Szőlészet.* 1990. 39. 31. 12. p.¹

Irodalom róla:

Sipos Elek (1918–2017). *In: Kertészet és Szőlészet.* 2017. 66. 31. 3. p.¹

125 éve született

Ábrahám Ambrus (1893–1989) – zoológus, ideghisztológus

Egyetemi tanulmányait természetrajz–földrajz szakon, a budapesti Tudományegyetemen folytatta, ezzel párhuzamosan 1917-ben a premontrei rend tagjaként pappá szentelték.

1919-ben szerzett középiskolai tanári oklevelet, ami után életpályája egybeforrt az oktatói hivatással. 1922-ben egyetemi doktori címet kapott, 1934-től a szegedi Tanárképző Főiskola tanára, majd 1940-től 1967-ig a szegedi Tudományegyetem általános és összehasonlító állattan tanszékvezető egyetemi tanára, az egyetem Általános Biológiai Intézetének igazgatója volt.

Kutatásai során többek között foglalkozott különböző idegszövetteni és idegéletteni kérdésekkel, így például vizsgálatokat folytatott az állatvilág számos törzsében az érzőidegvég-készülékek szerkezetével kapcsolatban. Sok ezer darabos metszetgyűjteménye a mai napig a magyar hisztológia egyik legfontosabb tárgyi anyaga.

Munkássága elismeréseképpen 1946-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd 1960-ban rendes tagjává választotta, míg kutatói tevékenységének is köszönhetően 1953-ban Kossuth-díjat kapott. Tagja volt többek között a Magyar Biológiai Társaságnak, a londoni Királyi Orvosi Társaságnak és a Nemzetközi Ideganatómiai Akadémiának is. Számos szegedi egyetemi folyóirat mellett részt vett az *Acta Biologica Hungarica* (1952–1960) és az *Acta Zoologica Hungarica* (1965–) szerkesztésében is, emellett közel 500 szakmai írása jelent meg magyarul és idegen nyelven is.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Főbb munkái:

Ábrahám Ambrus: Az állati szervezet őrei a környezetben. 1931.²

Ábrahám Ambrus: Megemlékezés Herman Ottóról születésének 125 esztendő évfordulója alkalmából. 1960.¹

Ambrus Ábrahám: Die mikroskopische Innervation des Herzens und der Blutgefässe von Vertebraten. 1964.¹

Ábrahám Ambrus: Összehasonlító állatszervezetten. 1964.¹

Ábrahám Ambrus–Bende Sándor–Megyeri János: Anatómia : Élettan. 1973.¹

Irodalom róla:

Szentágothai János: Ábrahám Ambrus 1893–1989. In: *Magyar Tudomány*. 1989. 34. 96. 7–8. 682–684. p.

Bittera Gyula (1893–1970) – gyógynövénykutató, -termesztő, ornitológus

Egyetemi tanulmányait 1913-ban, a budapesti Tudományegyetemen kezdte meg, ahol 1918–19-ben bölcsészdoktori oklevelet és középiskolai tanári oklevelet szerzett.

Érdeklődési körének megfelelően emellett bejárta a budapesti Műegyetem kémiai vonatkozású előadásaira és az Állatorvosi Főiskola anatómiai előadásaira is, illetve gyakornokként dolgozott a Herman Ottó által vezetett Ornitológiai Központban. Ebben az időszakban többek között az *Aquila* című folyóiratban is publikált, ahol 62 közleménye jelent meg.

Az első világháború után figyelme fokozatosan a gyógy- és illóolajos növények termesztése felé fordult. 1919-ben Kaposváron alapította meg az első illóolaj- és vegyészeti gyárat, majd 1924-ben Budapesten is létrehozott egyet, de nevéhez fűződik a levendulatermesztés magyarországi megszervezése is. 1926-ban a tihanyi apátságtól bérbe vett egy 125 holdnyi területet, ahol megkezdte a munkát. A terület kiválasztásában az is szerepet játszott, hogy talajtani és klímaviszonyait is tekintve Magyarország egyik legalkalmasabb területéről van szó. A magokat Franciaországból szerezte be, és rövid idő alatt világviszonylatban is elismertté tette a tihanyi levendula nevét. A palántákat Budakalászon nevelték, az első aratásra 1931-ben került sor. Nevéhez fűződik a magyar illóolajipar megteremtése, a paprikamalmokban melléktermékként keletkező őrlési hulladék gyógyszeripari jelentőségének a felismerése és különböző szappanillat-kompozíciók megteremtése is.

1949-ben budapesti gyárat államosították, rövid ideig börtönbe is került, majd ezt követően 1963-ban bekövetkezett nyugdíjazásáig különböző hazai kutatóintézetekben többféle beosztásban (pl. a Növényolajipari Kutató Intézetben, Gyógynövénykutató Intézetben) folytatta munkáját.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok

Főbb munkái:

Bittera Gyula: A feketerigó albinizmusához. *In: Aquila.* 1912. 19. 1–4. 456. p.

Bittera Gyula: Ornithologiai tanulmányok a kismartoni katonai főreáliskola parkjából. *In: Aquila.* 1912. 19. 1–4. 408–414. p.

Bittera Gyula: Nappali ragadozó madaraink gyomortartalom-vizsgálata. Rétihejék. *In: Aquila.* 1914. 21. 1–4. 230–238. p.

Irodalom róla:

Bittera Gyula: *In: Aquila.* 1980. 87. 145. p.

Horváth Györgyi: Dr. Bittera Gyula: gyógynövénytermesztő és -kutató, ornitológus. *In: Farmakognóziai hírek.* 2008. 3. 9. 2–3. p.

Jáky József (1893–1950) – a talajmechanikai kutatások magyarországi megalapozója, közlekedésmérnök

Janicsek József néven született, amelyet 1934-ben változtatott meg Jákyra.

Felsőfokú tanulmányait a budapesti Műszaki Egyetemen folytatta, ahol 1915-ben kultúrmérnöki oklevelet kapott, majd ugyanott tanársegédként helyezkedett el a közlekedésügyi és vasútépítéstani tanszéken, 1924-ben doktori címet szerzett.

Ezt követően, köszönhetően egy éves ösztöndíjnak is, amelyet az Egyesült Államokban, Cambridge Műszaki Egyetemén, a Massachusetts Institute of Technologyban töltött el, figyelme a talajmechanika felé fordult. Az itt végzett munka során alkalma volt együtt dolgozni Karl von Terzaghival, aki a korszak egyik leghíresebb talajmechanikai professzora volt.

Hazatérése után nevéhez fűződött Európa egyik első talajmechanikai laboratóriumának a megszervezése. Munkásságának is köszönhető, hogy 1936-tól kötelező volt minden mérnöki létesítményhez előzetes talajvizsgálatot készíteni.

Kutatásai során többek között foglalkozott a nyugalmi földnyomással, a földtömegek képlékeny határállapotával, a feszültségeloszlás kérdéseivel, a fagy és a térfogatváltozás elleni védelemmel, a burkolatok méretezésével.

Az 1930-as évektől különböző beosztásokban a Műszaki Egyetemen tanított, ahol 1941-től a vasútépítés és földművek tanszék vezetője volt.

1944-ben adta ki a talajmechanika tárgykörének első magyar nyelvű szakkönyvét.

1945 után szakértőként működött közre a dunapentelei Dunai Vasmű, a Ferihegyi repülőtér és a budapesti földalattivasút munkálataiban. Részt vett az Úttörővasút tervezési munkálataiban. Tagja volt az *Anyagvizsgálók Közlönye* című szakfolyóirat szerkesztőbizottságának.

1942-től tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának, 1948-ban Kossuth-díjban részesült.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Főbb munkái:

Jáky József: Az elméleti rézsú és alkalmazása a mélyépítésben. *In: Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye*. 1925.

Jáky József: A klasszikus földnyomáselmélet. 1935.¹

Jáky József: Talajmechanika. 1944.¹

Irodalom róla:

Farkas József: Megemlékezés Jáky József professzorról halálának 50. évfordulóján. *In: Közúti és Mélyépítési Szemle*. 2000. 50. 10. 371.p

Jáky József (1893–1950): A nyugalmi nyomás tényezője – Coefficient at rest. *In: Hidrológiai Közlöny*. 2007. 87. 3. 39–44. p.

Rittinger Pál (1893–1972) – kultúrmérnök, a székesfehérvári, losonci Kultúrmérnöki Hivatal vezetője

Az első világháborúban való részvétel miatt egyetemi tanulmányait csak 1922-ben fejezte be a Budapesti Műszaki Egyetemen, ahol mérnöki diplomát kapott.

A Magyar Államvasutaknál eltöltött 3 év után, 1926-ban a Földművelésügyi Minisztériumba került, ahol a vízügyi műszaki szolgálat keretein belül a székesfehérvári kultúrmérnöki hivatalban kezdett el dolgozni.

Részt vett Tolna és Veszprém vármegye vízrendezési munkálataiban. 1937-ben kinevezték a hivatal vezetőjévé. 1939-ben, az első bécsi döntés következtében a Felvidék jelentős része ismét magyar fennhatóság alá került, ennek köszönhetően megbízást kapott a losonci kultúrmérnöki hivatal megszervezésére. Vezetése alatt valósult meg a Rima szabályozása és a Tugár-patak rendezése is.

1942-ben visszarendelték a Földművelésügyi Minisztériumba, ahol kerületi felügyelőként a miskolci, debreceni és a nagyváradai kultúrmérnöki hivatalok munkáját irányította.

Minisztériumi munkája mellett részt vett az Ér-völgy és Kraszna-völgy szabályozási munkálataiban is, illetve a vízjogi osztály támogatásával elkezdte összegyűjteni a különböző vízüggyel kapcsolatos jogszabályokat, rendeleteket, amelyeket a későbbiekben 3 könyvben magánkiadásban jelentetett meg.

1946–1948 között a földművelésügyi tárca vízjogi osztályának munkatársaként dolgozott, ahol a vízügyi szolgálat átszervezése volt a feladata.

1951–1957 között a Vízügyi Tervező Vállalatnál (VIZITERV) tevékenykedett, részt vett az első vízgazdálkodási keretterv kidolgozásában is.

1957-ben nyugdíjba vonult, de a Vízgazdálkodási Kutató Intézetnél (VITUKI) és a Vízügyi Dokumentációs és Tájékoztató Irodánál (VIZDOK) is alkalmazták, a magyar vízgazdálkodás történetével kapcsolatos témaköröket kutatta.

Forrás: fmmk.hu

Főbb munkái:

Rittinger J. Pál: Mederrendezések és vízlevezetések a reájuk vonatkozó jogszabályokkal. 1944.^{1,2}

Rittinger J. Pál: A vízhasználatok és a reájuk vonatkozó jogszabályok. 1944.¹

Rittinger J. Pál: Vízitársulatok és a reájuk vonatkozó jogszabályok. Bp., 1946.

Irodalom róla:

Mantuano József: Rittinger Pál [1893–1972] emlékére. *In: Vízgazdálkodás.* 1972. 12. 4. 139–140. p.

Sávoly Pál (1893–1968) – mérnök, statikus (hídépítés)

1893-ban született Budapesten.

A budapesti József Nádor Műegyetemen szerzett általános mérnöki oklevelet 1919-ben.

1920-ban egy holland tervezőirodánál kezdett dolgozni, ahol rövidesen önálló tervező lett. Több nemzetközi hídpályázaton szerepelt sikerrel.

1925-ben hazatért és mérnöki irodát nyitott, amelyet 1948-ig, az államosításig működtetett.

Közreműködött a budapesti autóbuszgarázs és a bánhidai Talbot-villamosmű építésében. 1932-ben a Kossalka-cég tervezőcsoportjának volt vezetője, részt vett az Árpád-híd és a Petőfi-híd tervezésében.

Nevéhez fűződik a Duna-parti gyorsforgalmi út, a Lánchíd és a Margit-híd aluljáróinak megépítése, az utóbbi hídfőjének rendezése. A II. világháború után közreműködött számos híd újjáépítésében.

Az állami tervezővállalatok megteremtése után (1948) a Mélyépítési Tervező Vállalat (UVATERV) hídosztályának a vezetője. A beomlott Duna- és Tisza-hidak újjáépítési tervein kívül új hidak sorát tervezte, tervezésüket irányította. Ő tervezte az 1958-ban átadott heluani (Egyiptom) 800 m hosszú közúti és vasúti Nílus-hidat.

Legjelentősebb alkotása, az Erzsébet-híd újjáépítése, megszerkesztése; 1951-től tervét több változatban is elkészítette.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Főbb munkái:

Sávoly Pál: Az újjáépített Széchenyi-Lánchíd erőtani számításairól. *In: Magyar közlekedés, mély- és vízepítés.* 1950. 2. 3. 42–53. p.

Sávoly Pál: Folytatólagos (többtámaszú) merevítőtartós függő híd erőtani számítása. *In: Mélyépítéstudományi szemle.* 1953. 3. 6. 308–322. p.

Sávoly Pál: Csavarozott kapcsolatú acélszerkezetű szükséghidak. *In: Mélyépítéstudományi szemle.* 1956. 6. 4. 145–153. p.

Sávoly Pál: Csapos kapcsolatú acélszerkezetű szükséghidak. *In: Mélyépítéstudományi szemle.* 1956. 6. 9. 401–415. p.

Sávoly Pál: Az új budapesti Erzsébet-híd. *In: Mélyépítéstudományi szemle.* 1961. 11. 1. 1–16. p.

Irodalom róla:

Sávoly Pál (1893–1968). *In: Mélyépítéstudományi szemle.* 1969. 19. 1. 1. p.

Kozma Károly: Sávoly Pál. Műszaki alkotók–Magyar mérnökök. 4. füzet. Bp., 2003.

Schulek Elemér (1893–1964) – vegyész, gyógyszerész, egyetemi tanár

Gyógyszerész családba született Késmárkon.

A budapesti egyetemen folytatott gyógyszerészeti tanulmányait 4 évre megszakította az első világháború.

1920-ban doktorált. 1927-ig az egyetemen dolgozott mint asszisztens, Winkler Lajos mellett. Közben hosszabb amerikai tanulmányutat tett.

1927-ben az Országos Közegészségügyi Intézet Kémiai Osztályán vállalt állást, később az osztály vezetője lett.

1944-ben a budapesti egyetem Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszéke professzorának hívták meg.

1941-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1945-ben rendes tagjává választották. 1949-ben és 1951-ben Kossuth-díjjal tüntették ki. Számos tudományos szervezetnek volt tagja. Több hazai és külföldi szaklapban jelentek meg cikkei. Mint gyógyszeranalitikus és gyógyszer szakértő, nemzetközi szaktekintélynek számított. Elnöke volt a Magyar Gyógyszerkönyv szerkesztőbizottságának.

Schulek Elemér a klasszikus kémiai analízis nagynevű művelője volt. Eredményes működéséről több száz tudományos dolgozata tanúskodik. Különösen fontosak gyógyszer-analitikai, továbbá halogénvegyületeket alkalmazó metodikái. Új indikátorokat vezetett be a titrimetriában.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Főbb munkái:

Schulek Elemér: Kis mennyiségű hydrogencyánid és hydrogen-thiocyánát jodometriás meghatározása. *In: Magyar Kémiai Folyóirat.* 1922. 28. 7–12. 48–51. p.

Schulek Elemér–Burger Kálmán: Brómklór-mérőoldat előállítása és vizsgálata. *In: A Magyar Tudományos Akadémia Kémiai Tudományok Osztályának közleményei.* 1959. 12. 1. 9–14. p.

Schulek Elemér–Szabó Zoltán László: A kvantitatív analitikai kémia elvi alapjai és módszerei. 1971.¹

Irodalom róla:

Dr. Schulek Elemér (1893–1964). *In: Gyógyszerészet.* 1964. 8. 10. 361–363. p.

Pungor Ernő: Dr. Schulek Elemér. *In: Magyar Kémikusok Lapja.* 1964. 19. 12. 621–622. p.

Maros László: A magyar klasszikus analitikai kémia klasszikusai : Winkler Lajos és Schulek Elemér. *In: Magyar Kémiai Folyóirat : Kémiai Közlemények.* 1994. 100. 11. 506–508. p.

Szél Tivadar (1893–1964) – mérnök, orvos

A budapesti egyetemen az Eötvös Collegium tagjaként biológia szaktárgyból tanári képesítést szerzett. 1915–1917-ben egyetemi tanársegéd, 1926–1928-ban középiskolai tanár volt, de kutatásait emellett is folytatta.

Mérnöki, államtudományi, orvosi és közgazdasági egyetemi oklevelet szerzett.

Pályafutását 1916-ban a Földművelésügyi Minisztérium vízügyi szolgálatánál kezdte, majd 1918-ban a főváros szolgálatában folytatta.

1919-től 1954-ig a Központi Statisztikai Hivatal tisztviselője volt, és orvosi gyakorlatot is folytatott. 1954 után kizárólag orvosi hivatásának élt.

Tudományos munkásságának fő területe a népességi és az egészségügyi statisztika volt.

Elsőként honosította meg a hazai szakirodalomban a matematikai statisztikai módszer releváns eszközeit.

Kutatta a halandóság alakulását. Megszerkesztette a két világháború közti halandósági táblát, és megtervezte az új rákstatisztikai felvételt. A nemzetközi halálloki névjegyzék revíziójával kapcsolatos világkonferenciákon többször képviselte Magyarországot.

Foglalkozott többek között a fertőző betegségek alakulásával, a gümőkórral, a vérkeringési rendszer betegségeivel, a szeszfogyasztás következményeivel, a csecsemő-halandóság okaival, gerontológiai és genetikai kérdésekkel.

Nyugdíjazása után, 1953–1964 között körzeti orvosként dolgozott.

Száznál is több tudományos közleménye, köztük 18 könyve jelent meg. Számos műve francia, angol, német, olasz, spanyol és román nyelven is publikálásra került.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Főbb munkái:

Szél Tivadar: A születések alakulása Budapesten és az európai nagyvárosokban. Bp., 1929.²

Szél Tivadar: A budapesti házasságok. Bp.

Szél Tivadar: A házasságok termékenysége Budapesten. Bp., 1930.

Szél Tivadar: Egészségügyi statisztika orvosok és orvostanhallgatók számára. Bp., 1930.

Szél Tivadar: A standard számítás. Bp., 1931.

Szél Tivadar: A gyermekágyi lázas halandóság alakulása Budapesten. Bp., 193?²

Szél Tivadar: Nagy-Budapest népmozgalma. Bp., 194?²

Irodalom róla:

Szél Tivadar dr., az első magyar hivatásos orvosstatisztikus. *In: Orvosi Hetilap*. 1985. 126. 16. 980–981. p.

Szent-Györgyi Albert (1893–1986) – orvos, biokémikus

A budapesti tudományegyetemen 1917-ben orvosi oklevelet szerzett.

Az első világháborúban medikusként vett részt, de megsebesült, és leszerelték. Ezután külföldön folytatta biológiai, majd fizikai-kémia tanulmányait és kutatásait.

Az 1920-as években ismeretlen anyagot talált a mellékvesében. Megállapította összetételét, és hexuronsavnak nevezte el.

1931-ben hazatért, és előbb a szegedi, majd a budapesti tudományegyetem professzoraként dolgozott.

1932-ben Szent-Györgyi a hexuronsavat azonosította a C-vitaminnal. Javaslatára a hexuronsavat a skorbut elleni hatásra utalva aszkorbinsavnak nevezték el. Szegeden a paprikából kiinduló C-vitamin-gyártás módszerét is kidolgozták. Az 1937-es élettani-orvosi Nobel-díjat Szent-Györgyi Albert nyerte el "a biológiai égésfolyamatok, különösképpen a C-vitamin és a fumársavkatalízis szerepének terén tett felfedezéseiért". 1947 végén elhagyta az országot, és kutatásait élete végéig az USA-ban folytatta. Kapcsolatait Magyarországgal mindig fenntartotta, az 1960-as évektől rendszeresen hazalátogatott.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Főbb munkái:

Szent-Györgyi Albert: *Studies on Biological Oxidation and Some of its Catalysts.* Budapest–Leipzig, 1937.

Szent-Györgyi Albert: *Chemistry of Muscular Contraction.* New York, 1951.

Szent-Györgyi Albert: *Bioenergetics.* New York, 1957.

Szent-Györgyi Albert: *Bioelectronics.* New York, 1968.

Szent-Györgyi Albert: *Egy biológus gondolatai.* Bp., 1970.

Szent-Györgyi Albert: *Az élő állapot.* Bp., 1973.

Szent-Györgyi Albert: *Az élet jellege.* Bp., 1975.

Szent-Györgyi Albert: *Válogatott tanulmányok.* Bp., 1983.

Irodalom róla:

Ménes András: A biokémiától az orvosi Nobel-díjig. Harminc éve hunyt el Szent-Györgyi Albert. *In: Magyar Kémikusok Lapja.* 2016. 71. 10. 322–323. p.¹

Tasiné Csúcs Ildikó: Szent-Györgyi Albert visszaemlékezése életéről, munkájáról, koráról. *In: Magyar Tudomány.* 2017. 178. 7. 828–839. p.¹

150 éve született

Bugarszky István (1868–1941) – kémikus

Zentán született 1868. május 21-én.

Vegyészeti tanulmányait a budapesti egyetemen végezte.

1890-ben az Állatorvosi Főiskola Kémiai Tanszékén kapott tanársegédi állást. 1898-tól tanárként, 1903-tól professzorként alkalmazták a főiskolán.

Bugarszky hosszabb tanulmányutat töltött Walter Nernst göttingeni intézetében 1895–1896-ban. Ott ismerkedett meg az akkori új fizikai-kémia eredményével, és lett e tudományág egyik magyarországi úttörője. Bugarszky fedezte fel az első olyan galvánelemet, ahol az áramtermelő folyamat endoterm (1897), Liebermann Leóval közösen megállapította a fehérjék amfoter puffer jellegét. Reakciókinetikai területen is több eredményt tett közzé.

Eredményes tankönyvíró volt, 1894-ben megjelent műve a budapesti szőlő- és borgazdaság felsőbb tanfolyamai számára íródott, de írt kémiatankönyvet egyetemi és főiskolai hallgatók számára is. Analitikai gyakorlatokról szóló könyve az oktatást nagyban elősegítette. 1913-ban a budapesti egyetem II. sz. Kémiai Tanszékének professzorául hívták meg, Lengyel Béla utódaként.

A Magyar Tudományos Akadémia 1899-ben levelező tagjává választotta.

1939-ben nyugalomba vonult. 1941. március 3-án hunyt el Budapesten.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok

Főbb munkái:

Bugarszky István: A chemia repetitoriuma és borchemiai practikum: A budapesti szőlő- és borgazdasági felsőbb tanfolyam hallgatói számára. 1894.²

Bugarszky István: A közeg befolyása a reactiósebességre és a chemiai egyensúly-állapotra. *In: Matematikai és Természettudományi Értesítő.* 1905. 23. 4–5. 418–483. p.¹

Bugarszky István–Horváth Béla: A jodidok és a szin-jod mennyiségi meghatározásának új módja. *In: Matematikai és Természettudományi Értesítő.* 1909. 27. 5. 501–516. p.¹

Irodalom róla:

Dr. Bugarszky István (1868–1913). *In: Állatorvosi Lapok.* 1913. 36. 39. 471–472. p.

Fehér Krisztián: Egy elfeledett híresség után kutatva. Bugarszky István. *In: Természet Világa.* 2015. 146. 10. mell. CXLIX–CLII. p.¹

Frommer Rudolf (1868–1936) – gépészmérnök, feltaláló

1868. augusztus 4-én született Budapesten.

A középiskola után a Kereskedelmi Akadémiát végezte el, ahonnan a tőzsdére került, majd a Hitelbank tisztviselője lett. Közben megtanult angolul, franciául, németül, és bel-, valamint külföldi lapok számára írt szakcikkeket, irodalmi cikkeket. Német-magyar tőzsdeszótárt írt (1896), melyet az Akadémia részéről Simonyi Zsigmond hitelesített előszavában. Ugyanebben az évben lett az 5 évvel korábban megalapított Fegyver- és Gépgyár Rt. alkalmazottja. 1898-tól a gyár cégjegyzője lett, miután javaslatára került a cég pénzügyi finanszírozása a Magyar Általános Hitelbankhoz. Ennek köszönhetően bővült a cég profilja: dízelmotorok, lövegzárak és lövegirányzékok gyártásába kezdtek.

Ebben az időben kezdett el fegyvertervezéssel foglalkozni, első szabadalmát 1900-ban jelentette be („Önműködően felhúzható és töltő, valamint biztonsági szerkezet lőfegyverek számára”), melyet számos másik követett (nevéhez 129, huszonkét országban 862 bejelentéssel védett szabadalom fűződik).

Szabadalmi nagy része a lőfegyverekkel kapcsolatos volt, de bejelentett szabadalmat az esztergapadok késeire vonatkozóan is.

A cég sikereinek következtében 1904-ben kereskedelmi igazgatónak választották, így nekilátott a pisztolygyártó részleg kialakításához, melyben 1909-ben megkezdődött a gyártás. 1908-ban japán kereskedelmi delegáció is járt a Soroksári úton. A magyar hadsereg 1912-től a második világháború végéig szinte kizárólag az általa kifejlesztett hadi pisztolyt használta. Működésük az úgynevezett Frommer-elméleten alapult, amely szerint az automata lőfegyverek működését az előző lövés okozta visszalökés vagy gáznyomás biztosítja.

A töretlen fejlődésnek köszönhetően 1914-ben Ferenc József a gyár igazgatójának nevezte ki, és nemesi címet adományozott neki. Ettől kezdve bővült a neve a „Fegyverneki” előnévvel. 1918-ban az udvari tanácsosi címet is elnyerte.

A Tanácsköztársaság idején eltávolították pozíciójából, 1920-ban visszakapta vezérigazgatói székét. Hat évre rá megkapta a Magyar Érdemkereszt II. osztályát, 1928-ban pedig a felsőház örökös tagjává nevezték ki az Országgyűlésben.

A 30-as években esztergapadra négykétes, magasságban mechanikusan pontosan állítható késtartót szerkesztett, ahol a kések külön-külön is állíthatók voltak. Külön örömet szerzett számára, mikor a Mérnöki Kamara eredményeinek elismeréseként gépészmérnöki címet adományozott neki, annak ellenére, hogy sosem szerzett mérnöki diplomát.

A gyár éléről 1935. november 1-jén ment nyugdíjba.

1936. szeptember 1-jén halt meg.

*Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig
tudosnaptar.kfki.hu ; arcanum.hu*

Jankó János (1868–1902) – földrajz- és néprajztudós, az összehasonlító tárgyi néprajz egyik első hazai művelője

Kisebb kitérő után, hiszen az orvosi egyetemen kezdte meg felsőfokú tanulmányait, 1886–1890 között a budapesti Tudományegyetem földrajz–természetrész szakán tanult, ahol földrajz, botanika és antropológia területén szerzett doktori oklevelet. Egyetemistaként már több cikket is írt, az ebből kapott pénzből, illetve a Kereskedelmi és Iparkamara által nyújtott támogatásból szervezte meg első kutatóútját, amely Afrikába vezetett. 1888–1889 között járt Egyiptomban és más afrikai országokban, ahol antropológiai és geológiai vizsgálatokat végzett, és gyűjtötte az adatokat, tárgyi emlékeket is.

Hazatérését követően a Magyar Földrajzi Társaság titkára lett, majd tanulmányútra ment, ahol az angol és francia Néprajzi Intézetek működésével ismerkedett meg. A gyűjtéseinek köszönhetően került kapcsolatba Xantus Jánossal, aki 1893-ban megbízta őt a millenniumi néprajzi falu megszervezésével, egy évvel később pedig kinevezték a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának az igazgatójává.

Részt vett a Magyar Földrajzi Társaság által szervezett Balaton-kutatásban is, amelynek keretében a tó körüli lakosság néprajzát tanulmányozta. Kezdeményezésére alakult meg egy antropológiai laboratórium is, ahol a magyar nép vizsgálatával foglalkoztak.

Tagja volt a Zichy Jenő vezette harmadik kutatóexpedíciónak is, amelynek során az oroszországi múzeumok gyűjteményeit, halászati szakirodalmát tanulmányozta, kutatásokat végzett az osztjások körében is.

1902-ben egy erdélyi útra vállalkozott, ahol sajnálatos módon, fiatalon elhunyt.

Forrás: Hadnagy Károly: A Balaton tudományos, művészeti és közéleti arcképcsarnoka

Főbb munkái:

Jankó János: A Nílus deltája: a delta földtani és földrajzi felépülése. 1890.²

Jankó János: Magyarország hegyvidékeinek csoportosítása. 1891.²

Jankó János: A magyar halászat eredete. 1900. In: Zichy Jenő: Harmadik ázsiai utazása. 1900.^{1,2}

Jankó János: Válasz Herman Ottó úrnak a Zichy Jenő gróf harmadik ázsiai utazása című könyv I. kötetéről írt recenziójára. 1900.²

Jankó János: A Balaton-melléki lakosság néprajza. In: A Balaton környékének társadalmi és embertani földrajza 2. rész. 1902.¹

Jankó János: Kalotaszeg magyar népe: néprajzi tanulmány. 1993. (A 1892-es mű reprint kiadása).²

Jankó János–Kodolányi János: Finnországi jegyzetek. 1993.²

Hreblay Emil (1868–1930) – mezőgazdász, baromfitenyésztési szakíró

Gazdászoklevelének megszerzése után Budapesten az István-telki Kertészeti Intézet vezetője, majd Eperjesen a Sáros vármegyei gazdasági egyesület titkára volt.

1897-től a Földművelésügyi Minisztériumban a baromfitenyésztési osztály vezetője, a gödöllői baromfitelep első igazgatója volt. Irányításával zajlott az ország teljes területét érintő kakascsere-program, amelynek eredménye lett a nemesített magyar tyúk létrejötte.

Részt vett 1900-ban a *Köztelek* című szaklap megalapításában, és a baromfitenyésztési rovat vezetője lett.

1903-ban létrehozta a *Baromfitenyésztés* című képes hetilapot.

Szervezői tevékenységét dicséri a falusi tojásértékesítő szövetkezetek kialakítása. Részt vett 1899-ben a párizsi világkiállítás, illetve az I. országos mezőgazdasági kiállítás baromfikiállításának szervezésében is.

1902-ben az egyik kezdeményezője volt a Baromfitenyésztők Országos Egyesülete újjászervezésének.

1907-től Kolozs, majd Bihar, 1910-től Sáros vármegyében megyei gazdasági felügyelő volt.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok

Zubor Ferenc: Szemelvények elődeink arcképcsarnokából 7. rész.

Hreblay Emil (1868–1930). Galamb és kisállat magazin. 2017. 59. 12. 8–9. p.

Főbb munkái:

Hreblay Emil: Tyúktenyésztés. 1900.¹

Hreblay Emil: A baromfi hizlalása és a hizott baromfi értékesítése. 1900.¹

Hreblay Emil: Pulykatenyésztés. 1901.¹

Hreblay Emil: Lúd- és kacsatenyésztés. 1901.¹

Hreblay Emil: A baromfitermékek értékesítése. 1901.¹

Hreblay Emil: Az ezüst szőrmenyűl tenyésztése és értékesítése. 1907.

Hreblay Emil: Miképpen rendezzük be baromfitenyésztésünket, hogy abból hasznunk is legyen. 1919.¹

Irodalom róla:

Szikora András: Száz éve született Hreblay Emil. *In: Baromfitenyésztés.* 1968. 12. 7. 10. p.¹

Zubor Ferenc: Szemelvények elődeink arcképcsarnokából 7. rész. Hreblay Emil (1868–1930). *In: Galamb és Kisállat Magazin.* 2017. 59. 12. 8–9. p.¹

Károly (Karl) Rezső (1868–1945) – növénynemesítő, akadémiai tanár

1868. március 4-én született Prágában.

Oklevelét a Magyaróvári Akadémián szerezte 1889-ben.

1891-től ugyanitt dolgozott, 1896-ban a Növénytermelési Kísérleti Állomás helyettes vezetője, majd ugyancsak 1896-ban a Keszthelyi Gazdasági Tanintézetben a növénytermelés és rétművelés tanára, a Növénytermelési Kísérleti Tér vezetője lett. 1897-től a Földművelésügyi Minisztériumba került, később az Országos Mezőgazdasági Üzemi Intézet igazgatója volt.

1893-ban Németországba küldték ki a cukorrépa-termelés tanulmányozására, utána indította el a hazai cukorrépa-nemesítést. Javaslatára létesült az Alföldi Mezőgazdasági Intézet és a Kender- és Lentermelési Kísérleti Állomás. Közreműködött különféle növény-nemesítési munkákban, a nemesítésekénél a polarizációs munkákat végezte.

A *Kísérletügyi Közlemények* című folyóirat szerkesztője volt. Széles körű szakirodalmi tevékenységével nagymértékben elősegítette a hazai ipari növények termelésének fejlesztését, a mezőgazdasági üzemtan jelentőségének fokozását.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok

Főbb munkái:

Karl Rezső: Tanulmány a honi czukorrépa-magtermelés és -tenyésztés fontosságáról. 1894.¹

Karl Rezső: Mosonmegyei Gazdasági Egyesület monografiája. 1896.¹

Károly Rezső: Rét- és legelőművelés gyakorló és tanuló gazdák részére. 1899.¹

Károly Rezső: A gazdasági szakoktatás Magyarországon és a külföldön. 1909.¹

Károly Rezső: A kecske mint a szegény ember tehene. 1910.¹

Károly Rezső: A fonalnövények termesztése és feldolgozása. Bp., 1910.²

Károly Rezső: A mezőgazdasági főiskola kérdése. 1911.¹

Károly Rezső–Havas Géza: Utmutatás tavasszal vethető olajos magú növények termeléséhez. 1916.¹

Károly Rezső: A magyar mezőgazdasági kísérleti intézetek ismertetése. Bp., 1922.¹

Károly Rezső: Újabb haszonbérletek Magyarországon. 1921. évi haszonbérlek. (Klly. Mezőgazdasági Üzemtani Közlemények 1. sz.). 1923.¹

Károly Rezső: A kisgazda adói: Földadó, házadó, általános kereseti adó ... jövedelemadó ... vármegyei és községi pótagók, adókezelés, adónaptár, adófigyelmeztetés : adóútmutató kis- és nagygazdák számára. Bp., 1928.²

Korbuly Mihály (1868–1939) – vegyészmérnök

Régi örmény katolikus családból származott. 1868. július 9-én született Tótbánhegyesen. A középiskolát Aradon és Szarvason végezte, Szarvason érettségizett. Tanulmányait a zürichi műegyetemen és tudományegyetemen folytatta; mérnöki oklevelét 1901-ben, a bölcsészdoktorit 1902-ben szerezte.

A diplomaszerezés után 1902-től a budapesti Állatélettani és Takarmányozási Állomás kutatóvegyészeként dolgozott. 1904-től két éven át németországi tanulmányúton vett részt, mely során a szennyvíztisztítás és a halászati igazgatás kérdéseit tanulmányozta. Hazatértét követően tapasztalatai alapján állították fel a Halélettani és Szennyvíztisztító Kísérleti Állomást, melynek 1907-től igazgatója volt. Innen is ment nyugdíjba 1933-ban mint kísérletügyi főigazgató.

Budapesten, 1939. január 18-án, 69 éves korában halt meg.

Értekezései hazai és külföldi szakfolyóiratokban jelentek meg.

A magyarországi ipari szennyvízkutatások úttörője. Elsők között vizsgálta az ipari szennyvizek halakra gyakorolt hatását, alapvetően új eredményeket ért el a cellulózegyári, a kenderáztatói és a cukorgyári szennyvizek vizsgálata terén.

A Nemzetközi Limnológiai Társaság alapító tagja.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok ; nevpont.hu

Főbb munkái:

Korbuly Mihály–Farkas Kálmánnal: Adatok a vizelet kémiai energiatartalmának pontos megállapításához. *In: Kísérletügyi Közlemények.* 1904. ; Külön: Bp., 1904.

Korbuly Mihály: Kritikai tanulmányok a világítógáz benzolgőztartalmának meghatározásáról. 1–3. *In: Magyar Kémiai Folyóirat.* 1904.

Korbuly Mihály–Weiser István: Vizsgálatok Magyarország takarmányainak kémiai összetételéről és tápláló értékéről. *In: Kísérletügyi Közlemények.* 1904.

Korbuly Mihály: A vízszennyezésekről, különös tekintettel a halakra. Bp., 1905.¹

Korbuly Mihály: Az ipari szennyvizek és azok hatása a halakra. I. Szulfitecellulózegyári szennyvizek. *In: Kísérletügyi Közlemények.* 1912. 15. 3. 533–541. p.

Korbuly Mihály: A szulfitecellulóze-gyárak szennyes vizei. Bp., 1914.¹

Korbuly Mihály: Az ipari szennyvizek és azok hatása a halakra. Bp., 1915.¹

Korbuly Mihály: Kártékony szennyes vizektől mentes cukorgyártó módok. *In: Vízügyi Közlemények.* 1912.

Irodalom róla:

Unger Emil: Korbuly Mihály. *In: Halászat.* 1939. 1.

Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája. Bp., 2000.

Limbacher Károly (1868–1937) – kertész, m. kir. gazdasági tanácsos, állami kertészeti igazgató, az Országos Magyar Kertészeti Egyesület választmányi tagja

Limbacher Károly 1868-ban született Pozsonyban.

Kertészettel kapcsolatos tanulmányait a mödlingi mezőgazdasági tanintézetben és a köstritzi kertészeti iskolában végezte, gyakorlati tudását pedig hazánkban szerezte meg. 1898-ban állami szolgálatba lépett s mint kertésztanító, állami földműves iskoláknál működött. 1898-tól a kolozsmonostori Gazdasági Tanintézetben, a békéscsabai, a karcagi földművesiskolában kertésztanító. Az 1900-as évek elején a lőcsei állami kertmunkás iskola és a lőcsei állami faiskola vezetésével bízták meg, s ott működött a világháború utáni összeomlásig. 1921-ben, kertészeti főfelügyelőként átvette a budaörsi állami törzsgyümölcsös – 1927-től Erzsébet Királyné Törzsgyümölcsös – vezetését. 1929-ben került a Kertészeti Tanintézethez kertészeti igazgató, gazdasági tanár beosztásba. 1926-tól főmunkatárs, majd 1928-tól haláláig Jeszenszky Árpád, majd Jécsai László főszerkesztő mellett szerkesztőbizottsági tag a *Kertészet: a gyakorlati kertészkedés szemléje* című lapnál, mely a hazai kertésztársadalom gyakorlati ismereteit kívánta fejleszteni. 1927-ben a földművelésügyi miniszter előterjesztésére a hazai kertészet, fejlesztése érdekében kifejtett buzgó tevékenységéért, a magyar királyi gazdasági tanácsosi címet nyerte el.

1932-ben vonult nyugalomba, de nyugdíjasként is aktív maradt, kertészeti irodát nyitott Budapesten.

A Fővárosban hunyt el váratlanul, 69 évesen, 1937. szeptember 6-án.

Az Országos Pomológiai Bizottságban különböző gyümölcsfajták hazai elterjesztésén fáradozott, az ország különböző településein tartott kertészeti tanfolyamok szervezésével és lebonyolításával nagy szerepe volt a magyar gyümölcstermesztő gazdák elméleti és gyakorlati agrártudásának elmélyítésében.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok ; arcanum.hu

Főbb munkái:

Limbacher Károly: A gyümölcsfák nevelése, gondozása és a korai főzelék és zöldségfélék termelése. Szolnok, 1899.²

Limbacher Károly: A korai főzelék és zöldségfélék termelése. Lőcse, 1904.

Limbacher Károly: A bolgárrendszerű zöldségtermesztés és a korai főzelék és zöldségfélék termelése. 1917.¹

Limbacher Károly: A konyhakeri növények korai termesztése melegágyak- és üvegházakban. Budaörs, 1928.²

Irodalom róla:

Magyar életrajzi lexikon

Limbaczer Károly. In: *Kertészeti Szemle*. 1937. 9. 9. 265–266. p.

Marek József (1868–1952) – állatorvos

Marek József, a belgyógyászat tudományszakának kialakítója, 1868. március 19-én Vágszerdahelyen látta meg a napvilágot.

A budapesti Állatorvosi Akadémián többek között Tanhoffer Lajos, Nádaskay Béla és Hutýra Ferenc tanítványaként folytatta tanulmányait. 1892-ben szerzett állatorvosi oklevelet, majd Vágújhelyen kezdett dolgozni állatorvosként.

Tudományos kutatói vénája azonban már ekkor kezdett kibontakozni: 1894-ben megjelent első tanulmánya a „*Basedow-kór esete lovon*” címmel.

1897-ben a tanári kar javaslatára a földművelésügyi miniszter az egyik klinikai segédtanári állásra nevezte ki, s részére egyidejűleg egyévi szabadságot engedélyezett, „hogy a klinikai tudományok különös tanulmányozása mellett a doktori képesítést is megszerezze”. 1898-as hazatértekor a belorvostani klinikára került, Hutýra Ferenc mellé.

1901-től az önállóvá váló Belgyógyászati Tanszék és Klinika megalapítója és 1935-ig vezetője, rendes egyetemi tanári címmel. Nemzetközi elismertségének és hírnevének köszönhetően több külföldi ajánlatot is kapott, melyeket mind visszautasított. Ilyen volt Bécsi Egyetem és a Brnói Egyetem tanszékvezetői posztja, illetve az isztambuli állatorvosi főiskola rektori posztja.

Az agrár-oktatás 1934-es átszervezésével az Állatorvosi Főiskolát a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetembe olvasztották, melyet Marek József az immár jó nevű intézmény lefokozásaként élt meg, így nyugdíjazását kérte 1935-ben. Tudományos munkáját azonban ezt követően is folytatta a tanszéken és a Phylaxia telepein egyaránt.

1952. szeptember 7-én halt meg Budapesten.

Élete során számtalan elévülhetetlen találmány köthető a nevéhez. Az állatok légzési rendellenességeinek vizsgálatai során kifejlesztette a kopogtatásos hallgatózással való vizsgálati módszert, magyarázatot adott a fizikai okokra (1901), és megállapította a tüdőhatárokat is.

1904-ben jelent meg egyik legjelentősebb műve, melyet egykori tanárával és mentorával, Hutýra Ferencsel írtak, az „*Állatorvosi belgyógyászat*”. A háromkötetes mű a következő évben német nyelven is megjelent („*Spezielle Pathologie und Therapie der Haustiere*”), majd 1934-ig hat kiadást ér meg, összesen 11 nyelven jelent meg.

A gyomortágulat kezelésére 1906-ban kifejlesztette és bevezette a lovak gyomrának kiürítését elősegítő gyomorcsövet (Marek-szonda), valamint műtéti módszert dolgozott ki a lovak bélcsavarodásának sebészi kezelésére.

A neurológiai eredetű állatbetegségek diagnosztikája terén elért legjelentősebb eredménye a fertőző tyúkbénaság felismerése és kórszövettani, anatómiai leírása volt. A kórt ma világszerte Marek-betegség néven ismerik.

A kérődző állatok egyik veszedelmes betegsége a májmételykór volt, mely az állatállományt rendszeresen megtizedelte. Az ellene kifejlesztett gyógyszer, a Distol az

1920-as évek végére világhírnevet szerzett a már akkor is nagytekintélyű Marek professzornak.

Az állati rachitis okait is behatóan tanulmányozta először egyedül, majd munkatársaival (Wellmann Oszkárral és Urbányi Lászlóval). Az állati rachitistről írt tanulmányát a budapesti Orvosegyesület az akkori legmagasabb elméleti tudományos elismeréssel, a Balassa-díjjal jutalmazta (1931).

Belgyógyászati kutatásai mellett foglalkozott az állatpszichológia egyes kérdéseivel, vizsgálta az állatok lelki jelenségeinek élettani hátterét is.

Munkásságát rengeteg elismerés övezte. A Magyar Tudományos Akadémia 1918-ban levelező, 1938-ban pedig rendes taggá választotta.

1949-ben pedig az elsők között kapta meg a Kossuth-díj aranykoszorúját. Tudományos teljesítményeinek elismerését és méltánylását bel- és külföldön egyaránt jelzi, hogy hat egyetem avatta tiszteletbeli doktorrá.

*Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok
mek.oszk.hu ; konyvtar.univet.hu*

Főbb munkái:

Marek József: Adatok a sertésvész kórszövettanához. Bp., 1896.²

Marek József: Klinikai diagnosztika. Bp., 1902.² ; 1928.¹

Hutyra Ferencz–Marek József: Állatorvosi belgyógyászat Marek József: A tehenek tőgygümőkórja. Bp., 1908.²

Marek József: Lehrbuch der klinischen Diagnostik der inneren Krankheiten der Haustiere. Jena, 1912.²

Marek József: A takonykór megállapítása biológiai eljárásokkal, különösen a malleines szempróbával. Bp., 1914.² ; 1915.¹

Marek József: A lovak rühösségének gyógyítása. Saját észleletekkel kiegészített összefoglaló ismertetés. Bp., 1917.¹

Marek József: A mételegyér, a tüdő- a gyomor- és a bélférgesség. 1918.¹

Hutyra Ferenc–Marek József: Állatorvosi belgyógyászat. 1–3. köt. 1904–1923.¹

Marek József: Wesen, gegenseitige Beziehung und Therapie der Rachitis, der Osteomalacie und Osteoporose. Berlin, 1924.¹

Marek József: Die Bedeutung der Filixstoffe in der Therapie der Leberegelkrankheit. Hannover, 1927.¹

Marek József: A rachitis. Oktani, anyagforgalmi, kórfejlődéstani, kórbonctani és klinikai vonatkozásaiban: Kísérletes és összehasonlító tanulmány. Bp., 1930.² ; 1932.¹

Marek József–Mócsy János: Lehrbuch der klinischen Diagnostik der inneren Krankheiten der Haustiere. 1951.¹

Irodalom róla:

Karasszon Dénes: Marek József (1868–1952). *In: Híres magyar orvosok*. III. szerk.

Mócsy János: Marek József. *In: Akadémiai Értesítő*. 1952.

Mócsy János: Száz éve született Marek József. *In: Magyar Állatorvosi Lapok*. 1968.

Nagy Dezső (1868–1940) – vízépítő mérnök, miniszteri tanácsos, a balatoni kikötők építésének vezetője

A Szilágy vármegyei Krasznán született 1868-ban.

A budapesti Műszaki Egyetemen tanult, ahol 1896-ban szerzett oklevelet.

Különböző kultúrmérnöki hivatalokban, társulatokban (budapesti, aradi, székesfehérvári, Sióbereki Bozótlecsapoló Társulat) eltöltött időszak után 1908-ban a Földművelésügyi Minisztériumba, az Országos Vízépítési Igazgatóságra került, ahol Kvassay Jenő megbízta a balatoni kikötők felügyelőségének a vezetésével. Ezt a pozíciót 1912–1934 között töltötte be.

A kezdetben csak egy főből álló hivatal 1917-ben Siófokra költözött, ahol már segítséget is kapott 3 mérnök személyében.

A tervezett beruházások komolyságát jelezte, hogy a kormányzat 5 és félmillió pengőt különített el erre a célra.

A balatoni hajózás legfontosabb problémájának a megoldásán kezdett el dolgozni, nevezetesen megfelelő kikötők tervezésén és építésén. Tevékenységének is köszönhetően épült fel/át a szemesi, földvári, fonyódi, boglári, tihanyi, révfülöpi, majd kicsit később az alsóörsi, lellei, szigligeti, győri és a siófoki kikötő is.

Az építkezéseknél figyelembe vették a tó hidrológiai és hidraulikai adottságait is.

Ennek megfelelően kétfajta kikötő volt a jellemző. Az északi parton a benyúló móló, a délin pedig a medencés kikötő. Nagy Dezső előrelátását az is bizonyítja, hogy a létesítményeket túlméretezte, így napjaink megnövekedett forgalmát is sokuk képes még elbírn.

Nevéhez fűződik az úgynevezett KND partvédő mű kifejlesztése, a hullámok, a jég elleni hatékonyabb védekezési módszerek bevezetése is. Tervei alapján készült el a balatonfüredi strandfürdő épülete és a Balatonföldváron, 1929-ben felállított Kvassay Jenő emlékmű is.

Forrás: tudastar.unitarius.hu

Főbb munkái:

Nagy Dezső: Az újabb vízgazdálkodás. 1905.²

Pettenkoffer Sándor (1868–1946) – borász, ampelológus

Pettenkoffer Sándor Csákváron született, 1868 októberének derekán. Oklevelét a Magyaróvári Gazdasági Akadémián szerezte (1890), de érdeklődési körének megfelelően elvégezte a budapesti Felsőbb Szőlő- és Borgazdasági Tanfolyamot is.

Szakmáját Albrecht főhercegnél kezdte, és számos helyen oktatói munkát is végzett. Tanított a pincemesteri iskolán, a Kertészeti Tanintézetben, a Felsőbb Szőlő- és Borgazdasági Tanfolyamon és a Közgazdasági Egyetemen is. A kecskeméti borpincészethez 1897-ben került. 1904-ben Budafokon Rácz Sándorral a szőlő- és borkultúra megőrzésére múzeumot

alapított a Magyar Királyi Pincemesteri Tanfolyam tanpincéjének pincefülkéjében.

1915-ben lett a budafoki vincellér-iskola (később pincemesteri iskola) igazgatója, hat évvel később pedig kinevezték szőlészeti és borászati főfelügyelőnek. A Villányi Állami Gazdaság vezető szőlészi pozícióját is betöltötte, majd volt igazgató Balatonbogláron is. Nem ragadt le határainkon belül, hiszen nagy érdeklődéssel tanulmányozta a külföldi technikákat, szőlő- és borkezelést is. Többször járt Németországban, Olaszországban. Tudásának köszönhetően úttörő munkát végzett a magyarországi szakirodalom fejlesztésében. Szakcikkei a *Borászati Lapok*, *Kertészeti Szemle* és a *Köztelek* hasábjain jelentek meg; az utóbbi lapnak 1911–1944 között rovatvezetője is volt.

A filoxeravész utáni időkben is kiemelkedő szerepet vállalt az első felújításban.

1946-ban hunyt el Budapesten.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok

Főbb munkái:

Pettenkoffer Sándor: A jó pincegazda. Bp., 1909.² ; 1919.² ; 1930.^{1,2}

Pettenkoffer Sándor: Szőlőművelés. Bp., 1910.^{1,2} ; 1912.² ; 1930.^{1,2}

Pettenkoffer Sándor: Utmutatás a must és a bor helyes kezelésére. Bp., 1910.^{1,2}

Pettenkoffer Sándor: A borászat kézikönyve. Bp., 1922.²

Pettenkoffer Sándor: A bor, annak készítése és kezelése. Bp., [192?]²

Pettenkoffer Sándor: Szőlőművelési rádiótanfolyam. A budapesti rádióban 1934. jan. 4-étől márc. 1-éig tartott III. gazdatanfolyam bővített anyaga. Bp., 1935.^{1,2} ; 1944.²

Pettenkoffer Sándor: Borgazdaság. Bp., 1937.²

Irodalom róla:

Mercz Árpád: 50 éve hunyt el Pettenkoffer Sándor. In: *Borászati Füzetek*. 1996. 8. 3. 17–18. p.¹

Pfeifer Ignác (1868–1941) – kémikus

Pfeifer Ignác Szentgálon született 1868-ban.

Felsőbb tanulmányait a budapesti Műegyetemen végezte, ahol 1892-ben szerzett vegyészmérnöki oklevelet. Ezt követően Wartha Vince mellett dolgozott a Kémiai Technológiai Tanszéken tanársegédként, majd adjunktusként.

1894-ben a MÁV Anyagvizsgáló Intézet laboratóriumának vegyésze lett, ám a Műegyetemre ezután is bejárta. 1904-ben magántanári, 1907-ben rendkívüli tanári kinevezést kapott.

1904–1912 között magánlaboratóriumot vezetett, ahol ipari elemzéseket végzett.

1911-ben tanulmányutat is tett az USA-ban. 1912-ben Wartha utódjának nevezték ki a Műegyetem Kémiai Technológiai Tanszékének élére. A Galilei Kör megalapításában is részt vett (1910), melyet 1919-ig vezetett az Anker köz 2. alatti Anker Palotában.

Az első világháborúban mérnökkari tisztként vett részt, egyetlen fia elesett. E csapás és saját tapasztalatai a háború éles és aktív ellenzői közé állították.

Mivel a Tanácsköztársaság alatt a termelési népbiztosság vegyészeti osztályának vezetője volt, később súlyos támadások érték. Emiatt 1920-ban tanszékéről lemondott, és nyugdíjazását kérte. Így került az Egyesült Izzó Rt. kutatólaboratóriumának vezetői pozíciójába, ahová Aschner Lipót vezérigazgató hívta meg. Itt végzett munkája nagyban hozzájárult, hogy izzólámpagyártásunk világviszonylatban is tekintélyes iparaggá fejlődött; jelentős szerepe volt a magyar ipari kutatás megindításában.

Tudományos munkássága során víztechnológiai, gázgyártási, szénkémiai problémákkal foglalkozott. A nemesgázok és vákuumtechnika területén elért eredményei nagyban hozzájárultak a magyar izzólámpaipar nemzetközi hírnevének megalapozásához.

1941-ben hunyt el Budapesten. A Magyar Kémikusok Egyesületének 1926-tól haláláig elnöke volt. Tiszteletére az Egyesület Pfeifer Ignác emlékérmét alapított.

A *Magyar Kémiai Folyóirat* és a *Kémikusok Lapjának* szerkesztőségi tagja volt. Az ipari vizek keménységének vizsgálatára vonatkozó módszerét, az ún. „Wartha–Pfeifer”-vizsgálatot ma is használják.

Forrás: Magyar életrajzi lexikon ; chemonet.hu ; magyarvegyesz.hu

Főbb munkái:

Pfeifer Ignác: Modern világító eszközeink. *In: Polytechnikai Szemle.* 1899.

Hollós József–Pfeifer Ignác (szerk.): A technika vívmányai az utolsó száz évben. Bp., 1905.^{1,2}

Pfeifer Ignác: A földgázok és ipari jelentőségük Magyarországon. Bp., 1910.

Pfeifer Ignác: A földgáz értékesítése. *In: A magyar mérnök- és építész-egylet közlönye.* 1913. 47. 23. 385–390. p.

Pfeifer Ignác: Tüzeléstan. Bp., 1919.

Pfeifer Ignác–Mauthner Nándor: A metan chlorozása. *In: Matematikai és Természettudományi Értesítő*. 1921. 38. 159–162. p.

Pfeifer Ignác: Eljárás nyers vas előállítására szegény vasércből vagy vastartalmú bauxitból.

Irodalom róla:

Móra László: Pfeifer Ignác élete és munkássága. Bp., 1977.²

Tószegi Zsuzsanna: A magyar vegyészeti tudomány és műszaki fejlődés szolgálatában – százötven éve született Pfeifer Ignác. *In: Szemle*. 2017. 122. 6.

Rohringer Sándor (1868–1945) – vízépítő mérnök, egyetemi tanár

A kassai premontrei gimnáziumi érettségét követően a budapesti Királyi József Műegyetemen tanult tovább, ahol 1890-ben kapott mérnöki oklevelet.

Kassára való hazatértét követően 1892–1903 között a kultúrmérnöki hivatal mérnökeként dolgozott, miközben jog- és államtudományi diplomát szerzett (1896) a Kassai Királyi Jogakadémián. 1903–1906 közt a besztercebányai hivatal vezetője volt, majd 1909-ben ismét visszatért Kassára, ahol 1919-ig a kultúrmérnöki hivatalt vezette, és a helyi vízmesteriskola igazgatói posztját is betöltötte.

Ekkor került a földművelésügyi minisztérium alkalmazásába, ahol miniszteri tanácsosi rangban szolgált 1923-ig. A Pestvármegyei Dunavölgy Leccsapoló és Öntöző Társulat tevékenységét miniszteri biztosként felügyelte 1924-ben.

Még 1923-ban kinevezték a Királyi József Műegyetem rendes tanárává, ahol 1934-ig oktatott, és vezette a tanszéket. Az oktatást nyugdíjba vonulását követően sem hagyta abba, az immár József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem néven működő intézményben tanított 1938-ig. 1934–1935-ben a tanintézet rektori tisztét töltötte be. Tudományos munkássága is szerteágazó és nem kevésbé lényeges, sokszor élenjáró. 1898–1899-ben ő tervezte és vezette a Recina-patak szabályozásnak munkálatait. A műegyetemen megszervezte az ország első hidrotechnikai és talajmechanikai kísérleti laboratóriumát (1927). Kutatói érdeklődése kiterjedt mind az elméletre, mind a gyakorlatra. Foglakozott a folyók, patakok vízszabályozásával, vízerőtelepekkel. Elsők között vizsgálta az öntözés, az ármentesítés és a leccsapolások közötti összefüggéseket. Munkássága alatt mégis leginkább az Alföld vízgazdálkodásával foglalkozott; a talajvíz hidraulikájával, a szikesek problémáival. 1932-ben megépítette az első talajvízészlelésre

alkalmas kutat, ezzel megteremtette az alföldi talajvízszint-figyelő kúthálózat alapjait. Az általa létesített kutak adatai alapján elsőként vetette fel a talajvízdúsítás lehetőségét. Nevéhez fűződik 1918 után a „*Vízügyi Közlemények*” újraindítása.

1936-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1941-ben rendes tagjává választották.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok ; arcanum.hu ; tudosportal.hu

Főbb munkái:

Rohringer Sándor: Mederrendező munkálatok a Vág folyó felső szakaszán. *In: Vízügyi Közlemények.* 1908.

Rohringer Sándor: Néhány külföldi vízerőtelep. *In: Vízügyi Közlemények.* 1914.

Rohringer Sándor: Kultúrmérnöki munkálatok a Felvidéken. *In: Vízügyi Közlemények.* 1915.

Rohringer Sándor: Hidraulikai számítások. Bp., 1926.

Rohringer Sándor: Az ármentesítések, lecsapolások és a szikesek közötti összefüggés. *In: A magyar szikesek.* Bp., 1934.

Buday Barna–Rohringer Sándor: Alföldi gazdálkodás. Bp., 1936.^{1,2}

Rohringer Sándor: Talajvízszint tanulmányok a Duna–Tisza közén. *In: Vízügyi Közlemények.* 1936.

Rohringer Sándor: Az elméleti és gyakorlati hidraulika módszerei. *In: Matematikai és Természettudományi Értesítő.* 1937.

Rohringer Sándor: A folyók élete. Bp., 1938.

Rohringer Sándor: Az öntözés, tekintettel a hazai viszonyokra. *In: Természettudományi Közöny.* 1938.

Rohringer Sándor: Gróf Széchenyi István műalkotásai. Bp., 1941.

Rohringer Sándor: Talajvízkutatás az Alföldön. *In: Matematikai és Természettudományi Értesítő.* 1942.

Irodalom róla:

Dégen Imre: A vízgazdálkodási tudományos kutatás magyarországi múltja és jelentősége. *In: Magyar Tudomány.* 1936.

Németh Endre: Rohringer Sándor. *In: ÉKME Évkönyve.* 1955/56. Bp., 1957.

Papp Gábor: Megemlékezés Rohringer Sándorról születése 125. évfordulóján. *In: Hidrológiai Tájékoztató.* 1993.

Sztankay Aba (1868–1936) – gyógyszerész

Verespatakon született 1868-ban, de családja hamarosan Selmecbányára költözött. Édesapja mellett lett gyógyszerész-gyakornok, és magántanulóként folytatta tanulmányait, 1884-ben pedig gyógyszergyakornoki vizsgát tett.

Meglepő módon mégis a Selmecbányai Bányászati és Erdészeti Főiskola fémkohó-mérnöki szakára iratkozott be, ahol négy félévet végzett el. Az 1887–88-as tanévet már a Kolozsvári Ferencz József Egyetem Matematika és Természettudományi Karán folytatta. Ezt befejezve, a következő tanévben a Budapesti Egyetem Orvos Karán tanult tovább, ahol 1889 őszén gyógyszerészi diplomát kapott.

Egyetemi évei alatt húsz közleménye jelent meg a *Gyógyszerészi Közlöny* és a *Gyógyszerészi Hetilap* hasábjain.

Önkéntesként tett eleget katonakötelezettségének (1889), s bevonult a Bécsi II. számú Helyőrségi Kórházba, ahol mint katonagyógyszerész teljesített szolgálatot, ám szabadidejében a Bécsi Egyetemen természettudományi és kémiai előadásokat hallgatott. Leszerelését követően tanársegédi állást kapott a Keszthelyi Magyar Királyi Gazdasági Felső Tanintézet Vegytan Tanszékén dr. Csanády Gusztáv tanár beosztottjaként, de rövid idő múlva visszatért a Selmecbányai Bányászati és Erdészeti Főiskolára dr. Schenek István professzor mellé (1891–1893). Itt szerezte meg doktori címét is. 1893 és 1895 között édesapja gyógyszertárát vezette Selmecbányán, majd 1895-től (1913-ig) apósáét Báton (Hont megye).

Itt állította elő a *Tannicum albuminatum keratinatum* bélfertőtlenítőt (Honthin, 1899), amely hivatalos volt a III. Magyar Gyógyszerkönyvben, és amelyet kedvező felszívódási és hatástani tulajdonsága alapján Európa több országában ismertek és használtak. Báton nemcsak tudományos munkásságát folytatta, hanem szervesen bekapcsolódott a település életébe. Gyógyszertárának „vegykísérleti állomással” való bővítése mellett meteorológiai állomást is épített, hitelszövetkezetet igazgatott, dolgozott a megyei törvényhatóságnál, és a *Honti Lapok*ban is publikált.

Pontosan nem ismert, hogy miért hagyta el Bátot és költözött Debrecenbe, de szerepe lehetett benne, hogy 1912-ben megnyílt az egyetem, illetve testvére Sztankay Farkas 1908-ban igazgatói megbízást kapott Kelet-Magyarország első ipari középiskolájának vezetésére. Itt is gyógyszertárát vezetett, melyet a Szent Anna utcán hozott létre Nádor néven. (Érdekesség, hogy ez a gyógyszertár ma is működik, Szent Anna néven.) Laboratóriumában készítette és forgalmazta a Hajduint (*Calcium metasilicat* gél), később pedig a fenolftalein dinátrium-sóját (Eulaxans). A teobrominnak két, addig ismeretlen addíciós vegyületét állította elő, amelyek értékes gyógyszerek voltak. A debreceni egyetem 1928-ban magántanárrá habilitálta – a „gyógyszerészeti műtan kémiai” tárgyköréből – ahol haláláig előadásokat tartott.

A Magyarországi Gyógyszerész Egyesület tanügyi bizottságának tagja (1934–1936) volt.

Közel 300 magyar és német nyelvű dolgozatában részletesen elemezte a forgalomba került új gyógyszereket. Újszerű megállapításaival sok vitát váltott ki.

A *Húgyvizsgálat kézikönyve* címmel önálló kötetet is kiadott, amely „sokáig keresett könyv volt a gyakorlati orvosok körében”.

Sajnos öreg napjainak örömébe üröm is csöppent: lányának halála, majd jómaga meghurcoltatása egy-egy sajtóperben aláásta egészségét. 1936. január 25-én hunyt el Debrecenben. Sírja a Debreceni Köztemetőben található.

Már fiatal korában is kísérletezett egy Neosalvarsanhoz kémiaileg hasonló, de azonos hatású vegyület előállításával. Sajnos ez a kutatás elakadt, pedig a Neosalvarsan 1908-ban Nobel-díjat kapott feltalálójával, Paul Ehrlichkel is levelet váltottak. Felhívta figyelmét egy fontos megfigyelésre a Neosalvarsannal kapcsolatban, amiért Ehrlich levélben mondott köszönetet Sztankaynak.

*Forrás: Gyógyszerészet 2015.
arcanum.hu ; mek.oszk.hu*

Főbb munkái:

Sztankay Aba: Húgyvizsgálati kézikönyv. Bp., 1890.

Sztankay Aba: Vizsgálatok a széndioxyd és a monoxyd reductiójához magnesium által. Bp., 1892.

Sztankay Aba: Über eine neue Bildungsart des Magnesiumnitrides. Wien, 1894.

Sztankay Aba: Curriculum vitae. Debrecen, 1908.

Sztankay Aba: Újabb adatok a phenolphtalein vegyületek kémiájához. Ipolyság, 1912.

Sztankay Aba: A Honthin monográfiája. Selmecbánya, 1914.

Irodalom róla:

Gaál Endre: Sztankay Aba. *In: Gyógyszerész Hetilap.* 1936. 1.

Benkő Ferenc: Sz. A. élete és munkássága. *In: Gyógyszerésztörténeti Diarium.* 1972. 3.

Dr. Zalai Károly: A magyar gyógyszerészet nagyjai. Bp., 2001.

Tatár György: Dr. Hermány Sztankay Aba egy méltatlanul elfelejtett egyetemi magántanár, debreceni gyógyszerész. *In: Gyógyszerészet.* 2015. 59. 3. 166–175. p.

Vastagh György, ifj. (1868–1946) – szobrász

Kolozsváron született 1868. szeptember 18-án, elismert képzőművész-családba. Apja, id. Vastagh György és testvére, Vastagh Géza festőművészek, míg lánya, Vastagh Éva és fia, Vastagh László szobrászművészek voltak.

Édesapja budapesti műtermében élénk művészeti, társasági élet zajlott: gyakori vendégek voltak a XIX. század végének neves festői, szobrászai. Köztük az a Zala György is, aki később fiának, ifj. Vastagh Györgynek az első mestere lett: 1887-től az ő növendékeként kezdte el tanulmányait az Országos Minta Rajziskolában. Ifj. Vastagh György 1899-ben már Bécsben tanult, majd 1892-ig Münchenben folytatta tanulmányait, ahol Gabriel Hackl és Syrius Eberle voltak a mesterei. Miután hazatért, még két évig anatómiát tanult az Állatorvosi Főiskolán.

1894-ben Párizsban tett tanulmányutat.

A Földművelésügyi Minisztérium az 1896-os Ezredéves Országos Kiállításra 50 darab, $\frac{1}{4}$ méretarányú festett gipsz állatszobrot rendelt a művésztől, amelyek a korszak magyar háziállatfajtaikat, illetve kiemelkedő tenyészállataikat ábrázolják.

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület is rendelt a művésztől 16 darab szobrot, melyek a magyar tarka szarvasmarha különböző tájfajtaikat ábrázolják. A szoborsorozat nagy sikert aratott, és elnyerte a Millenniumi Nagy Érmét.

A kiállítás után a művész újabb külföldi tanulmányutat tett (München, Párizs, Algír, Tunisz). Hazatérésekor a minisztérium újabb, az 1900. évi párizsi világkiállításra küldendő állatszobrokra szóló megbízása várta. 44 ló, szarvasmarha, sertés, juh portréját készítette el. Közben elkészítette a „Csikós” szobrot, mellyel nagydíjat nyert Párizsban. Össességében mintegy 100 szoborral szerepelt a világkiállításon, ahol a mezőgazdasági osztályon aranyérmét, a művészeti osztályon pedig ezüstérmét nyert alkotásaival.

A párizsi siker további rangos külföldi és hazai megrendeléseket eredményezett. Hosszú és sikeres pályafutása során számtalan köztéri szobrot, emlékművet, kisplasztikát és portrét készített az állatszobrok mellett. Részt vett a budapesti Bazilika szobrászati díszítésében is.

Legértékesebb alkotásai közül több szobrát a Magyar Nemzeti Galériában és a Mezőgazdasági Múzeumban őrzik. Az állatportréi – művészi értékükön túlmenően – nagy tudományos értékkel is bírnak: elsőrendű fajtatörténeti dokumentumok.

*Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok
Szöllősy Gábor: Ifj. Vastagh György állatszobrai*

Főbb munkái:

Pápai honvédemlék. 1889. (Pápa, Március 15. tér)

Csikós. 1902. (Budavári Palota, Hunyadi udvar)

Bethlen Gábor szobra. 1902. (Budapest, Körönd; 1958-tól Hősök tere, millenniumi emlékmű)

Klauzál Gábor mellszobra. 1905. (Szeged, Stefánia sétány)

Fodor József mellszobra. 1909. (Budapest, Gutenberg tér)

II. Rákóczi Ferenc lovas szobra. 1912. (Szeged, Széchenyi tér; 1930-tól Aradi vértanúk tere)

Árpád fejedelem lovas szobra. 1914. (Munkács, 1945-ben megsemmisült)

Görgei Artúr lovas szobra. 1935. (Budai Vár, Prímás bástya, ma Tóth Árpád sétány)

Hadik András lovas szobra. 1937. (Budai Vár, Úri utca)

Bábolnai fehér mén szobra. 1939. (felállítva 1981. Bábolna, Ménesudvar)

Kincsem, a verhetetlen csodaló szobra. 1943. (1945-ben megsemmisült)

Horthy István emlékmű. 1943. (Szolnok, 1945-ben megsemmisült)

Irodalom róla:

Csap Erzsébet: Ifj. Vastagh György (1868–1946). In: *Emlékkiállítás. (Katalógus.)* Bp., 1968.²

Szóllósy Gábor: Ifj. Vastagh György állatszobrai. (A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Tárgykatalógusai 1.) Bp., 2009.^{1,2}

Török Zsófia: Ifj. Vastagh György. In: Für Lajos–Pintér János (szerk.): *Magyar agrártörténeti életrajzok R–ZS.* Bp., 1989. 557–560. p.¹

Szoborcsoport: Könnyű magyar négyesfogat

Zichy János (1868–1944) – földbirtokos, miniszter, országgyűlési képviselő

Zichy János Nagylángon született 1868-ban.

Középiskoláit a kalksburgi jezsuita, illetve a székesfehérvári ciszercita gimnáziumban végezte. Ezután jogot hallgatott Berlinben (1887. október–1888. augusztus), majd a budapesti tudományegyetemen, ahol jogi diplomát szerzett.

Egyetemi hallgató korában Budapesten megalapította a Szent Imre önképző egyletet. 1892-ben államtudományi doktor lett.

A jogi diploma megszerzése után a politika felé fordult, 1893-ban Fejér vármegyei aljegyző, 1894-től pedig census alapján főrendházi tag lett. 1896-tól 1918-ig országgyűlési képviselő volt.

Eleinte a Katolikus Néppárt nézeteivel azonosul, többször volt a párt elnöke és fontosabb kérdésekben hivatalos szónoka, de 1903-ban lemondott tisztségéről, s a következő évben kilépett a pártból. 1906-ban az Országos Alkotmánypárthoz csatlakozott, majd annak feloszlását követően a Nemzeti Párt tagjai közé lépett be.

1910. március 1–1913. február 26. és 1918. május 8–1918. október 31. között háromszor volt vallás- és közoktatásügyi miniszter a Khuen-Héderváry- és a Lukács-, majd a Wekerle-kormányban.

1919-ben részese volt Bécsben az ellenforradalmi mozgalomnak (Antibolsevista Comité). 1922-től ismét nemzetgyűlési képviselő volt haláláig.

1922-ben létrehozta a legitimista Nemzeti Összetartás Társaskörét, később a Keresztény Gazdasági és Szociális Pártot, amelynek elnöke volt. Parlamenti és más közszereplésein igen nagy hangsúly esett a „királykérdés” megoldására; lankadatlan agitációjáért 1934-ben Habsburg Ottótól az aranygyapjas rendet kapta. Az országos gyermekszanatórium-egyesület s az Országos Katolikus Szövetség elnöke volt.

1944. január 6-án hunyt el Nagylángon.

*Forrás: Magyar életrajzi lexikon
arcanum.hu ; mek.oszk.hu*

Főbb munkái:

Zichy János: Zichy János...lángi uradalmának leírása. Emlékül a kesztheli m. kir. gazdasági tanintézet hallgatóinak...látogatására. 1897.¹

Zichy János: Nyílt levél a 67-es alapon állókhoz. Székesfehérvár, 1907.

Irodalom róla:

Dvihally Géza: Zichy János gr. *In: Jövők.* 1944. 8.

A nagylángi halott. *In: Népünk.* 1944. 2.

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap Magyaróvár, 1903–1945. 1944. 01. 09. 2. p.

175 éve született

Czakó Kálmán (1843–1895) – orvos, állatorvos

Hernádnémetiben született 1843-ban.

Gimnáziumi tanulmányait Sárospatakon végezte. Orvosnak tanult a pesti egyetemen, oklevelét 1870-ben szerezte meg. Ezután a kolozsvári Orvos-Sebészeti Tanintézet kórbonctani és törvényszéki orvostani tanszékén kórboncnok-tanársegéd Genersich Antal tanár mellett.

1872–1873-ban ösztöndíjjal bécsi és berlini állatorvosi tanintézetekben tanult.

A budapesti M. kir. Állatorvosi Tanintézetben (majd Akadémián) 1874-től 1887-ig vezette a kórbonctani, gyógyszeres és

általános kórtani tanszékeket.

1888-tól haláláig az általános kórtan és a gyógyszeres tanára.

1881–1895 között a budapesti Vetőmagvizsgáló Intézetet vezette.

Érdemeinek elismeréséül 1893-ban királyi tanácsosi címmel tüntették ki.

Tanári működése és irodalmi tevékenysége kiterjedt a tudomány több ágára, a kórbonctanon kívül a növénytanra, a méregtanra és a mezőgazdasági tudományokra is.

Az Akadémián növénytant is tanított, és hamarosan a legjelentősebb botanikusok sorába emelkedett. A botanikai magángyűjteménye európai hírű volt. Főként Budapest környékének és a Tátra flórájának volt jó ismerője. Az alsó-tátrafüredi lápvidék flórájáról írt könyvében 480 növényt ismertetett. Saját mag- és növénygyűjteményével lerakta a Vetőmagvizsgáló laboratóriumának és herbáriumának alapjait.

Ő kezdeményezte a herefélék ólomzárolását.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok ; huveta.hu

Főbb munkái:

Czakó Kálmán: Bonczolati eljárás törvényszéki és kórtani esetekben, jegyzőkönyvi példákkal dr. Genersich Antal utasításai nyomán. Bp., 1874.

Czakó Kálmán: Az alsó-tátrafüredi lápos vidék nyári flórája. Igló, 1888.¹

A budapesti m. kir. állami Vetőmagvizsgáló Állomás jelentése az 1889. évi működéséről. Közli Czakó Kálmán. Bp., 1890.

A budapesti m. kir. állami Vetőmagvizsgáló Állomás jelentése az 1894. évi működéséről. Közli Czakó Kálmán. Bp., [1895].²

Irodalom róla:

Thaisz Lajos: Czakó Kálmán. In: *Természettudományi Közlöny*. 1896. I. pótfüzet.¹

Dapsy László (1843–1890) – állatorvos

Miskolcon született 1843. február 28-án.

A gimnáziumot szülővárosában végezte. A középiskola befejezése után Debrecenbe ment, ahol filozófiát, jogot és teológiát hallgatott.

1864-ben külföldre utazott, és egy ideig az edinburgh-i egyetemet látogatta. Edinburghban és Londonban olyannyira elsajátította az angol nyelvet, hogy ezekben az években már angol nyelven írott természettudományos munkák tanulmányozásával is tudott foglalkozni.

1866-ban visszatért hazájába, és a debreceni gazdasági intézetnél lett tanár. 1867-től a pesti református főiskola természetrajzi tanszékének tanszékvezetői állását töltötte be. Ő indítványozta elsőként 1870-ben a Természettudományi Társulat könyvkiadó vállalatának létrehozását. Már ezekben az években is rengeteget írt, fordított, később lapot szerkesztett. 1880 májusától egészen haláláig szerkesztője volt a Magyar Gazdasági Egyesület *Magyar Föld* címmel megjelenő közgazdasági napilapjának. Színvonalas cikkeit egyebek mellett a *Vasárnapi Ujság*, a *Budapesti Szemle*, a *Természettudományi Közlöny*, a *Gazdasági Lapok* és a *Borászati Füzetek* is rendszeresen közölte. Ő fordította le első ízben magyarra Charles Robert Darwin angol természettudós „*A fajok eredete*” című művének kötetét, amelyek 1873-ban és 1874-ben láttak napvilágot. 1867-ben Pesten „*Általános Természetrész*” címmel kiadott tankönyvét a kortársak és az utókor is sokáig forgatta.

A fentieken túl gyakorlati gazdálkodással is foglalkozott. Előbb Szob mellett szerzett egy kis mezei birtokot, melyet néhány évi kísérlet után eladott. A családalapítást követően egy Gellért-hegyi lejtőn fekvő kis szőlőtelken kezdett újra gazdálkodásba.

1890. május 29-én hunyt el Budapesten.

Forrás: Új magyar életrajzi lexikon

Főbb munkái:

Dapsy László: A talajkimerülés befolyása az államok életére, különös tekintettel Magyarországra jövőjére. Pest, 1869.^{1,2}

Dapsy László: Általános természetrajz. Középiskolák és magántanulók számára. Pest, 1869.

Dapsy László: A geologia alapvonalai. Pest, 1872.

Charles Darwin: A fajok eredete a természeti kiválás útján, vagyis az előnyös válfajok fennmaradása a létérti küzdelemben. 1–2. köt. (Ford.) Bp., 1873–74.

John Stuart Mill: A nemzetgazdaságtan alapelvei s ezek némelyikének a társadalmi bölcsészetre való alkalmazása. 1–4. köt. (Ford.) Bp., 1875.

Emich Gusztáv (1843–1911) – zoológus, országgyűlési képviselő, könyvkiadó

Id. Emich Gusztáv könyvkiadó fia.

1843-ban született Pesten.

Tengerésznek készült, 1856–1858-ban a trieszti Haditengerészeti Akadémián tanult. 1860–1865 között több nyugat-európai egyetemen (Lipcse, Bécs, Párizs és London) tanult. Emellett képzett nyomdász lett.

1865-től apja kiadójában üzlettárs. Az 1868-ban megszervezett Atheneum Rt. igazgatósági tagja, 1891-től vezérigazgatója, 1901-től elnöke. 1868–1872 között a Földművelésügyi, Ipar- és Kereskedelmi Minisztériumban dolgozott.

Hazánkat képviselte a lausanne-i (1877) és a berni (1878) nemzetközi filoxéra-kongresszusokon. Tagja az 1881-ben megalakult Országos Filoxéra Bizottságnak.

Két cikluson át (1884–1891) a Szabadelvű Párt országgyűlési képviselője.

1884-től a szászvárosi választókerület országos képviselője nyolc éven keresztül.

1885-ben alapítója, 1891-től elnöke az Országos Magyar Kertészeti Egyesületnek.

Közhasznú tevékenységéért több kitüntetést is kapott.

Társadalmi megbízatásai mellett nyomdászattörténettel és rovarlattal foglalkozott. Húvösvölgyben 2,5 hektáros díszkertje volt.

Szenvedélyes könyvgyűjtőként 10000 kötetes könyvtára volt.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok

Főbb munkái:

Emich Gusztáv–Szabó József: A könyvnyomdászat története Magyarországon. Pest, 1860.

Emich Gusztáv: A kis lepkegyűjtő. Pest, 1868.¹

Emich Gusztáv: Jelentés a nagyméltóságú m. k. földművelésügyi miniszter úrhoz az 1877. év augusztus 6–18-án Lausanneban tartott Phylloxéra Congressusról. Bp., 1877.

Emich Gusztáv: Jelentés a phylloxeraügy tanulmányozása végett Stajer-, Olasz- és Franciaországban tett útról. Bp., 1880.²

Emich Gusztáv: A mező- és kertgazdaságra káros rovarok: A gazdasági rovarok kézikönyve 1. rész. Bp., 1899.^{1,2}

Irodalom róla:

Mágocsy-Dietz Sándor: Emich Gusztáv 1843–1911. Élet- és jellemrajz. *In.: Kertészeti Lapok.* 1912. 27. 2. 47–67. p.¹

Emich Gusztáv. *In: Vasárnapi újság.* 1899. 46. 17. 277. p.

Fodor József (1843–1901) – orvos, egyetemi tanár, higiénikus

Bécsben kezdte egyetemi tanulmányait, majd Pesten folytatta, ahol 1865-ben orvosdoktori, 1866-ban sebészdoktori okleveleket szerzett. 1866-tól tanársegéd az orvosi kar állatorvosi tanszékén.

1869-től a Szent Rókus kórház boncoló főorvosa és az egyetem magántanára a tiszti-orvosi eljárás tana témában.

1870–1872-ben állami ösztöndíjjal hosszabb tanulmányutat tett Ausztria, Németország, Hollandia és Anglia érintésével, meglátogatva a közegészségügyi szempontból legfontosabb intézeteket.

1872-ben az akkor alakult kolozsvári egyetemen az állatorvostan tanára lett. 1874-től a budapesti orvoskaron újonnan felállított közegészségtani tanszéken oktatott. Ő javasolta az iskolaorvosi hálózat megszervezését. Markusovszky Lajossal együtt alapította az Országos Közegészségügyi Egyesületet (1885).

1879–1887 között a *Természettudományi Közlöny* szerkesztője volt. 1887–1891-ben az *Egészség* című lap szerkesztője. 1872-től az Országos Közegészségügyi Tanács tagja. 1878-tól az MTA levelező, 1883-tól rendes tagja. 1888 és 1892 között a budapesti orvoskar dékánja, 1894–95-ben az egyetem rektora.

Nemzetközileg is a közegészségtan egyik megalapozójának tekintik. A levegő, a talaj és a víz szennyeződésére vonatkozó kutatásai mind módszerei, mind megállapításai tekintetében klasszikus jelentőségűek. Elsők között mutatta ki a víz tífuszt terjesztő szerepét. Fontosak a szénmonoxid toxicitására vonatkozó kutatásai. Felismerte a bakteriológia fontosságát. Kutatásait számos gyakorlati kérdés megoldásában érvényesítette (a főváros vízellátása, csatornázás stb.). Világviszonylatban elsőnek vetette fel egy országos közegészségügyi intézet és területi közegészségügyi-járványügyi intézet tervét.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Főbb munkái:

Fodor József: Az árnyékszék-rendszerekről, tekintettel a hazai s főleg a pesti viszonyokra. Pest, 1869.

Fodor József: Közegészségügy Angolországban, tekintettel az orvosügyre, orvosrendészetre, a törvényszéki orvos ügyre, valamint a hazai viszonyokra. Bp., 1873.

Fodor József: Das gesunde Haus und die gesunde Wohnung. Braunschweig, 1878.

Fodor József: A közegészségügy. Bp., 1879.²

Fodor József: A lakásviszonyok befolyása a cholera és typhus elterjedésére. Bp., 1884.²

Fodor József: Bacteriumok az élőállat vérében. Bp., 1885.

Fodor József: Újabb kísérletek egerekbe fecskendezett bacteriumokkal. Bp., 1886.²

Fodor József: A vérnek bacterium-ölő képességéről. Bp., 1887.²

Fodor József: Jelentés az iskolaegészségügyről. Bp., 1888.

Irodalom róla:

Ferencz Gábor: Fodor József, a közegészségtan magyarországi megteremtője. *In: Egészségügyi Munka*. 1960. 7. 9. 132–134. p.

Kerekes István: Fodor József, a "kísérletes" egészségtudomány honi pionírja. *In: Élővilág*. 1964. 9. 2. 45–48. p.

Antall József–Kapronczay Károly: Fodor József (1843–1901). *In: Természet Világa*. 1973. 104. 6. 259–260. p.

Vizi E. Szilveszter: Fodor József és a magyar közegészségtani kutatások. *In: Egészségtudomány*. 2001. 45. 3. 195–197. p.

Heller Ágost (1843–1902) – fizikus, könyvtáros, tudománytörténész

Pesten született 1843-ben.

A pesti főreáliskolában, majd a József ipartanodában mérnöki oklevelet szerzett 1866-ban. 1867–68-ban ugyanitt tanársegéd volt. 1868-ban matematika–fizika tanári oklevelet szerzett.

1869-ben állami ösztöndíjjal Heidelbergben tanult.

1870-ben a budai II. kerületi főreáliskola matematika–fizika tanárává nevezték ki. 1872-től a Műegyetemen magántanár, 1885–1894 között a Királyi Magyar Természettudományi Társulat könyvtárosa, majd az MTA főkönyvtárosa volt.

1887-ben az MTA levelező, 1893-ban rendes taggá választotta.

Számos tudományt népszerűsítő cikket írt a *Természettudományos Közlönybe*. Gyakran publikált a *Humboldban* és az *Allgemeine Zeitungban*.

Kezdetben akusztikával és csillagászzal foglalkozott, majd érdeklődése a tudománytörténet felé fordult. Egyik megteremtője volt a modern tudománytörténetnek.

Német, angol, francia, olasz, latin és ógörög tudása lehetővé tette, hogy a fizika történetének klasszikus szerzőit eredetiben olvashassa. A *physika története* című pályaműve 1881-ben a Természettudományi társulat első díját kapta. A munka több kiadást (1891, 1902) megért, és német nyelven is megjelent.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Főbb munkái:

Heller Ágost: A hangrezgés intenzitásának méréséről. Pest, 1870.²

A Királyi Magyar Természettudományi Társulat könyveinek címjegyzéke (Összeáll. Heller Ágost). Bp., 1877.²

Heller Ágost: A természettan elemei, középtanodák alsó osztályai számára 1–2. r. Bp., 1877–1878.

Heller Ágost: A természettan elemei a reáliskolák III. osztálya számára. Bp., 1886.²

Heller Ágost: Az időjárás. Több idevágó munka nyomán. Bp., 1888.

Heller Ágost: A XIX. század physikai kutatásának mozgató eszméiről. Bp., 1888.²

Heller Ágost: Adalékok az anyag problémájához. Bp., 1890.

Heller Ágost: A physika története a XIX. században. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából. I–II. köt. Bp., 1891–1902.

Heller Ágost: A physika története Aristotelestől Newtonig. A kir. m. Természettudományi Társulattól 1881-ben a Bugát-féle pályadíjjal koszorúzott pályamű. (kézirat)

Irodalom róla:

Fröhlich Izidor: Heller Ágost emlékezete. Bp., 1904.

Kanitz Ágoston (1843–1896) – botanikus

Lugoson született orvoscsaládban.

A gimnáziumot Nagykőrösön és Temesváron végezte.

1861-ben a bécsi egyetem orvosi karára iratkozott be. Itt fordult érdeklődése a botanika felé.

1869-ben a magyaróvári Gazdasági Akadémia természetrajztanára lett. Az Akadémián ő tanította először magyarul a tárgyat.

1871-ben állami ösztöndíjjal beutazta Európát. Bonnban egy évig növényanatómiával és -élettannal foglalkozott.

1872-ben a kolozsvári egyetemen a növénytani tanszék vezetőjévé nevezték ki. Haláláig itt tanított. A növénytani oktatást, a botanikai intézetet és kertjét nemzetközi hírűvé emelte.

Még 20 évesen írta meg a „*Növénytan története Magyarországon*” című könyvét. Több gyűjtőexpedíció anyagát ő dolgozta fel tudományosan. Műveivel külföldi elismerést szerzett magának.

1877–1892 között első magyar botanikai folyóiratunk, a *Magyar Növénytani Lapok* szerkesztője volt. A *Köztelek*ben a *Gazdasági növénytan* című rovat vezetője.

Hunfalvy *Magyarhon természeti viszonyai* című művéhez megírta a növénytani részt.

1867-ben a párizsi nemzetközi növénytani kongresszuson titkárnak választották.

1874-ben a nemzetközi kertészeti kiállítás bírálóbizottságának titkára volt Firenzében.

1880-ban az MTA levelező tagjává választotta. A tübingai egyetem doktora lett. A román király a koronarenddel tüntette ki. A román tudományos akadémia levelező tagjai sorába választotta.

Értékes, 4000 kötetes könyvgyűjteményét a kolozsvári egyetemnek ajándékozta.

Forrás: Magyar agrártörténet életrajzok

Főbb munkái:

Kanitz Ágost: *Reliquiae Kitaibelianae e manuscriptis Musei Nationalis Hungarici*. Bécs, 1862–1863.

Kanitz Ágost (szerk.): *Pauli Kitaibelii Addimenta ad floram Hungaricam*. Halle, 1864.

Kanitz Ágost: *A magyar tartományok növényzeti viszonyai*. Pest, 1866.

Kanitz Ágost: *A természetes növényrendszer áttekintése. Kizárólagosan kolozsvári m. k. tud. egyetemi előadásai számára összeállította, Kanitz Ágoston*. Kolozsvár, 1874.

Kanitz Ágost: *Catalogus cormophytorum et anthophytorum Serbiae, Bosniae, Herzegovinae, Montis Scodri, Albaniae hucusque cognitorum*. Kolozsvár, 1877.

Kanitz Ágost: *Plantas Romaniae hucusque cognitae*. Kolozsvár, 1879–1881.¹

Kanitz Ágost: *Gróf Széchenyi Béla közép-ázsiai expedíciójának növénytani eredményeiről*. Bp., 1885.

Kanitz Ágost: *A tudományoknak és különösen a növénytannak magyar nyelven való műveléséről*. Kolozsvár, 1887.

Kanitz Ágost: *A növénytannak magyar nyelven való műveléséről*. Kolozsvár, 1887.

Kanitz Ágost: *Az általános növénytan alapvonalai*. Kolozsvár, 1889.¹

Kanitz Ágost: *Emlékbeszéd Pancic József külső tagról. A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszéd*. Bp., 1894.

Kanitz Ágost: *A növényrendszer áttekintése*. Kolozsvár, 189?.

Irodalom róla:

Kanitz Ágoston. *In: Köztelek*. 1896. 6. 58. 1032. p.

Lengyel István: *Kanitz Ágost. [Nekrológ] In: Természettudományi Közlöny*. 1897. 29. 12. 631–632. p.¹

Koch Antal (1843–1927) – geológus, mineralógus, paleontológus

1843-ban született a Bács-Bodrog vármegyei Zomboron.

1861-től 1865-ig a budapesti Tudományegyetem hallgatója, 1865-től az eperjesi főgimnáziumban tanár, 1868-tól Szabó József mellett a geológiai tanszék asszisztense.

1869-től 1872-ig a Földtani Intézetben dolgozott helyettes geológusként. 1872-től a kolozsvári egyetemen az ásvány-, föld- és őslénytan tanára. Ekkor hozta létre az itteni egyetem Ásványföldtani Intézetét, és rendezte az Erdélyi Múzeum Egyesület ásvány-, kőzet- és őslénytani gyűjteményét.

1895-től 1913-ig, nyugalomba vonulásáig a geológia és őslénytan budapesti tanszékének tanára. Kolozsváron a tudományszervező, Budapesten a pedagógusi munkássága került előtérbe. Negyven éves tanársága alatt számos kiváló szakembert nevelt a hazai geológiának.

1875-ben az MTA levelező, 1894-ben rendes tagja lett. A Földtani Társulatnak 1904-től 1909-ig elnöke volt. 1912-ben 40 éves jubileuma alkalmából Koch-émlékalbumot adtak ki magyar geológusok megemlékezéseivel. 1913-ban tudományos munkássága elismerésül nemesi címet kapott. Tudományos tevékenységét számos ásványtani, kőzettani, geológiai, őslénytani cikk és közlemény jelzi.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Főbb munkái:

Koch Antal: A dunai trachytcsoport jobbparti részének (Sz. Endre–visegrád–esztergomi hegycsoport) földtani leírása a hegy- és vízrajzi viszonyok előrebocsátásával. Részletes jelentés. Bp., 1877.

Koch Antal: Erdély ásványainak kritikai átnézete. Kolozsvár, 1885.

Koch Antal: Vezérfonal az ásványtan egyetemi előadásaihoz. Kolozsvár, 1889.

Koch Antal: A Fruska-Gora geológiája. Bp., 1895.

Koch Antal: Az Erdélyrészi Medence harmadkori képződményeiről. I.: Paleogén csoport. Bp., 1894. ; II.: Neogén csoport. Bp., 1900.

Koch Antal: Az erdélyi részek másodkori képződményei. Kolozsvár, 1905.

Irodalom róla:

Gaál István et al.: Koch-émlékkönyv Koch Antalnak, a budapesti egyetemen a földtan és őslénytan tanárának, negyvenéves egyetemi tanári jubileumára. Bp., 1912.

Mauritz Béla: Koch Antal. Bp., 1928.

Csíky Gábor: Koch Antal szerepe és jelentősége a magyar földtanban. *In: Földtani Közöny.* 1974. 104. 2. 221–225. p.

Kunstädter Jakab Joachim (1843–1900) – hajómérnök

Mérnöknek tanult, és így jutott el Franciaországba, ahol egy gépgyár műszaki vezetője lett. Majd Angliában és Németországban szerzett további tapasztalatokat.

1868-ban hazajött, és egy 300 főt foglalkoztató gépgyár vezetését vállalta el. Vállalata az 1873. évi gazdasági válságban tönkrement, vagyonát elvesztette.

Londonban telepedett le, ahol különféle szabadalmakon dolgozott. Itt született a hajózással kapcsolatos legfontosabb találmánya, ami a kormányzást segítette. A Kunstädter-féle kormányval felszerelt hajó – szemben az akkori gőzhajókkal – meg tudott fordulni a hajó hosszának másfél-kétszeres távolságán belül. A találmányt sikerrel mutatta be Londonban, Párizsban, Triesztben és New Yorkban. Felhasználására az Egyesült Államokban részvénytársaság alakult; a kormányt különféle nagyságú hajókra szerelték fel.

A kezdeti sikerek után az érdeklődés lanyhult: (Közben a hajózásban egy átütő újítás született: az ikercsavarok alkalmazása.)

Mint az Amerikai Magyarok Egyesületének egyik vezetője, sok honfitársán segített, amikor azok az Újvilágba érkeztek.

Az 1880-as évek végén megromlott egészségi állapota miatt tért vissza hazájába. Budapesten hunyt el 1900. március 21-én.

*Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig
Bödök Zsigmond: Magyar feltalálók a közlekedés történetében*

Irodalom róla:

Kunfalvi Rezső: Egy elfelejtett magyar feltaláló. *In: Gépipar.* 1984.

Bödök Zsigmond: Magyar feltalálók a közlekedés történetében. Dunaszerdahely, Nap K., 2005.

Szontagh Miklós (1843–1899) – orvos, balneológus, botanikus

Orvosi tanulmányait a bécsi egyetemen végezte 1868-ban.

A diploma megszerzése után Pestre költözött, ahol a Kir. Magyar Természettudományi Társulat újjászervezésében vett részt. A *Természettudományi Közlöny* növényteni rovatvezetője volt 1873-ig.

1872–76 között Európa több országát bejárta. Érdeklődése a magashegyi klimatikus gyógy módok felé fordult.

1873-ban átvette az ótátrafüredi vízgyógyintézet vezetését. Elsőként ismerte fel a Magas Tátra klimatikus gyógyhatását. 1876-ban megalapította Új-Tátrafüredet, amelynek fürdőorvos-vezetője lett. Új-tátrafüredi szanatóriuma volt az első magyar magaslati gyógyintézet, amely télen is működött.

1876-tól balneológiai, klimatológiai és vízgyógyászati kutatásokkal, valamint a Tátra hegyvidékének felkutatásával, leírásával és népszerűsítésével foglalkozott.

Szerepe volt a Magyarországi Kárpát Egyesület létrehozásában, és a Tátra osztály elnöke volt.

1883–85-ben szerkesztette a *Tátravidék* című hetilapot. Több Tátra-kalauzt és egy, a maga korában legteljesebb Tátra-monográfiát is kiadott. Írásai jelentek meg a *Vasárnapi Ujságban* és az *Orvosi Hetilapban* is.

1892-ben ő volt az első síző a Tátrában. Megszervezte a vezetőképzést, a hegyi mentést és az elsősegélynyújtást. A Tátrában nevét hegycsúcs és tó őrzi.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Főbb munkái:

Szontagh Miklós: Kárpáti képek. Pest, 1870.

Szontagh Miklós: Neu-Tátrafüred. Bad Neu-Schmecks. Bp., 1877.

Szontagh Miklós: Új-Tátrafüred. Climatológiai és gyógyisimei tanulmány. Bp., 1877.

Szontagh Miklós: Új-Tátrafüred éghajlati viszonyai 10 évi meteorológiai megfigyelések alapján. Igló, 1883.

Szontagh Miklós: Képes kalauz a tátraalji fürdőkbe és a Magas Tátra hegyvidékére. Igló, 1885.

Szontagh Miklós: Tüdővészések hydrotherapikus kezeléséről. Bp., 1894.

Szontagh Miklós: A Magas Tátra és hegyvidéke, különös tekintettel a tátravidéki fürdőkre és nyaralóhelyekre. Újtátrafüred, 1895.

Szontagh Miklós: Tátrakalauz. Útmutató a Magas Tátrába s a Tátravidéki fürdőkbe. Bp., 1896.

Szontagh Miklós: A Basedow-betegség és sikeres orvoslása Új-Tátrán 82 eset kapcsán. Bp., 1899.

Irodalom róla:

Karafiáth Jenő: Iglói Szontagh Miklós. In: *Turista Értesítő*. 1943. 8. 18. 5. 59–60. p.

Kárpáti Zoltán: dr. Szontagh Miklós. In: *Soproni Szemle*. 1960. 2. 161–165. p.

Bugyi Balázs: Adatok a Magas Tátra orvosi turisztikájához és klimatoterápiájához. In: *Orvosi Hetilap*. 1963. 104. 30. 1426–1428. p.

Thanhoffer Lajos (1843–1919) – orvos, anatómus, szövettani kutató

Orvosnak tanult a pesti tudományegyetemen. Orvosdoktori oklevelet 1867-ben, sebészdoktorit 1868-ban szerzett. 1868–69-ben az élettani tanszék tanársegédje és a szövettani gyakorlatok vezetője, 1872-től a szövettan és a vegytan magántanára, 1881-től a pesti egyetem orvosi karán a szövettan rendkívüli tanára volt.

1890-től a bonctan rendes tanára és a Bonctani Intézet igazgatója volt. Még az 1868/69. tanévben a pesti Állatorvóintézetben az élettani, természet- és növénytani tanszék rendes tanárává nevezték ki.

Kutatói pályája 1875-ben indult, amikor a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium kérésére tenyészbénasággal kapcsolatos szövettani kutatásokat végzett. A minisztérium 1876-ban tanulmányútra küldte Németországba és Ausztriába. Erről szóló jelentése 1877-ben jelent meg.

Az 1870-es évek elejétől rendszeresen publikált folyóiratokban.

Az Állatorvosi Tanintézet szövettani laboratóriumában elsőként tanította a mikroszkópos vizsgálatokat.

Szintén elsőként írta meg a hazai állatorvosi oktatás történetét.

1880-ban mint állatorvos professzor az MTA levelező tagja, 1891-től rendes tagja lett.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok

Főbb munkái:

Thanhoffer Lajos: Vizsgálatok a tenyészbénaság lényege fölött. Bp., 1876.^{1,2}

Thanhoffer Lajos: A táplálkozásról. Bp., 1878.²

Thanhoffer Lajos: A mikroszkóp és alkalmazása. Az általános szövettani technika vezérfonala. Bp., 1880.

Thanhoffer Lajos: A nagyítókról és a mikroszkópról. Bp., 1882.²

Thanhoffer Lajos: A tenyészbénaságról. Kórszövettani vizsgálatai alapján írta Thanhoffer Lajos. Bp., 1882.^{1,2}

Thanhoffer Lajos: Az összehasonlító élet- és szövettan alapvonalai. Bp., 1883.²

Thanhoffer Lajos: Az állatorvosi tudomány és Állatorvosi Tanintézetünk története. Az állatorvosi szakoktatás hazánkban való megkezdése százados emlékünnepére. Bp., 1888.^{1,2}

Thanhoffer Lajos: Szövettan és szövettani technika. 1. rész. A mikroszkóp és alkalmazása. Bp., 1894.^{1,2}

Thanhoffer Lajos: Előadások az anatómia köréből. Bp., 1896.

Irodalom róla:

Thanhoffer Lajos. In: *Orvosi Hetilap*. 1909. 53. 13. 242–243. p.

Zimmermann Ágoston: Dr. Thanhoffer Lajos. 1843–1909. Születésének centenáriuma alkalmából. In: *Állatorvosi Lapok*. 1943. 66. 1. 4. p.

Fazekas Árpád: Thanhoffer Lajos. In: *Szabolcs-Szatmári Szemle*. 1979. 14. 3. 85–88. p.

Fazekas Árpád: Thanhoffer Lajos. In: *Pedagógiai Műhely*. 1988. 14. 4. 103–107. p.

Wéber Ede (1843–1935) – pedagógus, szőlőbirtokos, mezőgazdász

Baselben született, ahol a tanító- és tanárképző intézetben végzett.

Eötvös József kultuszminiszter meghívására érkezett hazánkba, és megszervezte a balatonfüredi árvaház mellett létesített „szőlőműves felsőnépiskolát”. 1872–1883 között a budai tanítóképző intézet tanára volt. 1883-ban nyugdíjba vonult gyermekei halála miatt. Kerepesre költözött, ahol 124 hold birtokon gyümölcsöst és szőlőt is telepítve, gazdálkodni kezdett. Az 1880-as évek közepén – a filoxérajárvány idején – felfigyelt a homoki szőlőkben lévő lehetőségre. Kecskemét városával

1891-ben előszerződést kötött 2000 hold területet megvásárlására, és svájci részvényesek segítségével létrehozta a Helvécia szőlőtelepet, ahová telepesek – először 105 család – költöztek. Wéber Ede Helvécia vasútállomás közelében új lakóházat és alatta hatalmas pincét, valamint prэшázat építtetett.

1902 és 1911 között tagja volt Kecskemét törvényhatósági bizottságának.

A helvéciai telepítés először anyagilag sikertelen volt, a vállalkozás csődbe jutott. Wéber Ede 1911-ben visszaköltözött Kerepesre, ahol szintén Helvécia néven telepet hozott létre (mai Szilasliget), és ott élt élete végéig.

*Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok
Horváth Lajos: Kerepestarcsa története*

Irodalom róla:

Gerencsér József: Kecskemét th. város Helvécia pusztájának állapotrajza. Kecskemét, 1937.

Gerencsér József: Aranyhomok. Kecskemét, 1942.

Hulaj Endre-Ö. Kovács József: Wéber Ede és Helvécia. Egy svájci polgár Magyarországon. Helvécia, 1986.

Horváth Lajos: Kerepestarcsa története. Kerepestarcsa, 1988.

200 éve született

Érkövy (Ploetz) Adolf (1818–1883) – miniszteri tanácsos, jószágkormányzó

1818-ban született az elzászi hercegség Ehrstein nevű községében. 1847-ig viselte az atyjától örökölt Ploetz nevet. A királyi kancellária engedélyével szülőhelye, Ehrstein nevet magyarosította Érkövyre. Születése után édesapját, Ploetz Péter dragonyos ezredkapitányt Magyarországra vezényelték, egy évvel később édesanyjával együtt költöztek át Keszthelyre.

A Georgikon székhelyén növekedve a mezőgazdaságot választotta életpályájának. A Georgikon növendékei közé lépett, ahol az intézeti tanfolyamot 1836–37-ben végezte el. 1837 őszén a pesti egyetemen jogi tanfolyamra iratkozott be.

1838-ban gróf Károlyi István uradalmi szolgálatába lépett a számvevőségénél. Ezután a felgyői szeszgyári ellenőrségénél, majd a csongrádi tiszttartóságnál nyert alkalmazást. Rövid szolgálat után jószágigazgatási titkárnak nevezték ki Fótra.

1844-ben grófi titoknok lett, egyúttal Károlyi Sándor neveltetését is vezette. Az ifjú gróf utolsó vizsgája után Károlyi István két legnagyobb, a csongrádi és a szentes-vásárhelyi uradalmak felügyelőjének nevezte ki.

1851-ben átvette a királydaróczi uradalom és a pásztói birtok irányítását is.

Tagja volt az 1848 előtt fennállott magyar ipar-, s ezzel kapcsolatban állt gyáralapító- és védegyeletnek. 1843-ban Károlyi István segélyével alakította meg a pestmegyei gazdasági fiókegyesületet, melynek egyúttal több évig titkára volt. 1852-ben a Tiszát szabályozó társulat megválasztotta elnökévé. A Magyar Gazdasági Egyesület 1859–60. évi kiállítása alkalmából gépraktárt rendezett be Pesten, amit több évig üzemeltetett, ezzel segítve a gőzcséplőgép és más műszaki eszközök elterjedését a mezőgazdaságban.

Tagja volt az 1863. évi nagy aszályból következett országos inség enyhítésére alakult pesti kenyérszövő társulatnak, könyöradományokból 210 községet segélyeztek. 1864-ben könyvnyomdát vásárolt, ezt több éven keresztül üzemeltette.

1867–1880 között a pécskai kincstári uradalmak igazgatásával bízták meg. 1869-ben és 1872-ben Csanád vármegyében, Batonyán megválasztották országgyűlési képviselőnek.

Érkövynek a magyar irodalomban folytonos nyomai vannak. 1837 elején „szórejtvényekkel tették az első bemutatást”, ezt versek, azután kisebb elbeszélések követték. Számos tanulmányt készített, szakírói munkássága a gazdasági élet szinte minden területére kiterjedt.

Foglalkozott a jobbágykérdéssel, az örökváltsággal, az okszerű gazdálkodás módozataival, a mezőgazdaság fejlődését elősegítő népbankokkal, gazdasági intézetekkel. Szorgalmazta a gépesítést, népszerűsítette az új mezőgazdasági gépeket. Fölkarolta az öntözés, a csatornázás ügyét, sürgette az Alföld fásítását, a futóhomok megkötését.

Készített értekezéseket: a hizlalásról, a trágyáról, szeszégetésről, a birkáknak fülön való számjelzéséről. Írt a pozsonyi *Hirnök*be, a *Századunk*, az *Ismertető* című gazdasági lapba. Megindította a gazdasági bibliographiát. Számos cikket írt a *Hasznos multságok*ba, a *Természetbe*, a *Gazdasági tudósítások*ba, a *Magyar Gazdába*. Cikkei jelentek meg a *Pesti Naplóban*, *Gazdasági Lapokban*, *Magyar Világban*.

1855-ben a Korizmics, Benkő, Morócz által kiadott *Mezei gazdaság könyvének* néhány fejezetét szerkesztette.

Önálló művei *Robot és dézsma* (1844), *Homokkötés* (1846).

A népesítés és haszonbér a Magyar Gazdasági Egyesületnél 1847-ben 100 arany jutalmat nyert pályamű, melynek kézírata 1848-ban elveszvéen, napvilágot sem láthatott.

1883-ról az utolsó önálló műve: „*A telepítési kérdéstről, tekintettel a kivándorlásra, bukovinai véreink visszatelepítésére, czélszerű hazai néposzlatra s a mezőiparos nagy községek elhomlítására*”.

Munkásságáért a Magyar Tudományos Akadémia 1864-ben levelező tagjává választotta. 1880-ban látása elvesztése miatt visszavonult a közélettől, miniszteri tanácsosi címmel nyugdíjazták.

Visszatért Keszthelyre, ahol 1883-ban hunyt el.

Forrás: zalai.dfmk.hu/zalaiak?p=248 ; epa.oszk.hu/akademikusok.muvelodestortenet.hu

Főbb munkái:

Érkövy Adolf: *Robot és dézsma* erkölcsi és anyagi, mező- és státuszgazdasági tekintetben / három koszoruzott pályamunka, előidézve és kiadva németujvári gróf Batthyány Kázmér nagylelkűsége 's korszerű gondoskodása által. Pest, 1845.²

Érkövy Adolf: *Homokkötés*. Pest, 1846.

Érkövy Adolf: A' Magyar Mezőgazdák Egyesületének örömnepje, 1847-dik évi Szent-Iván hava 6-ikán, midőn a' keszthelyi Georgicon félszázados ünnepére a' tizolympiással korán elhunyt nagy hazafi tolnai gróf Festetics György hálás emlékeül a' köztelken emelt középület talpköve V. Ferdinand dicsőn országgló magyar király I. k. megbízott képviselője székhelyi Majláth György Magyarország főbírája ő kegyelmessége által letétnék Pesten. Pest, 1847.²

Érkövy Adolf: *Haszonbérrendszer és népesítés*. Pest, 1847.

Érkövy Adolf: *Az 1863. évi aszályosság a magyar Alföldön*. Pest, 1863.²

Érkövy Adolf: *Emlékbeszéd Török János levelező tag felett*. Bp., 1875.²

Érkövy Adolf: A «telepítési kérdéstről» tekintettel a kivándorlásra, bukovinai véreink visszatelepítésére, czélszerűbb hazai néposzlatra s a mezőiparos nagy községek ellomhítására. Bp., 1883.

Irodalom róla:

Galgóczy Károly: *Emlékbeszéd Érkövy Adolf felett*.^{1,2}

Görgey (Görgei) Artúr (1818–1916) – kémikus, honvédtábornok

1818. január 20-án született Toporcon elszegényedett nemesi családban.

A késmárki evangélikus kollégium elvégzése után, 1832 novemberében iratkozott be a tulli utászkarri intézetbe egy megüresedett, ingyenes alapítványi helyre. Nem az ambíció, hanem a megalkuvás és a lemondás térítette a katonai pályára. Közvetlen feljebbvalói ragyogó és rendkívüli karriert jósoltak neki. Tanárai szerint „igen jó magaviselet, szorgalom és tudományos kiművelése iránt való buzgósága .... sok kötelességérzet, rendszeretet” jellemezte. A tulli végbizonnyítvánnyal hadnagyi rangot kapott, 1837-ben hadnagy lett

a magyar nemesi testőrségnél, 1842-ben főhadnagy a Nádor-huszároknál. A katonai élet megkötéseit „másokat szekírozni és magamat másoktól szekíroztatni”, nehézségeit „első fogás: komiszkenyér, második fogás: komiszkenyér, harmadik fogás is komiszkenyér” nehezen viselte, ezért apja halálakor megvált a katonai pályájától, több mint 12 év szolgálat után, 1845-ben leszerelt a katonaságtól. Huszonhét évesen nyerte vissza függetlenségét, és indult neki a szabad élet viszontagságainak. A család egyik barátja, Rösler Gusztáv bányaigazgató ajánlatára választotta a vegyészeti szakmát. Még ebben az évben beiratkozott a prágai egyetemre, ahol vegyészetet kezdett tanulni Redtenbacher professzor mellett. Sokat foglalkozott a szerves vegyészettel, így a zsírsavakkal is. 1847-ben a kókuszdióolaj képleteit tanulmányozta egy vegybontó vizsgálatához, amelyet pályadíjra szánt az egyetemen. Megörökölte a toporci birtokot, és visszatért Magyarországra. Hazautazás közben megpályázta a József ipartanoda megüresedett vegyészeti állását, de nem sikerült megkapnia. Toporcon letisztázta a kókuszdióolajról Prágában készített disszertációját – *A kókuszolaj szilárd és folyékony zsírsavai* – és elküldte Redtenbachernak, aki a császári Akadémiára továbbította Bécsbe. Furcsa szeszélye a történelemnek, hogy miközben Görgey az osztrák generálisokkal harcolt, az alatt az osztrák tudósok a magyar honvédtábornok tudományos értekezését vitatták és bírálgatták, s utóbb akadémiai kitüntetéssel is jutalmazták. Munkája három kiadást ért meg: *Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften*, a *Liebig Annalen der Chemie und Pharmacie*, később a *Magyar Chemiai Folyóirat* közölte.

Az 1848. márciusi események után felajánlotta szolgálatait a kormánynak. Része volt az ozorai győzelemben. Kiemelkedő katonai képességei miatt az Országos Honvédelmi Bizottmány tábornokká léptette elő, és a felsődunai honvédsereg vezérévé nevezte ki. 1849 májusától hadügyminiszter. Világosnál, 1849. augusztus 13-án feltétel nélkül letette a fegyvert a cári csapatok előtt.

Az ezután bekövetkezett súlyos megtorlás, a sorozatos kivégzések idején kegyelmet kapott. 1849–1867 között az ausztriai Klagenfurtba száműzték, itt egy szeszégető gyárnál sikerült elhelyezkednie, majd pedig a klagenfurti gázgyárban dolgozott vegyészként. A száműzetés alatt változtatta meg nevének helyesírását: a nemesi Görgey

helyett a plebejus Görgei alakot használta. 1852-ben Lipcsében adta ki német nyelvű, kétkötetes emlékiratát, de az osztrák hatóságok elkobozták a birodalom területén megjelent példányokat. Csak a kiegyezés után térhetett vissza Magyarországra, Visegrádon telepedett le. Visegrádi szőlőterméséből minden esztendőben egy kosárra valót küldött Ferenc József királynak, aki a kora őszt rendszerint Gödöllőn töltötte. A király minden alkalommal megköszönte legérdekesebb alattvalójának küldeményét, valójában azonban sohase bocsátott meg neki.

Felesége Adéle Aubouin volt, akivel 1848 januárjában kötött házasságot a prágai evangélikus templomban. 1916. május 21-én, Buda bevételének napján halt meg.

Forrás: members.iif.hu ; mek.iif.hu ; wikimedia.org

Főbb munkái:

Görgey Artúr: Über die festen, flüchtigen, fetten Säueren des Cocusnussöles. Bécs, 1848. (Különnyomat: Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften Egyidejűleg a Liebig, Annalen der Chemie und Pharmacie című folyóiratban is.)

Görgey Artúr: Mein Leben und Wirken in Ungarn in den Jahren 1848 und 1849. Lipcse, 1852. ; London, 1852. ; Torino, 1852. ; Stockholm, 1852.

Marczius Tizenötödike 1848. június 5. (Egy kviétált huszár főhadnagy aláírással). *In: Pesti Napló.* 1861. 22. 31.

Görgey Artúr: Gazdátlan levelek. Pest, 1867. ; Lipcse, 1867.

Történelmi megjegyzések. *In: A Hon.* 1867. 231.

Nyílt kérelem Kossuth Lajos úrhoz. *In: Pesti Napló.* 1867. 126.

Mit köszönünk a forradalomnak? Bp., 1875. (névtelenül)

Dembinszki emlékiratairól. *In: Budapesti Szemle.* 1875. (Demár János álnéven)

Kossuth és Görgei; Még egyszer Kossuth és Görgei. *In: Budapesti Szemle.* 1881.

Görgey Artúr: Életem és működésem Magyarországon az 1848. és 1849. években. Bp., 1911. ; 1988.

Irodalom róla:

Perédi József: Az első magyar lipidkémikus – Görgey Artúr. *In: Élelmezési Ipar.* 1993. 47. 7. 211–213. p.¹

Perédi József: Százötven éve, 1848-ban, állapította meg Görgey Artúr a kókuszszírsavösszetételét. *In: Olaj, Szappan, Kozmetika.* 1998. 47. 6. 278–280. p.

Riedel Miklós: Görgey Artúr, a vegyész-tábornok. *In: Magyar Kémikusok Lapja.* 2016. 71. 12. 380–384. p.¹

Hazslinszky Frigyes Ágost (1818–1896) – botanikus, tanár

Hazslinszky Frigyes Ágost Késmárkon született 1818-ban. Középiskolái elvégzése után Sárospatakra ment jogot hallgatni. Azonban jogi tanulmányai mellett sem feledkezett meg kedvenc tárgyáról, a növénytanról, és saját használatára egy növényteni kézikönyvet írt. Az 1839 és 1841 közötti éveket Késmárkon töltötte, ahol bölcséleti és hittudományi tanulmányokat végzett. Az alsóbb osztályokban a tanárok helyettesítésével bízták meg. A növények kutatása végett nagy vidékeket bejárt. Legnagyobb bújárló útját 1841-ben tette, mikor a lehető legegyszerűbben felszerelve, gyalog indult útnak Késmárkról Fiuméig, mindenütt kutatva és keresve szeretett növényeit. Útjából visszatérve Debrecenben állapodott meg, hol a retorikát hallgatta, és a város környékének növényzetét tanulmányozta. 1842-ben az árvai uradalom költségén beutazta Árva vármegyét, és megírta „*Árva vármegye topográfiáját*”.

1845-ben Bécsbe ment, s ott a műegyetemen számtant, vegytant, természettant (botanikát, geológiát, ásványtant, paleontológiát) hallgatott. 1846–1893 között az eperjesi evangélikus kollégium természettan-, természetrajz-, számtantanára volt.

A kollégium igazgatója, valamint tizenegy éven keresztül az intézet rektora.

1864-ben jelent meg az első tudományos növényhatározója, amelyben felvidéki, tátrai, szepességi és Árva vármegyei botanikai gyűjtőútjainak eredményét mutatja be.

1869-ben megírta Magyarország zuzmó- és mohafiórájáról az első összefoglaló monográfiát. 1872-ben kiadták Magyarország teljes virágos flóráját leíró fűvészeti kézikönyvét. Számos értekezése német, angol, francia folyóiratokban is megjelent. Magyarországon elsőként használt mikroszkópot virágtalan növények és gombák vizsgálatához. Algológiai tanulmányaiban kísérletet tett a moszatflóra leírására is. Tudományos munkája elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Természettudományi Társaság is felvette tagjai sorába. Számos külföldi tudományos társaságtól kapott elismerést, tagságot.

Forrás: nevpont.hu ; Vasárnapi Ujság, 1896. 48.

Főbb munkái:

Hazslinszky Frigyes: Eperjes viránya zuzmói. Pest, 1862.

Hazslinszky Frigyes: Éjszaki Magyarhon viránya : fűvészeti kézikönyv. Kassa, 1864.^{1,2}

Hazslinszky Frigyes: Eperjes viránya fényporlói, vagy stilbosporái. Pest, 1865.

Hazslinszky Frigyes: Imbricaria ryssalea Ach, Magyarhon homok-síkjain. Pest, 1865.

Hazslinszky Frigyes: A borsai Pietroz havasi viránya. Pest, 1866.

Hazslinszky Frigyes: Éjszaki Magyarhon lombmohai. Pest, 1866.

- Hazslinszky Frigyes: A Tokaj-Hegyalja viránya. Pest, 1866.
- Hazslinszky Frigyes: Magyarhon és társországi moszatviránya. Pest, 1868.
- Hazslinszky Frigyes: Besztercebánya vidékének moszatvilága / Márkus Sándor hagyatékából összeáll. Hazslinszky Frigyes. Pest, 1869.
- Hazslinszky Frigyes: Adatok Magyarhon zuzmóvirányához. Pest, 1870.
- Hazslinszky Frigyes: Magyarhon edényes növényeinek fűvészeti kézikönyve. Pest, 1872.^{1,2}
- Hazslinszky Frigyes: A gombák jelleme. Pest, 1872.²
- Hazslinszky Frigyes: Emlékezés Neilreich Ágostról. Pest, 1872.²
- Hazslinszky Frigyes: A bánát-erdélyi határvidék gombaviránya. Bp., 1875.
- Hazslinszky Frigyes: Egy felszíni hypogaeus. Bp., 1875.
- Hazslinszky Frigyes: Jelentés az 1872. évben a Magy. Tud. Akadémia által támogatott fűvészeti társas kirándulásról Magyarország délkeleti részébe. Bp., 1875.
- Hazslinszky Frigyes: Az 1872. évi társas kiránduláson gyűjtött, vagy a hely színén megvizsgált phanerogam-növények jegyzéke. Bp., 1875.
- Hazslinszky Frigyes: Új adatok Magyarország phanerogam virányához. Bp., 1875.
- Hazslinszky Frigyes: Magyarhon hasgombái. Bp., 1876.
- Hazslinszky Frigyes: A szőlő öbolye. Bp., 1876.
- Hazslinszky Frigyes: Magyarhon üszökgombái és ragyái. Bp., 1877.
- Hazslinszky Frigyes: Új adatok Magyarhon gombavirányához. Bp., 1878.
- Hazslinszky Frigyes: Rendhagyó köggombák. Bp., 1881.¹
- Hazslinszky Frigyes: A magyar birodalom zuzmó-flórája. Bp., 1884.
- Hazslinszky Frigyes: A magyar birodalom moh-flórája. Bp., 1885.
- Hazslinszky Frigyes: Magyarhon és társországainak szabályos discomycetjei. Bp., 1885.
- Hazslinszky Frigyes: A magyarhoni lemezgombák (agaricini) elterjedése. Bp., 1892.
- Hazslinszky Frigyes: Magyarország s társországainak sphaeriái. Bp., 1892.
- Hazslinszky Frigyes: Magyarhon és társországainak húsos gombái. Bp., 1895.

Irodalom róla:

- Mágócsy-Dietz Sándor: Emlékbeszéd Hazslinszky Frigyes rendes tagról. Bp., 1899.¹
- Hazslinszky Frigyes emléke: *In: A Kert.* 1899. 5. 19. 649. p.

Herrich Károly (1818–1888) – vízépítő mérnök, a Tisza-szabályozás felügyelője, miniszteri tanácsos,

1841-ben szerezte meg a mérnöki oklevelét a pesti Mérnöki Intézetben, ami után európai tanulmányútra ment. Gyakorlati idejét Giba Antal irányításával ceglédi és püspökladányi városrendezési, és azon belül vízrendezési feladatokkal is töltötte. 1844-ben teljes jogú mérnöki címet kapott.

Giba Antal megbízatásának lejártakor őt kérték fel az uradalmi mérnöki feladatokra, amelyek során foglalkozott a Makkodi csatorna és a Futaki csatorna munkálataival is.

Ez idő tájt kapcsolódott be a Tisza-szabályozás kérdéskörébe, 1847-ben Széchényi István javaslatára kinevezték osztálymérnöké.

1850-ben lett a Tiszaszabályozási Központi Bizottság műszaki vezetőjének, amit hibájaként is meg szoktak említeni, hiszen a Bach-korszakban hivatalt vállalt.

1855-ben a tiszai árvíz miatt külföldi tanulmányútra küldték, majd Budára összehívta az érintetteket, ahol az árvízzel kapcsolatosan tapasztalatokat lehetett cserélni, és ahol elhangzott a kultúrmérnökség megszervezésének a gondolata is. A következő évben átszervezések következtében létrejött a Tiszaszabályozási Központi Felügyelőség, aminek köszönhetően szakmailag, létszámát tekintve is meg lett erősítve a szervezet. Ennek élére 1858-ban lett kinevezve.

Az 1860-as években több tervet is készített a Bodrog szabályozásával és az Alföld öntözésével kapcsolatban. 1867-ben kinevezték az éppen megalakult Közmunka- és Közlekedésügyi Minisztérium vízépítési szakosztályának az élére, ami miniszteri osztálytanácsosi címet is jelentett számára. Megbízatása egészen az 1879-es szegedi árvízkatasztrófiáig tartott, amikor is az őt ért támadások miatt nyugdíjazását kérte.

Alapító tagja volt a Magyar Mérnök- és Építész-Egyletnek, amelynek 1867-ben indított folyóiratának, a Magyar Mérnök-Egyesület Közlönyének a rovatvezetőjeként is tevékenykedett.

Forrás: Ágoston István: A nemzet inzsellérei

Főbb munkái:

Herrich Károly: Előterjesztés a Tiszaszabályozás keletkezéséről, fejlődéséről és jelenlegi állásáról ... 1873.

Herrich Károly: A Tisza-szabályozás és a szegedi válság. 1879.

Herrich Károly: A csatornák és vasutak harca. 1882.

Irodalom róla:

Dóka Klára: Herrich Károly élete és működése (1818–1888). In: *Tanulmányok Csongrád megye történetéből*. 1990. 14. 16. 159–195. p.

Képesy József (1818–1876) – vízépítő mérnök, országos középítészeti felügyelő, a Tisza-szabályozás egyik meghatározó alakja

Mérnöki oklevelet 1839-ben, a pesti Mérnöki Intézetben szerzett, amelyet a bécsi Műszaki Egyetemen 1842-ben kapott diplomával egészített ki.

Ezt követően Békés vármegyében helyezkedett el, feltérképezte Szarvas, Öcsöd, Gyoma, Endrőd határait, dolgozott Wodianer Sámuel és Eszterházy Mihály birtokain is.

Elméleti és gyakorlati munkásságának köszönhetően Széchenyi István támogatásával 1847-ben kinevezték a bácsi VI. Tisza-szabályozási Folyamosztály élére.

1853-ban a londoni világkiállítás kapcsán egy nyugat-európai tanulmányútra ment, többek között járt Németországban, Hollandiában, Angliában és Franciaországban is.

Hazatérése után a szegedi Tisza-szabályozó osztály élére került, amit újabb külföldi utak követtek, ahol az itáliai és németalföldi öntözési technikákat tanulmányozta.

Munkásságának elismerésül egy kisebb földbirtokot kapott, ahol főleg csak időtöltés okán magángazdálkodásba kezdett. Búzájával az 1867-es párizsi világkiállításon díjat is nyert.

1868-ban történt főmérnöki kinevezése után újra külföldre, Németországba és Svájcba távozott, ami után 1872-ben megbízták azzal, hogy készítse el a Temes és a Béga szabályozásának terveit, melynek megvalósítása 1873-ban indult el.

Az elvégzett munkáknak köszönhetően 20 vízfolyás került szabályozásra, 11500 km² termőterületet mentesítettek az árvizektől. A Ferenc-csatorna kialakításával a Bánság is bekerült az ország gazdasági, közlekedési vérkeringésébe.

Az itt szerzett tapasztalatoknak is köszönhetően felkérték a Rábca–Répcse szabályozásának és a Fertő tó lecsapolásának a témakörében is.

Tevékenysége elismerésül 1874-ben országos középítészeti felügyelővé nevezték ki.

Forrás: Ágoston István: A nemzet inzsellérei

Főbb munkái:

Képesy József: Magyar alföld víz hálózata az adriai tenger színhez viszonyítva. 1867.

Képesy József: A magyar Alföld hydrographiája, vízműszaki nézetek és javallatok a földöntözés érdekében. 1867.

Képesy József: Javaslát Bánát közbenső vízhálózatának szabályozásáról. 1873.

Kruspér István (1818–1905) – mérnök, egyetemi tanár

Kruspér István 1818-ban született Miskolcon.

Iskoláit Miskolcon, később Késmárkon végezte. Az 1830-as években ugyancsak Késmárkon jogot hallgatott, majd a bécsi Műszaki Intézetbe iratkozott be, ahol 1844-ben szerzett diplomát.

1847-ben a bécsi műegyetemen asszisztensnek nevezték ki. Bécsben optikai, látszerészeti és finommechanikai műhelyt nyitott. 1850-ben a József-ipartanodához „elsősorban népszerű előadások tartására” hívták meg. Az akkoriban tanított

tárgyaknak csaknem mindegyikét előadta, így tanította a mechanika mellett az ábrázoló géptant, mennyiségtant, felső matézist, géptant, technológiát is, és csak később, az utolsó tárgyak között szerepelt a geodézia tudománya, amelynek úttörője lett Magyarországon. 1867-ben rendes tanárnak nevezték ki a József Műegyetemen, és megbízták a geodéziai tanszék vezetésével. Ezt a munkakört 1894-es nyugdíjazásáig látta el. Számos cikket írt, amelyek a Mérnök-Egylet könyveiben, a Természetudományi Társulat közlönyében, a francia méter-bizottság kiadványaiban és az Akadémia évkönyveiben láttak napvilágot. Önállóan megjelent műve a *Földmértan* című munkája, a geodézia tudományának első magyar nyelvű összefoglalása, melyet 1868-ban az Akadémia tiszteletdíjjal jutalmazott. Sokat foglalkozott távcsövekkel, lencsékkel, órákkal, és ezeken olyan módosításokat végzett, amelyek a műszerek használhatóságát nagymértékben javították. Voltak saját fejlesztésű műszerei, amelyek között büszkeségének távmérőjét vallotta. A kormány felkérésére 1870-től Párizsban részt vett a nemzetközi méteregyezményt előkészítő tárgyalásokon. A párizsi székhelyű Nemzetközi Mértékügyi Bizottságnak 1879-es megalakulása után tizenöt évig tagja volt, és elnöke az alapvető munkákat kidolgozó albizottságnak. 1878–1894 között a MértékHITELESÍTŐ Bizottság (Országos Mérésügyi Hivatal) vezetője volt. Nevéhez fűződik Pest, Buda, Szeged geológiai felmérésének előkészítése és irányítása. Egyik alapító tagja volt a Magyar Mérnök- és Építész-Egyletnek, közleményeinek társszerkesztője. A Magyar Tudományos Akadémia tagjának választották 1870-ben. Nemzetközi elismertségét osztrák, francia és szerb kitüntetések is bizonyítják.

Forrás: Magyar Mérnök- és Építész-egylet Közlönye. 1918. 52. 10. 77–78. p. karpatalja.ma/sorozatok/magyar-feltalalok ; Vasárnapi Újság. 1876. 23. 2. 17–18. p. wikimedia.org

Főbb munkái:

Kruspér István: Légtüneti észleletek, 1866–1884. Pest.

Kruspér István: Földmértan: kézikönyv műegyetemi, erdőszeti és más rokon intézetek előadásaira és mérnöki használatra, különös tekintettel hazai viszonyainkra. Pest, 1869.²

Kruspér István: A Schwerdt-féle comparator módosított alkalmazása. Pest, 1869.

Kruspér István: A párisi levéltári méterrúd véglapjain lévő mélyedések megméréséről. Bp., 1873.

Kruspér István: A vonásos hosszértékek összehasonlítása folyadékban. Bp., 1873.

Kruspér István: A comparatorokról. Bp., 1873.

Kruspér István: A mérlegrúd meghajlása a teher alatt. 1877.

Kruspér István: Egy új mérlegrendszer. Bp., 1878.

Kruspér István–Králik Samu–Bertha Sándor: Mű- és hangszerek. 1. rész: Mértékűtő eszközök, 2. rész: Az óraipar, 3. rész: Hangszerek. Bp., 1879.²

Irodalom róla:

Ádám József: Kruspér István (1818–1905). In: *Geodézia és Kartográfia*. 2006. 58. 2. 32–33. p.

110 éve hunyt el Kruspér István professzor. In: *Geodézia és Kartográfia*. 2015. 67. 7–8. 27–28. p.

Magyar László (1818–1864) – földrajzi felfedező, Afrika-kutató

1818. november 13-án Magyar Imre öttömösi földbirtokos törvénytelen fiaként látott napvilágot Szombathelyen.

Az elemi iskolát Dunaföldváron, a gimnáziumot Szabadkán és Kalocsán végezte. Felsőbb iskoláit a pesti piaristáknál fejezte be. 1842-ben Fiumébe ment, ahol 1843-ban elvégezte a tengerészeti iskolát. Tengerészcadétként egy osztrák postahajó utasaként hamar eljutott Brazíliába, később különböző hajókon szolgálva járta be a Karib-tengert. Főleg rabszolgaszállító hajókon szolgált Madagaszkártól a Nyugat-indiai-szigeteken át egészen Havannáig. Dél-Amerika belsejébe tervezett felfedező utat, és ehhez a Magyar Tudós Társaságtól kért anyagi támogatást. Mivel ezt nem kapta meg, Dél-Amerika helyett Afrikát vette célba. Kutatási anyagát, útleírásait, az általa készített térképeket hazaküldte a Magyar Tudományos Akadémiának. Ezekből 1859-ben az Akadémia kiadásában jelent meg könyve, „*Magyar László dél-afrikai utazásai 1849–1857. években*” címmel.

1858-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta.

Forrás: Sebestyén Éva: Kaland és kutatás Afrikában. Magyar László életrajza. Bp., 2008.

Főbb munkái:

Magyar László: Magyar László dél-afrikai utazásai 1849–1857. években. Pest, 1859.

Bendefy-Benda László: Tizenöt év Dél-Afrikában. (Magyar László eredeti rajzaival). Bp., 1934.²

Magyar László afrikai utazásai. Szerk.: Véber Károly. Bp., 1985.²

Irodalom róla:

Sebestyén Éva: Kaland és kutatás Afrikában. Magyar László életrajza. Bp., 2008.

Mihalik (Mihálik) János (1818–1892) – vízépítő mérnök

1818-ban született Aradon.

Iskoláit Aradon, Nagyváradon és Szegeden végezte.

Atyja katonai pályára szánta, ezért 1835-ben a thullni, majd a hainburgi mérnökkari iskolába íratta be. Iskoláit kitűnő eredménnyel végezte el, és 1842-ben mérnökkari hadnaggyá nevezték ki.

Gróf Széchenyi István biztatására a pesti egyetemen is megszerezte a mérnöki oklevelét.

1845-ben a Ferenc-csatornánál kezdte meg hivatását mint igazgatósági segéd. 1847-ben nyolc hónapig külföldön járt, beutazta Bajorországot, Hollandiát, Svájcot és felső-Olaszországot, ahol a Pó folyó szabályozásában mint főmérnök vett részt.

1847-től a Ferenc-csatorna meghosszabbításánál és a Tisza szabályozásánál is dolgozott. 1848-ban a szabadságharc alatt belépett a magyar hadseregbe, és Komárom, Tokaj, Nagyvárad erődítési munkálatait vezette.

A szabadságharc bukása után vizsgálatot indítottak ellene, és állás nélkül maradt. A bécsi kormány a félbemaradt bezdáni zsilip építési munkálatait bízta rá a Ferenc-csatornánál. 1850-ben a bécsi általános műszaki igazgatósághoz felügyelőnek nevezték ki. Miniszteri biztosként küldték ki Woiwodinába, ahol a víz- és útépipítő osztály vezetésével bízták meg. 1851-ben a Vajdaság és Erdély út- és vízépítő osztályának vezetését vette át. 1853-ban a Laibach körüli mocsarak kiszárítását célzó tervek átalakítását bízták rá. Kezdeményezte a kőszegény Woiwodinában az első kongótégla-út (Klinker) építését. 1856-ban megépítette a Ferenc-csatorna bezdáni torkolatánál az első kamarazsilipet az országban, mely már csak azért is nevezetes, mert ez volt az első betonépítmény hazánkban és egész Európában.

1862-ben megbízták a Lajta folyó szabályozásával. 1867-ben Mikó Imre gróf közmunka- és közlekedésügyi miniszter miniszteri tanácsossá nevezte ki. Tevékenyen részt vett a

Dunaszabályozás tervezésében. Kivitelében azonban már nem működhetett közre; 1871-ben Tisza Lajos indoklás nélkül nyugdíjaztatta.

1856-ban a bezdáni zsilip építése körül tanúsított érdemeiért a Ferencz József-rend lovagkeresztjét kapta.

Cikkei a *Gazdasági Lapokban* és a *Budapesti Hírlapban* jelentek meg.

1892. március 28-án hunyt el Budapesten.

Forrás: arcanum.hu ; dokutar.omikk.bme.hu

Főbb munkái:

Mihalik János: *Praktische Anleitung zum Baue der Strassen aus Klinker*. Bécs, 1857.

Mihalik János: *Praktische Anleitung zum Béton-Bau für alle Zweige des Bauwesens*. Bécs, 1858. ; 1864.

Mihalik János: *Entwurf zur Regulirung der Donau von Nussdorf bis Theben*. Pest, 1865.

Mihalik János: *Die hydraulischen Kalke und Cemente; ihre Verwendung*. Pest, 1865.

Mihalik János: *Gyakorlati útmutatás kongótégla-utak (Klinker) építésére*. Pest, 1868.

Mihalik János: *Budapest Főváros csatornázása tárgyábani jelentés*. Bp., 1877.

Irodalom róla:

Madunitzi Mihalik János. *A Magyar Mérnök és Építész Egylet közlönye*. 1892. 26. 1–12. 129–130. p.

Szabó Alajos (1818–1904) – orvosdoktor, az állatgyógyintézet igazgató-tanára

1818-ban született a Nyitra vármegyei Negyeden. Nagyszombaton járta ki a gimnáziumot, Pozsonyban végezte a jogi tanulmányait, és a pesti egyetemen szerezte meg orvosi képzettségét. Itt nyerte el orvos-sebészdoktori, szülész- és szemézmesteri és állatgyógyászati oklevelét. Saját költségén számos európai állatorvosi intézetet látogatott végig, és tanulmányozta működésüket, közben vegytani tanulmányokat is folytatott.

1842-ben szabadalmat nyert szódavíz gyártására, és üzletét 1848-ig szép sikerrel folytatta. 1846-ban előadósegédnek nevezték ki az állatgyógyintézethez. 1848-ban a jászkun honvédszászlóaljhoz kapitányi ranggal főorvosnak nevezték ki, majd később a honvédelmi kormány Pestre vezényelte. A szabadságharc bukása után hadbírósgái vizsgálat elé állították. Az 1850-es években a

keleti marhavész megfékezésére, az orvosi kar küldöttjeként a kilenc vármegyéből álló soproni kerületnek ember- és állatorvosi előadójaként tevékenykedett. 1851-ben a Pesti Állatgyógyintézet rendes tanárává nevezték ki. 1852–1876 között az intézet igazgatótanára volt. Előadta a kórbonctant, a szülészettant és a törvényszéki állatorvostant is. Igazgatói teendőitől 1876-ban mentették fel, munkája elismeréseként királyi tanácsosi címet kapott.

1876-ban Rákospalotán elemi, polgári és gimnáziumi osztályokból álló nevelő- és tanintézetet alapított. A józsefvárosi, és később a belvárosi kerületben 25 évig bizottsági tag volt. Pest megye tiszteletbeli főállatorvosa.

Dr. Negyedi névvel több állatorvosi és mezeti gazdasági cikk jelent meg tőle. Több cikket írt, az általa szerkesztett lapokba, a *Magyar Néplap*ba, a *Századunk*ba. Az *Egyetemes Magyar Encyclopaediának* is munkatársa volt. Tankönyvei: „*Szavatosság az állatkereskedésnél*” (1868.), „*A házi állatok boncztana, tekintettel az élettanra*” (1877.).

Forrás: arcanum.hu ; library.univet.hu

Főbb munkái:

Szabó Alajos: *Mentő szerek rögröni életveszélyekben.* Pest, 1845.

Szabó Alajos: *A hasznos emlős házi állatiok boncz- és élettana: mezeigazdák és állatorvosok számára.* Pest, 1847. (1848.)

Szabó Alajos: *Veszettség vagy ebdüh: útmutatásul hatóságok és községi előljárói orvosok, állatorvosok, ... számára.* Pest, 1850.

Szabó Alajos: *Állati Boncz- és Élet-Tan gyakorlati jegyzetekkel / Hasznos emlős házi állatok életkor-isméje. Állatorvosok, mezeigazdák, gyógykovácsok és állatkedvelők számára.* Pest, 1852.

Szabó Alajos: *A zürichi nemzetközi állatorvosi congressus és annak végzeményei, hazánk viszonyához alkalmazva.* 1868.¹

Szabó Alajos: *Szavatosság az állatkereskedésnél vagy is az állatok adás-vevésénél előforduló hibák és betegségek jótállása és kezességéről s ennek alapján szerkesztett törvény javaslattal.* Pest, 1868.²

Szabó Alajos: *A házi állatok boncztana tekintettel az élettanra: gyakorlati megjegyzésekkel állatorvosok, mezeti gazdák, gyógykovácsok, állattenyésztők és állatkedvelők számára.* Bp., 1877.^{1,2}

Szabó Alajos: *A keh.* Bp., 1878.

Szabó Alajos: *Küllemtan.* Bp., é.n.

Szabó Alajos: *Ismertető dr. Szabó Alajos magán Fiúnevelő és Tanintézetéről Rákospalotán.* Bp., 1884.

225 éve született

Bugát Pál (1793–1865) – orvos, egyetemi tanár

1793. április 19-én született Gyöngyösön.

Az orvosi egyetemet 1818-ban Pesten végezte el, ahol előbb „orvostudorrá”, 1820-ban „szemésmesterré” avatták.

Néhány évig tanársegédként dolgozott, majd 1823-ban Bakabányán, egy évvel később Selmecbányán, illetve Bélabányán tisztiorvosi állást vállalt. 1824-ben kinevezték a pesti egyetem elméleti orvosi tudományoknak a sebészek számára rendelt tanszékére, ezt a pozíciót 24 évig töltötte be. Élet-, kór- és gyógyszertertant tanított német és magyar nyelven. 1830-ban akadémiai taggá nevezték ki. 1831-ben Toldy Ferencsel

megalapították az *Orvosi Tár* nevű szaklapot, amelynek sokáig a szerkesztője is volt. Cikkei az *Orvosi Tárban*, az *Akadémiai Évkönyvben*, *Tudományos Tárban* és az *Akadémiai Értesítőben* jelentek meg.

Nagy lelkesedéssel foglalkozott a magyar orvosi szaknyelv megteremtésével. Számos ma használt szakkifejezésünk tőle származik (pl. láz, genny, tályog, izom, ideg, étvágy). Foglalkozott tankönyvek fordításával, orvosi szakszótár szerkesztésével. Flór Ferencsel együtt adta ki az első magyar orvosi címtárat. Részt vett az *Akadémiai Zsebszótár* létrehozásában is. *Természettudományi Szóhalmaz* című művét Ferdinánd királynak ajánlotta, aki a szerzőt gyémántos gyűrűvel jutalmazta meg.

A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlésének Bugát Pál is a kezdeményezője volt, felhívásukat az *Orvosi Tárban* tették közzé. Négy gyűlésen alelnök volt, és a kiadott „*Munkálatait*” is ő szerkesztette. 1841-ben javaslatára jött létre a Természettudományi Társulat, melyet anyagilag is a támogatott 1000 aranyforinttal. Az 1848-as szabadságharc alatt a honvédelmi bizottmány Magyarország főorvosává nevezte ki, részt vett a bizottság ülésein is. Emiatt a világosi fegyverletétel után megfosztották tanári állásától, nyugdíjától.

A közéletből kiszorítva szorgalmasan tanulta az összehasonlító nyelvészetet, majd a finn és a török nyelv tanulásával foglalkozott.

Búcsúztatóján Toldy Ferenc mondta róla:

„*helyesen szólni Révai, szépen Kazinczy, műszabatosan — Bugát Pál tanította e nemzetet*”.

Kéziratban maradt műveit a Magyar Tudományos Akadémiára hagyta.

1969 óta őrzi a gyöngyösi Mátra Múzeum hagyatékának egy részét, több mint 500 oldalas naplója 2012-ben került a város tulajdonába.

Forrás: Révai nagy lexikona ; Budapesti Szemle. 1865. 251–258. p.

Toldy Ferencz: Bugát Pál emlékezete ; baratikor.semmelweis.hu

wikipedia.org ; arcanum.hu

Főbb munkái:

- Bugát Pál: *Dissertatio inauguralis medica sistens encephalitidem*. Pest, 1818.
- Hempel Adolf Fridrik: *Az egészséges emberi test bonctudományának alapvonatai*. Pest, 1828. (ford., és bonctudományi szótárral ellátva Bugát Pál.)
- Bugát Pál: *Éptan*. Pest, 1830.
- Bugát Pál: *Közönséges kórtudomány*. Pest, 1830.
- Bugát Pál–Schedel Ferencz: *Magyar–deák és deák–magyar orvosi szókönyv*. Pest, 1833.
- M. J. Chelius: *Sebészség*. Buda, 1836–1844. (ford. Bugát Pál–Smalkovics Mihály–Kun Tamás)
- B. Tschanner: *Tapasztalati természettudomány (Physica)*. 1–2. köt. Buda, 1836–1837. (ford. Bugát Pál.)
- Fritze: *Kisdéd sebészi eszköztár*. Pest, 1837. (ford. Bugát Pál–Flór Ferencz)
- Fritze: *A nevezetesebb sebészi véres műtétek*. Pest, 1839. (ford. Bugát Pál latin és magyar nyelven)
- Bugát Pál–Flór Ferenc: *Magyarországi orvosrend névsora: 1840-re*. Pest, 1840.
- Bugát Pál: *Természettudományi szóhalmoz*. Buda, 1843. (V. Ferdinánd királynak van ajánlva, ki a szerzőt gyémántos gyűrűvel jutalmazta.)
- Bugát Pál: *Phonologiai eszméi*. Buda, 1854.

Irodalom róla:

- Magyary-Kossa Gyula: *Magyar orvosi emlékek. A magyar orvosi könyvkiadó társulat könyvtára*. Bp., 1929. 316–322. p.
- Antall József–Kapronczay Károly: Bugát Pál. *In: Orvosi Hetilap*. 1973. 114. 28. 1689–1691. p.
- Jobst Ágnes: Bugát Pál, a magyar orvosi szaknyelv megújítója. *In: Orvosi Hetilap*. 1993. 134. 42. 2321–2322. p.
- Kapronczay Károly: Bugát Pál születésének 200. évfordulójára – "Társulni pedig kell!". *In: Élet és Tudomány*. 1993. 48. 27. 838–839. p.¹
- Bősze Péter–Kapronczay Katalin: Bugát Pál munkássága. *In: Magyar Orvosi Nyelv*. 2013. 2. 104–123. p.
- Balogh Judit: Bugát Pál orvosi szavai. *In: Magyar Orvosi Nyelv*. 2014. 1. 9–12. p.
- B. Gál Edit: Egy gyöngyösi polihisztor feljegyzései – Bugát Pál „naplója”. *In: Annales Musei Historico-Naturalis Hungarici*. 2016. 108. 91–106. p.

250 éve született

Asbóth János (1768–1823) – mezőgazdász, tanár

1768-ban született a Vas vármegyei Nemescsó községben.

Elemi iskolái elvégzése után, 1782-től Sopronban járt középiskolába. 1788-tól a göttingeni egyetemre iratkozott be, itt természettudományokat, filozófiát és mezőgazdaságtant tanult. Tanulmányai végeztével 1791-től Lőcsén, majd 1796-tól Késmárkon oktatott a líceumban.

1801-ben Keszthelyre hívta Festetics György; a Georgikonban tanár, majd vezető tanár lett. Oktatta a gazdasági tudományokat, a mezőgazdaságtant, irányította a tangazdaságot. 1806-tól a Festetics-birtokok kormányshékönek (Oeconomica Directio) helyettes vezetőjeként (inspectoraként) tevékenykedett.

1817-től a Georgikon igazgatója lett. A Georgikon minden ügyes-bajos dolgának irányítója volt. Gyümölcsstermesztési és a gazdasági technológia oktatását segítő tankönyveket írt, tanterveket készített. Javasolta a vizsgák nyilvánossá tételét. Az általa elkészített tantárgyfelosztás érvényben maradt a Georgikon megszűnéséig, és csak kisebb módosításokat hajtottak végre rajta.

Az adminisztratív ügyek intézése mellett kutatómunkát is végzett. Elkészítette a georgikoni gyümölcsösben található gyümölcsfák jegyzékét, részletes pomológiai leírásokkal. Tanulmányt írt a burgonyatermesztésről (a Georgikonban 17-féle burgonyát termesztettek), nevéhez fűződik a georgikoni botanikus kert létrehozása.

Tudományos üléseket szervezett, ahol sikeres előadásokat tartott a szőlőművelésről és a keszthelyi halászatról. 1817-ben előadást tartott a "birkások javadalmazásáról", 1818-ban a "mezei gazdaság" fejlesztéséről és a burgonyatermesztésről. Kezdeményezte a keszthelyi Helikon ünnepségek megrendezését. Festetics György utasítása alapján megszervezte a hallgatók erkölcsi oktatását, létrehozta a georgikoni múzeumot.

Külföldi útjai során nemcsak agrotechnikai ismereteket gyűjtött, jegyzett fel, hanem behatóan vizsgálta a piaci viszonyokat is. Tapasztalatait azután nemcsak a Georgikonban, hanem valamennyi Festetics-majorban igyekezett hasznosítani.

Több tudományos társaság is a tagjai közé választotta, így a stíriai, majd 1801-ben a göttingeni.

1818-ban távozott Keszthelyről, a Ferenc-csatorna Társaság kincstári bérbirtokai kormányzatának első ülnöke lett. 1820-ban a Bács megyei koronauradalom kormányzójának nevezték ki.

Késmárki tanársága alatt írt természettani és hittani kéziratok a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárába kerültek. Műveit latin, illetve német nyelven írta.

Forrás: tudastar.dfmk.hu ; Életrajzi lexikon ; Keszthelyi Életrajzi lexikon

Főbb munkái:

Asbóth János: Commentatio de interpretatione codicis sacri ad communia omnes libros interpretandi principia revocata. Göttingen, 1791.

Asbóth János: Oratio in auspiciis anni scholastici 1801/2 in Georgico Keszthelyensi illustrissimi domini, comitis Georgii Festetics de Tolna, dicta die 2da Novembris 1801 ab Joanne Ásbóth, ..., [collig. 21.]. Sopron, 1801.

Asbóth János: Oratio, qua novum cursum oeconomicum theoretico practicum in Georgico Keszthelyensi ... comitis Georgii Festetics de Tolna ... auspiciis [!] est. Sopron, 1802.

Asbóth János: Oratio de fide rucolarum felicitatis et privatae et publicae civium fonte in auspiciis lectionum Georgici Keszthelyensis ill. dom. comitis Georgii Festetics de Tolna, ... dicta die 2-da Nov. 1807. Pest, 1807.

Asbóth János: Oratio de nobilitate ex agricultura, qua hospites Georgici occasione explorationis ruralis die 20-ma Maji, 1816 celebratae, salutati sunt per Joannem Asbóth... Georgici directorem. Keszthely, 1817.²

Irodalom róla:

Magyar agrártörténeti életrajzok. : 1. 53–55. p.

Magyar életrajzi lexikon. : 1. 57. p.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. : 1. 268–269. p.

Süle Sándor: A keszthelyi Georgikon 1797–1848.^{1,2}

Emlékkönyv a Georgikon alapításának 100-ik évfordulója és a gazd. tanint. új épülete felavatása...: 25–26. p.²

A Georgikon épülete (Süle Sándor: A keszthelyi Georgikon 1797–1848)

275 éve született

Hadaly Károly (1743–1834) – matematikus, királyi tanácsos

Hadaly Károly 1743-ban született a Csallóköz Gúta nevű településén.

A Nagyszombati Egyetemen tanult, ahol doktori fokozatot szerzett filozófiából és jogból. Bölcséleti és jogi tanulmányainak befejezése után mint királyi táblai hites jegyző Batthyány József bíbornok hercegprímás mellett dolgozott. Ezután a nagyszombati egyetemen a felsőbb mennyiségtant, később a bölcséletet is tanította.

1781-ben a győri akadémián a mathesis rendes tanárának nevezték ki. 1785-ben az akadémiával együtt Pécsre költözött. 1786–1810 között a pozsonyi akadémiánál folytatta az oktatást. 1810-ben a pesti egyetemhez nevezték ki a mennyiségtan rendes tanárának. 1826–1828 között az építészet tanára volt a pesti tudományegyetemen, valamint a Mérnöki Intézetben (Institutum Geometricum).

1831-ben nyugdíjazták, munkája elismerésül megkapta a Lipót-rend kiskeresztjét és királyi tanácsosi címet.

1801-ben a göttingeni tudóstársaság választotta tagjai közé, tagja volt még a jénai mineralógiai társaságnak. Esztergom, Vas, Somogy, Moson és Pozsony vármegyéknek táblabírája volt.

Meghalt 1834. július 19-én Pesten 91 éves korában.

Forrás: arcanum.hu

Főbb munkái:

Hadaly Károly: *Elementa hydrotechniae, quae in usum auditorum suorū elucubratus est.* Győr, Pest, 1783–1821.

Hadaly Károly: *Ars delineandi coloribusque localibus adumbrandi aedem in usum eorum, qui hanc artem discendi desiderio ardent, manuctrore carent.* Győr, 1785.

Hadaly Károly: *Anfangsgründe der Mathematik.* Pozsony, 1789.

Hadaly Károly: *Elementa matheseos purae.* Pozsony, Pest, Buda, 1798–1826.

Hadaly Károly: *Tentamen publicum ex architectura civile oeconomiae applicata et hydrotechnia in reg. Acad. Poson. mense Martio.* Pozsony, 1806.

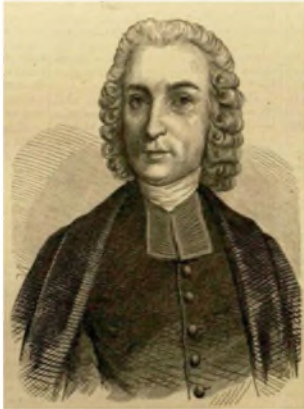
Hadaly Károly: *Tentamen publicum ex algebra, geometria pura et practica quod in reg. Pestiensi e praelectionibus.* Pest, 1811–1812.

Hadaly Károly: *Tentamen publicum a mathesi adplicata quod in reg. univ. Pestiensi e praelectionibus.* Pest, 1812.

Hadaly Károly: *Tentamen publicum ex algebra, geometria pura et practica Pestini.* Pest, 1820–1827.

300 éve született

Hatvani István (1718–1786) – tanár, orvos

Hatvani István 1718-ban született Rimaszombaton.

Alsóbb iskoláit Rimaszombaton, Losoncon, Kecskeméten végezte. 1737-ben a révkomáromi iskolához helyezték praeseptornak (tanítónak). 1738-ban beiratkozott a debreceni kollégiumba, és 1741-ben vált tógátus diákká.

Befejezván kollégiumi tanulmányait a bázeli egyetemre nyert felvételt, ahol teológiai tanulmányokat folytatott. 1747-ben állították ki lelkészi oklevelét. Még lelkészi vizsgája előtt beiratkozott az orvosi fakultásra is, és 1748-ban orvosdoktorrá avatták.

Már 1747-ben megkapta a debreceni eklézsia felkérését a kollégium matematika, filozófia és kísérleti fizika tanszékére tanárnak. Hogy kellő színvonalon eleget tehessen ennek a feladatnak, tanulmányozni kezdte a matematikát. Tanulmányai befejeztével Zürichbe, majd Leidenbe utazott. Három hónapig látogatta az egyetem előadásait. Hallgatott kísérletifizika-órát, továbbá matematika-, kémia- és botanika-előadásokat.

Bekapcsolódott az egyetem csillagvizsgáló intézetének munkájába is. Munkásságával akkora megbecsülést szerzett, hogy állást ajánlottak neki a heidelbergi, a marburgi és a leideni egyetemen is. Egyik felkérést sem fogadta el, és 1748 végén elindult hazafelé.

1749. január 17-én tartotta meg beköszöntő beszédét a debreceni kollégiumban. 1757-ben írt önéletrajza szerint nagyon sokféle tárgyat oktatott: filozófiatörténetet, ontológiát, theologia naturalist, kozmológiát, physica generalist és specialist, kísérleti fizikát, botanikát, orvosi fiziológiát, földrajzot, hidrosztatikát, mechanikát, csillagászatot, erkölccsant és természetjogot. Magyarországon ő tanított először kémiát. Mint fizikus, Newton követője volt. Felismerte a kísérletek jelentőségét az oktatásban. Debrecenben már Hatvani előtt is vásároltak szemléltető eszközöket, de ő vett először elektrotechnikai eszközöket. Az akkoriban szokatlan elektrosztatikai kísérletei miatt a hozzá nem értőkben félelmet, gyanakvást keltett, „ördögös” híre támadt. A természeti megfigyeléseket is felhasználta az iskolai oktatásban. Az 1769-ben feltűnt üstökös pályáját megpróbálta kiszámítani, neki köszönhető az 1776. évi sarki fényjelenség szabatos leírása. A tanítási munkája mellett kivette részét a kollégium ügyeinek intézéséből, hét évig a könyvtárigazgatói feladatokat is ellátta.

Igen kiterjedt orvosi gyakorlatot folytatott. Felkeresték a betegek nemcsak Debrecenből és Bihar megyéből, hanem távoli vidékekről, sőt külföldről is. Már 1752-ben megnyitotta a betegek pénztárát, kezdeményezésére létesült külön kórházi alap is, ami lehetővé tette betegszobák berendezését, ápolószemélyzet tartását. Megbízták Debrecen és Bihar megye gyógyszertárainak felügyeletével.

Természetfilozófiáját fő művében, az *Introductioban* foglalta össze. Hatvani ezt a munkáját tanári pályája kezdetétől a mű megjelenéséig építgette. Munkájában nem az egész filozófia feltárása volt a célja, csupán az emberi megismerés alapjainak, az igazság és bizonyosság alapelveinek megkeresése.

1786-ban lemondott tanári állásáról, a tanári lakból a maga házába költözött, ahol azon év november 16-án elhunyt.

„Hatvanit a népmonda a szellemek varázsfjedelmévé teszi, ki egy nagy bűbájos könyvvel gyakorolja fölöttük hatalmát, s emberfeletti csodákat művel.” Jókai Mór: Útleírások

Forrás: w3.atomki.hu ; jelesnapok.oszk.hu ; keptar.oszk.hu

Főbb munkái:

Hatvani István: *Animadversiones theologico-criticae*. Bázeli, 1747.

Hatvani István: *Dissertatio inaug. physico-medica de aestimatione morborum ex facie*. Bázeli, 1748.

Hatvani István: *Introductio ad principia philosophiae solidioris*. Debrecen, 1757.

Hatvani István: A' fiúi és leányi iskolákban tanuló gyermekek' számára íratott rövid könyörgések, a' gyengébb préceptorokhoz avagy tanítókhoz, és szülékhez való oktatással és intéssel. Debrecen, 1758.

Hatvani István: Az Úri Szent Vatsorára meg tanító könyvetske.... Az Úri Szent Vatsorával való élés utánn :prédikáció... / irattatott ... a Jésus Krisztusnak egy rendes egyházi szolgája által. Bázeli, 1760.

Hatvani István: Az fiúi és leányi iskolákban tanuló gyermekek számára íratott rövid könyörgések : ... Ismét Könyörgések azok számára, kik az Úri Szent Vatsorával akarnak élni. Debrecen, 1768.

Hatvani István: *Thermae Varadienses examini physico et medico subjectae, ... nec non de sale medico in iis contento, cujus occasione dissertatio inseretur, de natura salium*. Bécs, 1777.

Irodalom róla:

Lósy-Schmidt Ede: Hatvani István élete és művei. Debrecen, 1931.

Rapaics Raymund: Hatvani István csodálatos lakomája. *In: Természettudományi Közlöny*. 1932. 64. 951–952. 106–112. p.¹

Horváth Róbert: Hatvani István professzor (1718–1786) és a magyar statisztikai tudomány kezdetei. Bp., 1963.

Orvostörténeti adatok a "Magyar Faust", Hatvani István professzor (1718–1786-ig) tanulmányairól és munkásságáról. *In: Orvosi Hetilap*. 1984. 125. 32. 1957–1962. p.

Szentmártonyi Ignác (1718–1793) – földrajztudós, térképész és csillagász

1735-ben lépett be a jezsuita rendbe.

Tanulmányait Grazban, Bécsben végezte, teológiát, természettudományt, matematikát és csillagászati ismereteket hallgatott. Ezután rövid ideig matematikát tanított Grazban. 1749-ben V. János portugál király csillagászokat és földmérőket keresett gyarmati szolgálatra. A rend ajánlása révén Szentmártonyi is megbízást kapott. A spanyol gyarmatokkal határos vidék feltérképezése volt a feladata, de a pontos útvonal ismeretlen, mivel az expedíció szigorúan titkos volt. Szentmártonyi 10 éven keresztül, Amazónia dzsungelét járva, készítette feljegyzéseit, azonban 1760-ban a portugál király betiltotta a jezsuita rendet. Ennek következtében Szentmártonyit is letartóztatták és bebörtönözték, ahol 18 évig raboskodott. Hazatérése után felhagyott tudományos tevékenységével, és egy ideig Csáktornyán élt. Majd a Zala megyei Belicára költözött, és ott haláláig segédlelkészként működött.

Feljegyzései és megfigyelései valószínűleg ma is a portugál állami levéltár titkos anyagában található.

Forrás: Kalapis Zoltán: Életrajzi kalauz. Ezer magyar biográfia a délszláv országokból. 2003.

Főbb munkái:

Szentmártony Ignác: Klage eines Seelenhirten beym Tode Josephs Gallyuff, Bischofs von Agram. Agram, 1786.

Irodalom róla:

Bangha Béla: Magyar jezsuiták Pombal börtöneiben. Bp., 1937.

Ács Tivadar: Szentmártonyi Ignác, a brazíliai magyar csillagász. *In: Magyar Kultúra.* 1939. 26. 1. 5–6. p.

Takács József: Régi magyar jezsuiták Amerikában. *In: Magyar Kultúra.* 1939. 26. 15–16. 61–63. p.

Balázs Dénes: Adalékok a dél-amerikai magyar utazók munkásságához. II. rész. *In: Földrajzi Múzeumi Tanulmányok.* 9. Érd, 1991. 31–42. p.

Kalapis Zoltán: Életrajzi Kalauz. Ezer magyar biográfia a délszláv országokból. III. P-ZS. 2003. [online]. Délvidéki Digitális Adattár.

Bartha Lajos [et al.]: Magyarországi csillagászok életrajzi lexikona. *In: Pontius Hungaricus (online).* 2004. 8. 7–8. p.

**Akikről halálzási évforduló kapcsán
emlékezünk meg**

50 éve hunyt el

Doby Géza (1877–1968) – agrokémikus, növény-biokémikus, növényfiziológus

A Budapesti Tudományegyetemen gyógyszerészmesterként végzett, majd, 1902-ben megszerezte bölcsészdoktori oklevelét. 1900–1904 között a budapesti Tudományegyetem II. sz. vegytani intézetében kezdte pályáját.

1904-től segédvegyésként először a Kassai Szeszkísérleti Állomáson, majd a Magyaróvári Növénytermelési Állomáson dolgozott. Utóbbinál vegyészeti kinevezést kapott, és megbízták a Növényélettani és Kórtani Állomás irányításával is. Bekapcsolódott az itt folyó növénykórtani kutatásokba, melyek ekkor elsősorban a gabona- és a cukorrépa-betegségekre

irányultak. Közben az 1908–1909-es tanévben ösztöndíjjal először a berlini, majd a párizsi egyetemen képezhette tovább magát. Később a Magyaróvári Állomáson munkatársaival a burgonya levélsodródásos betegségét több éven keresztül tanulmányozták, majd kidolgozták az ellene való védekezést is.

1913-ban minisztériumi küldöttként vett részt a belgiumi élelmiszer-hamisítási kongresszuson. Még ebben az évben magántanárrá habilitálták a Budapesti Tudományegyetem Bölcsész tudományi Karán. 1922–1923. évben kinevezték a Debreceni Tudományegyetem orvosi kémiai tanszékének élére. Ezután az agrokémia nyilvános tanára lett a Budapesti Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán az újonnan létrejövő mezőgazdasági szakon, mellette megbízták az Agrokémia Tanszék és az Agrokémiai Intézet irányításával is.

1924-ben tanulmányútra hívták az East-Hasingenben lévő State College Növényélettani Intézetének kémiai laboratóriumába. Az 1928–1929-es tanévben a Közgazdaságtudományi Kar dékánja lett. 1934-ben a felsőoktatás átszervezésre került, melynek következtében a mezőgazdasági szak más egyetemhez került, de Doby professzor vezetésével folytatta működését a Mezőgazdasági Kémiai Intézettel együtt.

1945-ben felkérték az önálló Agrártudományi Egyetem létrehozásának megszervezésére és a rektori poszt betöltésére. 1945–1947-ig volt az egyetem első rektora. 71 éves korában nyugdíjba vonult. Ennek ellenére tovább dolgozott mint tudományos tanácsadó a Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézetben. Tagja maradt az *Agrokémia és Talajtan* című folyóirat szerkesztőbizottságának, majd nyolcvanévesen munkatársai segítségével elkészítette a *Növényi Biokémia* című kézikönyvét. Tudományos munkásságának elismeréséül a Magyar Tudományos Akadémia 1946-ban rendes tagjává választotta.

Doby professzor 91 évesen hunyt el Budapesten. Születésének 100. évfordulóján a Gödöllői Agrártudományi Egyetem tudományos emlékülésen emlékezett meg első rektoráról.

Forrás: P. Hartyányi Borbála: Doby Géza. In: Magyar agrártörténeti életrajzok. I. köt.

Főbb munkái:

Doby Géza: A calcium aethylatja.¹

Doby Géza: A kereskedelmi formaldehyddoldat százalékos tartalmának meghatározásáról. 1907.¹

Doby Géza: A tejről egészségügyi szempontból. 1907.¹

Doby Géza: Mezőgazdasági kísérletügyünk. 1908.¹

Kern Hermann–Doby Géza–Beke László: A burgonya levélsodródása. 1913.^{1,2}

Doby Géza: Növényi enzimekről. 1915.¹

Doby Géza: Agrochemiai gyakorlatok laboratoriumi könyve. 1926.¹

Doby Géza: Nutrient ions of plants and the ion activation of plant enzymes. 1927.¹

Doby Géza–Csiky János–Snasse Ferenc: Adatok talajaink mészállapotának és táplálóanyagszükségletének jellemzéséhez. 1930.^{1,2}

Doby Géza: Beszámoló a kir. Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi kar 1928/29. tanévéről. 1930.²

Doby Géza: Enzyme und Salzionen. 3., 4. Berlin, Liepzig, 1932.¹

Doby Géza: A táplálás hatása enzimek mennyiségére. Bp., 1933.¹

Doby Géza: Mezőgazdasági-chemiai gyakorlatok laboratóriumi könyve. 1937.¹

Doby Géza: Sigmond Elek. Sopron, 1939.²

Doby Géza: Mezőgazdasági-chemiai gyakorlatok laboratóriumi könyve. 1941.^{1,2}

Doby Géza: Növényi biokémia. Bp., 1959.^{1,2}

Doby Géza: Plant biochemistry. Bp., 1965.¹

Irodalom róla:

Nagymihályi Ferenc: Doby Géza 90 éves. *In: Agrokémia és Talajtan.* 1968. 17. 1–2. 1–2. p.¹

Bognár Sándor: Mosonmagyaróvár és a magyar növényvédelem kapcsolata. 3. r. Francé Rezső életútja. Doby Géza életútja és munkássága. Kadocsa Gyula életrajza és munkássága. *In: Acta Agronomica Ovariensis.* 35. 1993. 3. 269–278. p.¹

Bognár Sándor: Tanítványai voltunk! 120 éve született Doby Géza akadémikus egyetemi tanár. *In: Növényvédelem.* 1997. 33. 12. 643–645. p.¹

Király Zoltán: Doby Géza születésének 125. évfordulója. *In: Növénytermelés.* 2002. 51. 3. 363. p.¹

Kurucz Miklós: Agrármúltunk nagyjai : Doby Géza (1877–1968). *In: Agrofórum : a növényvédők és növénytermesztők havilapja.* 2008. 19. 4. 43. p.¹

Éber Ernő (1874–1968) – agrárpolitikus, gazdaságtörténész, állattenyésztő

1895-ben szerzett diplomát a magyaróvári Gazdasági Akadémián. Ezt követően Derekegyháza lett gazdasági segédtsízt, itt gyakorlati ismereteit fejleszthette, de figyelemmel kísérte az itt folyó növénytermesztési kísérleteket is.

1897-ben megjelent első tanulmánya a „*Magyar Gazdák Szemléjében*”, amelyre Károlyi Sándor is felfigyelt, és meghívta őt főtí birtokára titkárnak.

1899-ben az Erdélyi Gazdasági Egylet segédtitkára lett Kolozsváron, ahol államtudományi doktori diplomát is szerzett. 1907-ben a Sopron megyei Gazdasági Egylet titkára, 1917-ben ügyvezető igazgatója lett.

Megalapította a Soproni Tejszövetkezetet és a csermajori földművesiskolát.

A világháború után Budapestre költözött, itt mezőgazdasági üzemek szervezése mellett állattenyésztési tanulmányokba kezdett.

Majd 1924-ben megindította, és 1939-ig szerkesztette az *Állattenyésztők Lapját*, később pedig az *Állattenyésztők Naptárát*. Emellett 1927–1938 között a Földművelésügyi Minisztérium megbízásából a tej és tejtermékek kutatásával foglalkozott, ennek eredményeképpen vezették be az iskolákban az iskolatejet.

Részt vett több nemzetközi kongresszuson, és széles körben tanulmányozta a mezőgazdasági szakoktatási rendszereket. Számos hiánypótló, önálló műve jelent meg, de folyóiratokban és napilapokban is több száz írást publikált.

1952-től a Magyar Mezőgazdasági Múzeum tudományos munkatársa lett, a múzeum megbízásából készítette el a kiváló mezőgazdászok életét és munkásságát dokumentáló emlékanyagot is. Kiemelkedő teljesítményű agrárpolitikus, szervező és szakíró volt. Budapesten, 1968-ban halt meg.

Forrás: Taraba Mária: Éber Ernő. In: Magyar agrártörténeti életrajzok. 1. köt.

Főbb munkái:

Éber Ernő: A mezőgazdasági válság és annak okai. *In: Magyar Gazdák Szemléje.* 1897.¹

Éber Ernő: A magyar mezőgazdaság átalakulásának föltételei. Bp., 1900.² ; 1906.²

Éber Ernő: Magyar agrárpolitika. Bp., 1902.

Éber Ernő: Munkabér és kivándorlás. 1902.¹

Éber Ernő: Fajok harca. Adatok az erdélyi nemzetiségi kérdéshez. Bp., 1905.²

Éber Ernő: Homestead törvényjavaslat Franciaországban. *In: Magyar Gazdák Szemléje.* 1906.¹

Éber Ernő: Magyarország tejjgazdaságáról. *In: Közgazdasági Szemle.* LII. évf. 1928. 73. 10. 713–718. p.¹

Éber Ernő (szerk.): Állattenyésztők naptára : 1930. Bp., [s.a.]²

Éber Ernő: Nagybirtok – kisbirtok. A földbirtokmegosztás jelentősége mezőgazdasági termelésünkben. *In: Közgazdasági Szemle.* LIV.évf. 1930. 73. 4. 263–264. p.¹

Éber Ernő: A magyar mezőgazdaság bajforrásainak kutatása. *In: Magyar Szemle.* 1932. 15. 5–8. 371–378. p.

Éber Ernő: A népies mezőgazdasági oktatás elvei és módszerei. 1934.^{1,2}

Éber Ernő: Ésszerű birtokpolitika. Bp., 1935.

Éber Ernő–Weiser István (szerk.): Abraktakarmányok viszonylagos tápláló- és pénzértéke. Szavatoltatás vásárlásunknál. Bp., 1936.²

Éber Ernő: Fejlődés és pangás mezőgazdasági termelésünkben. (Klly. Mezőgazdasági Közlöny. 1938. évi 6–7.). 1938.¹

Éber Ernő: Mezőgazdasági termelésünk fejlődésének iránya. Az önellátási törekvés eredményei és határai Németországban. Az Egyesült Államok mezőgazdasági termelésének helyzete 1938-ban. *In: Közgazdasági Szemle.* LXII.évf. 1938. 81. 1. 231–244. p.¹

Éber Ernő: A czenki földesúr. Széchenyi István agrárpolitikai tevékenysége. Bp., 1942.^{1,2}

Éber Ernő: Mi a magyar paraszt és mi lehetne? Szeged, 1944.

Éber Ernő–Weiser István: Gazdaságos takarmányozás. 1947.^{1,2} ; 1948.^{1,2}

Éber Ernő (összeáll.): A hazai és hazai vonatkozású külföldi állattenyésztési könyvirodalom összefoglaló tájékoztatója. Bp., 1955.¹

Éber Ernő: A hatvanéves Mezőgazdasági Múzeum agrártörténeti vonatkozásai. *In: Agrártörténeti Szemle.* 1957.¹

Éber Ernő: A mangalicasertés gazdaságos tenyésztésére vonatkozó hazai és külföldi könyv- és folyóiratirodalom bibliográfiai tájékoztatója. 1957.¹

Éber Ernő: A törpebúzától a bánkúti búzáig. Bp., 1959.²

Éber Ernő: A magyar állattenyésztés fejlődése. Bp., 1961.^{1,2} ; 1996.^{1,2}

Éber Ernő: A mezőgazdaságtan első hazai tanszéke és első tanára: Mitterpacher Lajos. *In: A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei.* Bp., 1962.^{1,2}

Irodalom róla:

Szabadfalvi József: Éber Ernő: A magyar állattenyésztés fejlődése. *In: Ethnographia.* 1962. 73. 3. 487–488. p.¹

Horn Artur: Éber Ernő: A magyar állattenyésztés fejlődése. *In: Agrártörténeti Szemle.* 1963. 4. 3–4. 649. p.¹

Géczy Gábor (1909–1968) – agrármérnök

1959-ben a gödöllői Agrártudományi Egyetemen doktorált, gyakorlati talajtérképezés témában.

1931–1946 között állami ménesbirtokokon kezdett dolgozni, először gyakornokként, később intézőként. Az 1940-es évek második felében már vezető beosztásban tevékenykedett, előbb a Mauthner Ödön Magtermelő Rt.-nél, majd a Minőségi Vetőmagtermesztő Vállalatnál Kaposváron. Ezután országos termelési felügyelő lett a Növénytermelési Vállalatnál, majd átkerült a miskolci Talajjavító Vállalathoz. Később a Mezőgazdasági Szervezési Intézet főmunkatársa lett, végül 1961-től az Agrárgazdasági Kutatóintézet tudományos munkatársaként működött. Szakterülete a talajtan, földműveléstan, növénytermesztéstan és a regionális tervezés volt. Géczy elkészítette községi, járási, megyei és országos szinten a talajtulajdonsági katasztert. Kidolgozta a talajhasznosítási osztályozási rendszert a mezőgazdasági szántóterületek jellemzésére, az optimális növénytermelés fejlesztése érdekében. Osztályozta a talajokat termőképességük szerint, így megkönnyítve a szükséges szerves- és műtrágya-felhasználás mennyiségi meghatározását. Az éghajlati és talajadottságok feldolgozása alapján bemutatta az adott terület hasznosítási lehetőségeit és országrészeként eltérő termőképességét.

Forrás: Balázs György: Géczy Gábor. In: Magyar agrártörténeti életrajzok. I. köt.

Főbb munkái:

Hegedűs István–Géczy Gábor: Alapelvek a mezőgazdasági talajismereti térkép szerkesztéséhez. Bp., 1958.

Géczy Gábor: A gyakorlati talajtérképezés. Új rendszerű talajismereti és talajhasznosítási térkép ismertetése és gyakorlati használhatósága. Bp., 1959.¹

Géczy Gábor: Újabb mezőgazdasági talajhasznosítási osztályozási rendszer. Bp., 1960.

Géczy Gábor: A természeti tényezők befolyása a mezőgazdasági termelés területi elhelyezésére. 1964.¹

Géczy Gábor (összeáll.): Baranya megye járásainak és községeinek fontosabb mezőgazdasági adatai. 2. köt: A termelést befolyásoló főbb természeti tényezők. Bp., 1965.¹

Géczy Gábor: Békés megye járásainak és községeinek fontosabb mezőgazdasági adatai. 2. köt: A termelést befolyásoló főbb természeti adottságok. Bp., 1965.¹

Géczy Gábor: Bács-Kiskun megye járásainak és községeinek fontosabb mezőgazdasági adatai. 2. köt: A termelést befolyásoló főbb természeti adottságok. Bp., 1966.²

Géczy Gábor: Magyarország mezőgazdasági területe. Bp., 1968.^{1,2}

Irodalom róla:

Balázs György: Géczy Gábor. In: Magyar agrártörténeti életrajzok. I. köt. Bp., 1988. 619–620. p.^{1,2}

Sisák István: A Géczy Gábor vezetésével készült talajismereti és talajhasználati térképek digitális adatbázisa a Balaton vízgyűjtőjén. 2008. In: *Talajtani Vándorgyűlés 2008*. Nyíregyháza, 2008.¹

Gyulai Zoltán (1887–1968) – fizikus, egyetemi tanár

1913-ban szerzett matematika–fizika szakos tanári oklevelet a kolozsvári tudományegyetemen. Ezután Tangl Károly mellé került tanársegédnek. Azonban az I. világháborúban hadifogságba esett, ahonnan csak 1922-ben került haza.

Ezután doktorált Szegeden, majd a szegedi egyetemen tanárként dolgozott. Közben két évig Göttingenben volt tanulmányúton, visszatérve 1926-ban magántanárrá habilitáltak elektronok és ionok tana tárgyában.

Később, 1935-től öt évig a debreceni egyetemen, hét évig a kolozsvári tudományegyetemen tanított. Majd tanszékvezető lett a budapesti Műszaki Egyetem Kísérleti Fizika Tanszékén. 1961-ben itt hozta létre az MTA Kristálynövekedési Tanszéki Kutató Csoportot, melyet nyugdíjbavonulása után is vezetett.

Több hazai és külföldi tudományos társaság tagja volt. Pályája kezdetén az alkálihalogenid kristályok optikai tulajdonságait vizsgálta. 1920-as években magyarázatot talált a kristályhibák kimutatására vonatkozó jelenségre, amelyet azóta Gyulai–Hartly-effektus néven ismernek.

Elsők között állított elő és tanulmányozott tűkristályokat. De foglalkozott még filozófiai kérdésekkel is. Számos tanulmánya jelent meg különböző szakfolyóiratokban.

Forrás: Kenyeres Ágnes (szerk.): Magyar életrajzi lexikon : 1000–1990. Bp. 2001.[online]

Főbb munkái:

Gyulai Zoltán: Additív festésű KCl-kristályok elektromos vezetése. Bp., 1933. 56–72. p.

Gyulai Zoltán: A hit eredete. Kolozsvár, 1942.

Gyulai Zoltán: Kísérleti fizika. 1. Mechanika, regzészta, hőtan. 1952.¹

Gyulai Zoltán: A kristályok világa. Bp., 1954.

Irodalom róla:

Szalay Sándor: Gyulai professzor, mint oktató. *In: Fizikai Szemle.* 1963. 5. 143–144. p.

Budó Ágoston: Gyulai Zoltán. *In: Fizikai Szemle.* 1968. 11. 321–323. p.

Tarján Imre: Gyulai Zoltán 1887–1968. *In: Magyar Tudomány.* LXXVI. köt. – Új folyam. XIV. köt. 2.sz. 1969. 87–89. p.

Kenyeres Ágnes (szerk.): Magyar életrajzi lexikon : 1000–1990. Bp., 2001.[online]

Kiss Árpád (1889–1968) – kémikus, botanikus, egyetemi oktató

A Budapesti Tudományegyetemen szerzett bölcsészdoktori és középiskolai tanári oklevelet. Az egyetem III. számú Kémiai Intézetének gyakornoka volt Buchböck Gusztáv mellett, de hamarosan bevonult katonának, és hadifogságba esett. Hazatérése után visszatért az intézethez, és tanársegédként dolgozott.

1924-től a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen a kémia nyilvános rendes tanára, majd később tanszékvezető egyetemi tanára lett. Ezzel egy időben a II. számú Vegytani Intézet igazgatója is volt. A szegedi egyetemi évtizedei során több fontos tisztséget is betöltött.

Kiemelkedő jelentőségű fizikai-kémiai munkássága a reakciókinetika, elektrokémia és spektroszkópia számos területére kiterjedt. Későbbi kutatásai során tanulmányozta a semleges sóhatás szerepét a vizes oldatokban végbemenő ionreakciók sebességére, valamint az elektromos vezetésre nem képes közegek befolyását a reakciósebességre. Vizsgálati eredményeivel nagyban hozzájárult a magyarországi elektrokémiai korróziós kutatásokhoz.

A fényelnyeléssel kapcsolatos munkái mellett több egyetemi tankönyvet írt, valamint szerkesztője volt az *Acta Chimica et Physica*, majd az *Acta Physica et Chemica* folyóiratoknak.

Növényteni munkásságával botanikai körökben is elismerést szerzett távol-keleti és zempléni-hegységi florisztikai kutatásaival.

Forrás: nevpont.hu

Főbb munkái:

Árpád Kiss–Urmánczy Antal: Über die Neutralsalzwirkung bei der Reaktion zwischen Acetaldehyd und Chlor. Szeged, 1940.

Árpád Kiss: Cyano- und Thiesolfatokomplexe. Leipzig, 1941.

Kiss Árpád: Általános kémia. Szeged, 1950.

Kiss Árpád: Fizikai kémia. Szeged, 1951.

Kiss Árpád: Kolloidika. 1950/51. tanév, 2. félév. Szeged, 1951.

Kiss Árpád: Az elektrosztatikus kötésű komplexek fényelnyelése. Bp., 1955.

Kiss Árpád: A szterikus gátlás hatása a fényelnyelésre. Bp., 1955.

Árpád Kiss: Theorie der Lichtabsorption. Bp., 1958.

Irodalom róla:

Schay Géza: Kiss Árpád. In: *Magyar Tudomány*. LXXVI. köt. – Új folyam. XIV. köt. 1969. 4. 230–232. p.¹

Schay Géza: Kiss Árpád. ; Kiss Árpád publikációinak jegyzéke. In: *Kémiai Közlemények*. 1969. 32. 2. 95–103. p.¹

Szabadváry Ferenc–Szőkefalvi Nagy Zoltán: A kémia története Magyarországon. Bp., 1972.¹

Kómár Gyula (1904–1968) – állatorvos, egyetemi tanár

Aszódon született iparos család gyermekeként.

A budapesti Állatorvosi Főiskolát „summa cum laude” végezte el 1928-ban. Dolgozott a Sebészeti és Szemészeti Klinikán, majd a Járványtani Intézetben. Közel egy évet töltött Bécsben, ahol röntgenológiai ismereteit bővítette. 1933-ban jeles eredménnyel állatorvosi tisztvizsgát tett.

1937-ben kinevezték Orosházára főállatorvosnak, és megbízták az akkor indult gümőkórirtási akció vezetésével, melynek sikeres elvégzéséért miniszteri elismerésben részesült.

1943–1944-ben részt vett három járás (sárbogárdi, mezőkövesdi, aszódi) teljes szarvasmarha-állományát átvizsgáló munkában, melyek célja a gümőkórfertőzöttség kimutatása.

1945-ben kinevezték Csongrád megye törvényhatósági főállatorvosának, valamint a megyei állatorvos szakszervezet elnökének.

Az Agrártudományi Egyetem Állatorvos-tudományi Kar Sebészeti és Szemészeti Klinikájának vezetését 1948-tól látta el. Tevékenységével hozzájárult az egyetemi oktatás átszervezéséhez, az oktatói munka szintjének emelkedéséhez.

1958-tól a ceglédi állatkórház igazgatója lett, amelyet vezetése alatt modern sebészeti klinikává fejlesztett. Új műtéti eljárásokat dolgoztak ki.

Tudományos tevékenységének legkedveltebb területei az állatorvosi szemészet és a végtagok sebészete voltak, de foglalkozott még például a háziállatok vegyi és sugárvédelmével. Szutter Lászlóval könyvet írtak az állatorvosi szemészetéről, amely az egész világon elterjedt.

1962-től egészségi állapota folyamatosan romlott, végül 1968-ban, 64 évesen elhunyt. Tiszteletére a Magyar Állatorvosi Kamara Kómár-emléknapokat rendez, és Kómár-emlékplakettet hozott létre.

*Forrás: Takács István: Kómár Gyula. In: Magyar agrártörténeti életrajzok. Bp., 1988. 208–209. p.
Kovács Gyula: Kómár Gyula dr. (1904–1968). In: Magyar Állatorvosok Lapja. 1969. 24. 45–46. p.*

Főbb munkái:

Kómár Gyula: Vizsgálatok a bacillus avisepticus levestenyészeteiben mutatkozó üledék minőségének okairól. (Klny. Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből. 23. köt. 5–6. füzet). Bp., 1929.²

Kómár Gyula: Háziállatok légoltalma. Állatorvosok számára. Bp., 1952.

Kómár Gyula: Állatorvosi szemészet. Bp., 1953.¹ ; 1961.¹

Kómár Gyula: Állatorvosi sebészet. A fej és a törzs sebészete. Bp., 1955.^{1,2}

Kómár Gyula: Részletes sebészet. 2. : A végtagok sebészete. Bp., 1959.

Kómár Gyula: Állatorvosi sebészet. A végtagok sebészete. Bp., 1960.^{1,2}

Kómár Gyula–Szutter László: Tierärztliche Augenheilkunde. Bp., 1968.¹

Irodalom róla:

Kovács Gyula–Fehér György: Biographia. Elhunyt tanáraink és előadóink életrajza. 1787–1987. Bp., 1968.^{1,2}

Új műtéti eljárások az állatgyógyászatban. *In: Magyar Nemzet.* 1968. 24. 170. 6. p.

Kovács Gyula: Kómár Gyula (1904–1968). *In: Magyar Állatorvosok Lapja.* 1969. 24. 1. 45–46. p.^{1,2}

Takács István: Kómár Gyula. *In: Magyar agrártörténeti életrajzok. I–P.* Bp., 1988. 208–209. p.^{1,2}

Révész Kálmán: Újabb adatok Kómár Gyula professzorról, halálának 20. évfordulóján. *In: Magyar Állatorvosok Lapja.* 1989. 44. 1. 4–22. p.^{1,2}

Fellner Ferenc: Kómár Gyula professzor emléktáblájának felavatása. Aszód, 1992. március 5. *In: Magyar Állatorvosok Lapja.* 1992. 47. 12. 698–700. p.^{1,2}

Kómár Gyula: Kómár Gyula professzor emlékezete, születésének 90. évfordulóján (Aszód, 1994. március 4.). *In: Magyar Állatorvosok Lapja.* 1994. 49. 10. 630–631. p.^{1,2}

Fehér György: Dr. Kómár Gyula. 2007. [online]. HUVETA Magyar Állatorvostudományi Archívum. <http://www.huveta.hu/handle/10832/665>. (2017.12.15.)

Lányi Béla (1894–1968) – kémikus, egyetemi tanár

Szolnokon született 1894. november 25-én.

1913-ban beiratkozott a budapesti Műegyetem Vegyészmérnöki Karára, de tanulmányait az I. világháború miatt megszakította. A harctéri szolgálat után, 1918-ban szerelt le, és 1921-ben szerezte meg vegyészmérnöki oklevelét. Ezt követően tanársegéd lett.

1925-ben ösztöndíjjal Berlinben, a Vilmos Császár Kutató Intézetben Haber professzor mellett dolgozott, majd hazatérése után, 1927-ben doktorált. Adjunktussá 1930-ban nevezték ki, 1931-ben magántanári, 1939-ben nyilvános rendkívüli tanári címet kapott. 1942-ben mint nyilvános rendes tanárt az

Elektrokémiai Tanszék élére nevezték ki. Egyetemi állása mellett 1948-tól az akkor alapított Fémipari Kutatóintézet helyettes igazgatója lett. 1952-ben a kémiai tudományok kandidátusa, 1956-ban pedig a kémiai tudományok doktora lett. Varga József professzor halála után 1957 januárjától a Kémiai Technológia Tanszék vezetője volt. 1957 novemberében mint egyetemi tanár nyugállományba vonult.

Tudományos munkásságának középpontjában a timföld- és alumíniumgyártás problémái álltak. A Bayer-féle feltárás időfüggéseivel, gazdaságossági kérdéseivel, új csőreaktor konstruálásával foglalkozott. Vizsgálta az elektródok viselkedését az elektrolízis során. Kísérletezett megfelelő anódmasszák előállításával, fém-fémoxid galvánelemekkel, és foglalkozott a korrózióvédelem kérdéseivel is. Jelentős szakirodalmi tevékenységet fejtett ki.

1968. február 15-én Budapesten hunyt el.

Forrás: kfki.hu – A magyar vegyészeti arcképcsarnoka

Főbb művei:

Lányi Béla: Röntgensugarak és kristályszerkezet. [1. rész.]. *In: Magyar Chemiai Folyóirat.* 1928. 6. 89–101. p.

Lányi Béla: A termodinamikai gondolkodásmód elemei. Miskolc, 1952.

Lányi Béla: A tudományos kutatás módszerei. *In: Magyar Kémikusok Lapja.* 1954. 6. 173–177. p.

Lányi Béla: A bauxitok minőségi vizsgálata. *In: Kohászati Lapok.* 1954. 4. 162–172. p.

Lányi Béla: Többszörös számológép vegyipari és kohászati műveletek számára: Alkalmazás a timföldgyártásban. *In: Kohászati Lapok.* 1955. 9. 410–412. p.

Lányi Béla: Elektrotermikus eljárások. Bp., 1955.

Lányi Béla: A magyarországi timföldgyártás ipari és gazdasági problémái. *In: Magyar Kémikusok Lapja.* 1956. 10. 295–299. p.

Lányi Béla: Általános és fizikai kémiából válogatott fejezetek. Bp., 1961.

Lányi Béla: Fázisok határán jelentkező vagy keletkező villamos potenciálok. Bp., 1962.

Lányi Béla: A szénanód szerepe az alumínium elektrolízisében. *In: Kohászati Lapok.* 1967. 2. 72–78. p.

Irodalom róla:

Dr. Lányi Béla (1894–1968). *In: Bányászati és Kohászati Lapok. Kohászat.* 1968. 5. 197. p.

Polinszky Károly: Dr. Lányi Béla (1894–1968). *In: Magyar Kémikusok Lapja.* 1968. 4. 211–212. p.¹

Okályi Iván (1900–1968) – kertész, egyetemi tanár

1924-ben a Kertészeti Tanintézetben kertészeti oklevelet szerzett, majd röviddel később két évet különböző országokban töltött ismereteinek bővítése céljából. Tanulmányútjainak befejezése után visszatért a Kertészeti Tanintézetbe gyakornokként. Mohácsy Mátyás mellé került, aki mellett lehetősége volt az ország valamennyi gyümölcstermesztő vidékét megismerni. 1927-től 1940-ig évente tartott gyümölcsfaápolási tanfolyamokat az ország különböző részein. 1929-ben megalakult az Országos Pomológiai Bizottság, amelynek titkárává választották.

1932-től Szegeden növényvédelmi kormánybiztosként dolgozott, és a homoki őszibaracktermelés kérdéseivel foglalkozott. Majd az első Veszprém megyei kertészeti felügyelőség vezetője lett Balatonfüreden. Itt kezdett el foglalkozni a Balaton-felvidéki kopárosok hasznosításával.

A Kertészeti Akadémia főiskolává alakítása után rendes tanárként helyezkedett el az intézményben. Ebben az időszakban is igen jelentős volt irodalmi munkássága, könyvei, cikkei jelentek meg, és térképeket is szerkesztett a hazai gyümölcstermesztési tájakról. Okályi tovább folytatta oktatói pályafutását a Kertészeti Főiskola Agrártudományi Egyetembe illesztése után is, és később ő szervezte meg az intézmény újraönállósodását. 1952-ben a mezőgazdasági tudományok kandidátusa, 1955-ben a mezőgazdasági tudományok doktora fokozatot szerzett. 1958-tól nyugdíjazásáig a Kertészeti Kutatóintézetben tevékenykedett, de nyugdíjazása után is aktívan dolgozott.

Részt vett a *Mezőgazdasági lexikon* és az első magyar *Kertészeti lexikon* elkészítésében.

Forrás: P. Erményi Magdolna: Okályi Iván. In: Magyar agrártörténeti életrajzok II. köt.

Főbb munkái:

Okályi Iván: Utmutató a kiültetett gyümölcsfák nevelésére. 1942.¹

Okályi Iván: Általános gyümölcsstermesztés és értékesítés (I–II.). Bp., 1944.

Okályi Iván: Gyümölcsfajtaismerettan. Bp., 1952.¹

Okályi Iván–Maliga Pál: Gyümölcsstermelés (I–II.). 1954.^{1,2} ; 1956.^{1,2}

Okályi Iván: A gyümölcsstermesztés, fejlesztésének távlati tervezési módszere. Bp., 1954.

Muraközy Tamás–Okályi Iván–Timár Zsuzsa (szerk.): Kertészeti lexikon. Bp., 1963.¹

Irodalom róla:

Kurucz Miklós: Okályi Iván (1900–1968). *In: Kertészet és Szőlészet.* 47. 1998. 49. 2. p.¹

Geday Gusztáv: Dr. Okályi Iván (1900–1968). *In: Kertgazdaság.* 2000. 32. 2. 71–73. p.¹

Kurucz Miklós: Okályi Iván (1900–1968) emléktáblájának leleplezése. *In: Gyakorlati Agroforum.* 2001. 12. 1. 63. p.¹

Podhradszky János (1914–1968) – fitopatológus

1938-ban természetrajz–földrajz szakpárosítású tanári oklevelet szerzett. A Kertészeti Akadémia növénykórtani tanszékén lett tanársegéd Husz Béla mellett.

Később a Növényvédelmi Kutatóintézet növénykórtani osztályára került. Fő kutatási területe az üszöggomba rendszertani és elterjedési vizsgálata volt. Emellett ellátta a kecskeméti Növényegészségügyi Körzet vezetését. A háborúból, illetve hadifogságból hazatérve folytatta munkáját, és egyre inkább kibontakozott kutatói tevékenysége, amely már kiterjedt a mezőgazdasági és kertészeti növénykórtan valamennyi fontosabb ágára.

Elméleti munkásságát számos neves hazai és külföldi szaklap is megjelentette. 1957-ben elnyerte a mezőgazdasági tudományok kandidátusa fokozatot. Több alkalommal hívták meg külföldi kongresszusokra szakértőként. 1962-ben Kínába utazott, ahol a rizsbrusone elleni védekezést tanulmányozta. Kifejlesztette a mák- és a napraforgó-peronoszpóra és számos zöldségféle gombabetegségei elleni hatásos védekezés technológiáját. Több mint 120 tudományos dolgozata jelent meg.

Váratlan halála miatt viszont sok cikke és tanulmánya maradt befejezetlen, 1968-ban Budapesten hunyt el.

Forrás: Fülöp Éva Mária: Podhradszky János. In: Magyar agrártörténeti életrajzok

Főbb munkái:

Podhradszky János: Mivel lehet a bab és borsó vetőmagvakat eredményesen csávázni vagy porozni? 1944.^{1,2}

Bohus Gábor–Podhradszky János: A buza kőüszögjét okozó *Tilletia*-fajok hó- és talajnedvesség igényére vonatkozó vizsgálatok. 1953.¹

Podhradszky János: Növénykórtan. Bp., 1953.

Király Zoltán–Podhradszky János: Az árpa fekete porüszögjének elterjedése Magyarországon. Bp., 1955.

Podhradszky János: A búza kőüszögje és törpeüszögje. Bp., 1956.¹

Podhradszky János: Búzakőüszög és törpeüszög. Bp., 1962.^{1,2}

Podhradszky János: A rizs és termesztése. Bp., 1962.

Pósa Lajos–Podhradszky János–Josepovits Gyula: A vetőmag előkészítése. 1965.¹

Podhradszky János: Pillangósvirágú szálatakarmányok magtermesztése. Bp., 1968.

Irodalom róla:

Szirmai János: Podhradszky János (1914–1968). *In: Növénytermelés.* 1969. 18. 1. 1–2. p.¹

Fülöp Éva Mária: Podhradszky János. *In: Magyar agrártörténeti életrajzok.* II. köt. Bp., 1988. 743–746. p.¹

Bognár Sándor: 75 éve született Podhradszky János (1914–1968). *In: Növénytermelés.* 1989. 38. 2. 186. p.¹

Prehoda József (1908–1968) – borász

1908-ban született a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei Kakucson.

Kereskedelmi érettségije után a budafoki Palugyay borkereskedő cégnél helyezkedett el mint gyakornok. Önszorgalomból nyelveket tanult, és saját magát képezve európai hírű borászati szakemberré fejlődött.

1948-ban a Borforgalmi Vállalathoz került, ahol műszaki vezető lett. Dolgozott a Mecsekvidéki és a Pest-Szolnok megyei Borforgalmi Vállalatok működési területein.

A Magyar Tudományos Akadémia segítette kutatásait, így a nagyüzemi szőlőfeldolgozás gépesítése téma kidolgozásához ösztöndíjban részesült.

1957-től egészen haláláig az Országos Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet borgazdasági csoportjának munkatársaként dolgozott. Kidolgozta a magyar vörösbor,

szőlőlékészítés nagyüzemi technológiáját, munkatársaival közösen pedig a „Korszerű nagyüzemi szőlőfeldolgozók és pincészetek” című témát.

Termelőszövetkezetek, állami gazdaságok, pincegazdaságok korszerűsítése céljából tanulmányterveket írt, munkásságának eredményességét jelzik a felépült hazai üzemek, pl.: Mór, Vaskút, Villány, Izsák.

Több újítását is elfogadták a szüretelőtelepek korszerűsítésére.

Nevéhez fűződnek még újításai: pl. a szüretelőszajtolók körkörös elrendezése vagy a hantolt pince kidolgozása, illetve találmányai, az „automata vörösborerjesztő tartály” és „aromavisszanyerő berendezés”.

Cikkei a *Borgazdaság* és a *Szőlő- és Gyümölcsstermesztés* című lapokban jelentek meg.

1968. június 7-én hunyt el Budapesten.

Forrás: Balázs György: Prehoda József. In: Magyar agrártörténeti életrajzok

Főbb munkái:

Prehoda József: Üzemi szőlőfeldolgozás. 1. köt., Fehérborkészítés. 2. köt., Vörösbor-készítés. Bp., 1957.^{1,2} ; 1961.^{1,2}

Prehoda József: Üzemi szőlőfeldolgozás. 2. köt., Vörösbor-készítés. Bp., 1957.¹

Prehoda József–Mercz Árpád: A must és a bor egyszerű kezelése. Bp., 1960.^{1,2}

Prehoda József: A tudomány és technika új eljárásai a borászatban. (Téma-dokumentáció). 1962.^{1,2}

Prehoda József–Mercz Árpád: Tanulmány a Német Szövetségi Köztársaság bor-gazdaságáról. Útjelentés. 1963.¹

Prehoda József–Ásvány Ákos: Korszerű borászati üzemek. 1964.^{1,2}

Prehoda József (szerk.): IV. Budapesti Nemzetközi Borverseny : Budapest 1964. augusztus 10–20. Katalógus. Bp., 1964.²

Prehoda József–Mercz Árpád: Korszerű borkezelés. Bp., 1966.¹

Prehoda József: A szőlőlé készítés módszerei. Bp., 1967.

Irodalom róla:

Balázs György: Prehoda József. In: Magyar agrártörténeti életrajzok. 756–758. p.¹

Mercz Árpád: Megemlékezés Prehoda Józsefről. MmgMA. Személyi Emlékanyag Gyűjtemény.²

Proszt János (1892–1968) – kémikus, vegyészmérnök

1892. február 6-án született Budapesten.

1909-ben a zuglói Szent István Gimnáziumban érettségizett. Felsőfokú tanulmányait a budapesti egyetem bölcsészkarán, valamint a Berlieni Egyetemen végezte.

Németországi tanulmányút és az első világháborús fronton töltött évei után Buchböck Gusztáv mellett lett tanársegéd az egyetem III. sz. Kémiai Intézetében. 1924-ben a soproni Bányász- és Erdőmérnöki Főiskola kémia-professzorává nevezték ki. 1940–1941-ben, illetve 1946–1947-ben a soproni főiskolai kar dékáni tisztét töltötte be. 1948-ban a Budapesti Műegyetem

Szervetlen Kémiai Tanszékének vezetését vette át. 1956-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották.

Tudományos munkássága igen sokrétű volt. Elsősorban fizikai és analitikai kémiával foglalkozott, vizsgálatai az elektrokinetikus jelenségek és a binérrendszerek egyensúlyának kérdéseire irányultak. Úttörője volt a hazai polarográfiai kutatásnak. A kémia történetét is alkotóan gazdagította, különösen a XVIII. századbeli selmebányai eredmények feltárásával.

1968. július 6-án hunyt el.

Forrás: mek.oszk.hu – A magyar vegyészet arcképcsarnoka

Főbb művei:

Proszt János: A kémiai elemek száma. *In: Természettudományi Közlöny.* 1921. 755–758. 43–44. p.¹

Proszt János: A selmeci bányászati akadémia, mint a kémiai tudományos kutatás bölcsője hazánkban. Sopron, 1938.

Proszt János–Paulik Jenő: Adatok az alumínium polarográfiájához. *In: Magyar Kémiai Folyóirat.* 1952. 4. 113–117. p.

Lengyel Béla–Proszt János–Szarvas Pál: Általános és szervetlen kémia. 1960.¹

Erdey-Gruz Tibor–Proszt János: Fizikai-kémiai praktikum. 1962.¹

Irodalom róla:

Lengyel Béla: Proszt János (1892–1968). *In: Magyar Tudomány.* 1968. 13. 75. 12. 766–768. p.^{1,2}

Szabadvány Ferenc: Megemlékezés Proszt János (1892–1968) professzorról születésének centenáriumán. *In: Magyar Kémikusok Lapja.* 1992. 47. 8. 328–330. p.¹

Próder István: 125 éve született Proszt János. *In: Magyar Kémikusok Lapja.* 2017. 3. 89–90. p.¹

Rédey István (1898–1968) – hadmérnök, geodéta, egyetemi tanár

Újpesten született 1898. december 8-án.

A budapesti Műegyetemen szerzett mérnöki oklevelet, 1921-től a mechanika tanszéken oktató, majd a geodéziai tanszéken Oltay Károly tanársegédje volt.

A Monarchia felbomlását követően életre hívott Honvéd Térképészeti Intézetbe 1923-ban került, 1927-ig a sztereofotogrammetriai osztály vezetője volt. Az akkor kifejlődő új térképészeti eljárás gyakorlati alkalmazását kellett megoldania.

A Műegyetemen 1942-ben magántanári habilitációt szerzett. Mérnök-ezredesként az 1951-ben megszervezett hadmérnöki kar térképészeti tagozatának vezetője volt 1957-ig. Az építőmérnöki kar geodéziai tanszékének vezetését 1959-ben vette át, s haláláig irányította az ottani munkát.

Foglalkozott Alfred Wegener kontinensvándorlási elméletével, a potenciálmélet geodéziai vonatkozásaival, valamint a magyarországi földkéregmozgás kérdéseivel.

A Magyar Fotogrammetriai Társaság főtítkáráként szerkesztette a társaság évkönyveit, összeállította a fotogrammetriai terminológiát és szakszótárt, az angol–magyar geodéziai szakszótár tervezetét. A kor igényeinek megfelelően átdolgozta egykori tanára, Oltay Károly Geodézia kézikönyvét. *Általános geodéziai értelmező szótár* című műve 1961-ben jelent meg, ezt követte 1966-ban *A geodézia története* című munkája. Széles körű kapcsolatot tartott fenn a hazai és a nemzetközi geodéziai szervezetekkel.

1968. október 7-én halt meg Budapesten.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Főbb művei:

Rédey István: A fotogrammetria elemei. Bp., 1927.

Rédey István: Magyar fotogrammetriai irodalom. Bp., 1938.

Rédey István: A Wegener-elmélet geodéziai jelentősége. Bp., 1940.

Rédey István: A földkéreg izosztikus egyensúlya. Bp., 1942.

Rédey István: A potenciál-elmélet alkalmazása a geodéziában. Bp., 1950.

Rédey István: A geodéziai geofizika feltevései. Bp., 1950.

Rédey István: Geodéziai szakszótár. Bp., 1954.

Rédey István: A földrajzi helymeghatározás értelmező szótára. Bp., 1957.

Rédey István: Általános geodézia. 1961.¹

Irodalom róla:

Homoródi Lajos: Dr. Rédey István. *In: Geodézia és Kartográfia*. 1968. 6.

Magyar földmérők arcképcsarnoka. Bp., 1976.

Dr. Rédey István születésének 100. évfordulója. *In: Geodézia és Kartográfia*. 1998. 12.

Vértesszőlő (1914–1968) – ősrégész

1914. november 3-án született Budapesten.

Elemi és középiskolai tanulmányai után a budapesti egyetem orvosi karára iratkozott be, de anyagi gondok miatt két év után félbehagyta. Volt akrobata, könyvtáros, segédmunkás, könyvkereskedő, közben barlangkutatással foglalkozott. Röviddel a II. világháború kitörése előtt Kadič Ottokár solymári barlangfeltárásába kapcsolódott be, amit később ő vezetett.

1945 után a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa volt.

A múzeum kezelésébe tartozó Föld- és Őslénytár, valamint a Barlangi Felügyelőség vezetője volt. Miután a Földtani Intézet a paleolitikgyűjteményét átadta a Történelmi Múzeumnak 1951-ben, annak kezelését is átvette. 17 évig foglalkozott a paleolitik ősrégészeti gyűjteménnyel. 1950–1952-ben barlangfeltárásokat vezetett, őslénytani, geológiai, morfológiai kutatásokat végzett. Főként a pleisztocén ősember ősrégészeti kutatásával foglalkozott. Új ásatásokkal tárta fel a régi őskori lelőhelyeket: az egri Kőporos-tetőt, a Lovas-, az Istállóskői-, a Szeleta-, a Jankovich- és a Peskő-barlangot, valamint a tatai régészeti lelőhelyet. Az új leletek és irodalom felhasználásával a paleolitik kronológiáját lényegesen átalakította. Matematikai módszereket alkalmazott a leletanyag feldolgozásához. Utolsó évtizedének munkái e módszerekre és ezek továbbfejlesztésére épültek.

Vértesszőlő 1963–1968. között előember-leletet, őstelepet tárt fel. Az ásatások során eszközöket, ősszállatcsontokat, iszapba megkövesedett őskori állatnyomokat, tüzelési helyet, egy őskőkori előember koponyacsont-darabját, két gyermekfogot találtak meg. A feltárás azért kiemelkedő jelentőségű, mivel ez volt Közép-Európában az első ilyen komplex leletgyűjtés. A feltárás helyén szabadtéri múzeum nyílt, felfedezését posztumusz könyvében írta le.

Tanulmányútjain négy kontinenst járt be.

1968. augusztus 20-án hunyt el Budapesten.

Forrás: vertesszolos.hu ; A Magyar Nemzeti Múzeum bemutatóhelye—Vértesszőlő

Főbb művei:

Vértesszőlő: Medveemberek krónikája. Bp., 1957.²

Vértesszőlő: Az őskőkori emberek Magyarországon. Bp., 1957.²

Vértesszőlő: Az őskőkori és az átmeneti kőkori emlékei Magyarországon. Bp., 1965.²

Vértesszőlő: Kavicsösvény : A vértesszőlői előember regénye (posztumusz). Bp., 1969.²

Vértesszőlő: Őskori bányák Veszprém megyében. Veszprém, 1969.²

Irodalom róla:

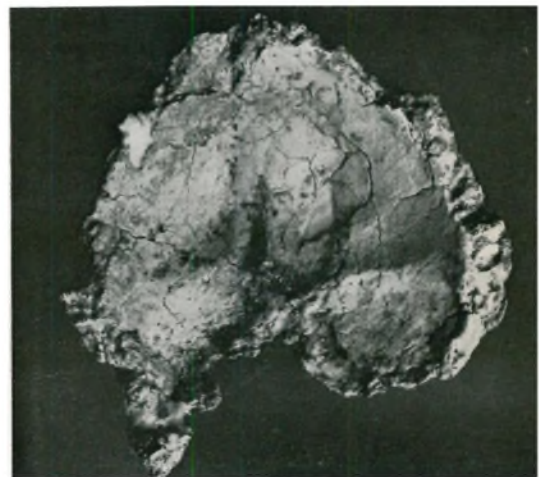
Kretzoi Miklós: Vértés László. *In: Archaeológiai Értesítő.* 1968.

Nemeskéri János: Vértés László (1914–1968). *In: Anthropologiai Közlemények.* 1968. 12. 3–4. 198. p.

Tasnádi Kubacska András: Dr. Vértés László emlékezete. *In: Földtani Közlemények.* 1969. 4.

Saad Andor: Dr. Vértés László halálára. *In: A miskolci Herman Ottó Múzeum közleményei.* 1969. 8. 74–75. p.

Jánossy Dénes: Vértés László, a barlangkutató. *In: Karszt és Barlang.* 1978. 1–2. 31–33. p.

Ősember tarkócsontja

Az ásatás

75 éve hunyt el

Andrasovszky József (1889–1943) – botanikus, ampelográfus

Iskoláit Gölnicbányán és Iglón végezte, a bécsi egyetemen tanult, de végül a budapesti tudományegyetemen szerzett bölcsészdoktori oklevelet 1914-ben.

1912–1915 között a Központi Szőlészeti Kísérleti Állomás és Ampelológiai Intézet Patológiai Osztályának szakdíjnoka, majd 1915–1920 között asszisztense, 1920-tól a Szőlő Élet- és Kórtani Osztályának asszisztense, 1922-től kísérleti adjunktusa lett.

Még egyetemista korában, 1911 márciusa és szeptembere között részt vett egy kis-ázsiai expedícióban, az anatóliai sztyeppterületekről értékes herbáriumot állított össze. Jelentős eredményeket ért el a szőlőfajták kutatásában és magvaik vizsgálatában.

Összeállította az 1903-tól 1913-ig sikeresen nemesített szőlőhibridek jegyzékét.

Szőlőfajtarendszerét később – némileg módosítva – évtizedeken át használták. Munkássága a szőlőfajták tudományos rendszerezése és feldolgozása területén alapvető. Cikkei 1911–1914 között a *Botanikai Közleményekben*, 1914–1924 között a *Borászati Lapokban* jelentek meg.

1943-ban Budapesten érte a halál.

Forrás: Magyar tudóslexikon

Főbb művei

Andrasovszky József: Előzetes jelentés Kis-Ázsia sztyeppterületén 1911-ben tett utazásomról. *In: Botanikai Közlemények*. 1912. 2. 57–64. p.

Andrasovszky József: Adatok a Galatia és Lycaonia flórájához. Egyetemi doktori értekezés. Bp., 1914.¹

Andrasovszky József: Magyarország Orchidea-flórájához. *In: Magyar Botanikai Lapok*. 1917. 12. 110–112. p.¹

Andrasovszky József: A magyar királyi Ampelológiai Intézet által Istvánffi Gyula ... irányítása mellett 1903-tól előállított szőlőhibridek jegyzéke. *In: Ampelológiai Intézet Évkönyve*. 1917.

Andrasovszky József: A szőlőmagvak diagnosztikai értéke. *In: Ampelológiai Intézet Évkönyve*. 1917.

Andrasovszky József: Peronospora és oidium – lisztharmat – elleni kísérletek. Bp., 1923.¹

Irodalom róla:

Magyar életrajzi lexikon. 1. kötet, A–K. Bp., 1967.^{1,2}

Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig. Bp., 1997.^{1,2}

Fekete Jenő (1880–1943) – geofizikus

Édesapja Fekete Károly kereskedő, édesanyja Galambos Róza. Középiskoláit Veszprémben végezte. 1904-ben a budapesti tudományegyetemen fizika–matematika szakos tanári és bölcsészdoktori oklevelet szerzett.

1905-től a Semsey alapítvány ösztöndíjasa volt.

Tanulmányai befejezése után a Geofizikai Tanszéken Eötvös Loránd tanársegéde (1904–1915), ezt követően a Pénzügyminisztérium Bányakutató Osztályának geofizikusa volt, egyúttal maradt Eötvös Loránd munkatársa: a gravitáció, illetve

a földi nehézségerő és a földi mágnesség vizsgálatával foglalkozó tudományos kutatásokat végeztek. Ekkor készült el *A nehézség és tehetetlenség arányosságáról* című pályamunka, amivel Eötvös, Pekár és Fekete a göttingai egyetem pályadíját elnyerték.

Eötvös 1919-ben bekövetkezett halála után az ekkor megalakított Eötvös Loránd Geofizikai Intézet főgeofizikus igazgatója (1919–1923) lett. Az megalakult intézet feladata Eötvös tudományos és gyakorlati geofizikai vizsgálatainak folytatása volt.

Lemondva állásáról a Royal Dutch Shell mexikói csoportjánál a geofizikai mérések vezetője (1923–1926) lett. Itt torziós ingaméréseket végzett, amelyeket olajkutatási célokra használtak fel.

1927–1934 között a Torsion Balance Exploration Co. (Houston, Texas, USA) technikai tanácsadója volt, ahol geofizikai kutatásokat végzett.

1935-ben, hazatérése után az Eötvös Loránd Geofizikai Intézet igazgatója (1935–1943) volt főbányatanácsosi (1937-től), majd miniszteri tanácsosi rangban.

Gyakorlati eredményeket a geofizikai mérés technikában ért el. Új szeizmikus és elektromos módszereket vezetett be és fejlesztett rutineljárásá. Jelentős szerepet játszott Eötvös találmányának, a torziós ingának az egész világon való elterjesztésében.

1939-ben a debreceni Tisza István Tudományos Társaság rendes tagjává választotta.

Az Union Géodésique et Géophysique magyar nemzeti bizottságának tagja.

Cikkei a *Matematikai és Fizikai Lapokban* jelentek meg.

Budapesten hunyt el, a Farkasréti temetőbe temették, síremlékét felszámolták.

Forrás: Magyar tudóslexikon

Főbb munkái:

Eötvös Loránd–Fekete Jenő–Pekár Dezső: Beiträge zum Gesetze der Proportionalität von Tragheit und Gravität. [s.l.], 1922.

Irodalom róla:

Tagajánlások 1941. Magyar Tudományos Akadémia. Bp., 1941.

Cech Vilmos: Fekete Jenő. In: Nagy Ferenc (szerk.): Magyar tudóslexikon. Bp., Better–MTESZ–OMIKK, 1997. 290. p.

Francé, Raoul (Rezső) (1874–1943) – biológus, botanikus

1874. május 20-án született Bécsben, tízéves korában került Budapestre.

Először orvosnak készült, majd a természettudományokkal kezdett foglalkozni. A budapesti Műegyetemen tanult, Entz Géza mellett dolgozott, majd Klein Gyula tanársegéde lett.

1892-től foglalkozott algológiai és mikrobiológiai kutatásokkal. Első ilyen munkája 19 éves korában jelent meg a Charák ivarsejtjeinek szerkezetéről.

1897-ben a magyaróvári gazdasági akadémia tanársegéde, majd adjunktusa lett. 1906-tól a saját maga által alapított müncheni Biológiai Kutatóállomás vezetője lett. Innentől kezdve külföldön élt, de mindig magyarnak vallotta magát, magyar állampolgár maradt. Rendszeresen vett részt külföldi tanulmányutakon, többek közt bejárta Dalmáciát és az adriai szigeteket.

Általános biológiai problémákkal, a talaj élővilágával (az edafon elnevezés tőle származik), planktonkutatásokkal foglalkozott. Tevékenyen hozzájárult az algológiai és növénykórtani tudományok fejlődéséhez. Nevét világhírűvé népszerű könyvei tették. Színes stílusával sokakban felkeltette a természet szeretetét és kutatásának vágyát.

1943. október 3-án halt meg Budapesten.

Forrás: Magyar életrajzi lexikon

Főbb művei:

Francé Rezső: Összehasonlító biológia.^{1,2}

Francé Rezső: A tengeri plankton mint őstáplálék.^{1,2}

Francé Rezső: A gyümölcsfák monilia-betegsége.¹

Francé Rezső: Az örök erdő. 1901.²

Francé Rezső: A Föld élete. 1925.¹

Francé Rezső: Élet a termőföldben. 1926.^{1,2}

Francé Rezső: A növények élete. 1945.¹

Irodalom róla:

Sebestyén Olga: Megemlékezés Francé Rezső (1874–1943) limnológiai munkásságáról. *In: Hidrológiai Tájékoztató*. 1975. 1. 5–6. p.¹

Kádár Zoltán: 100 éve született Francé Rezső. *In: Természet Világa: Természettudományi Közlöny*. 1975. 1. 23. p.^{1,2}

Kurucz Miklós: Agrármúltunk nagyjai : Francé Rezső (1874–1943). *In: Agrofórum : a növényvédők és növénytermesztők havilapja*. 2008. 10. 94. p.¹

Jablonowski József (1863–1943) – rovarügyi kutató, entomológus

1863. február 16-án született Szepesolasziban.

Elemi iskoláit szülővárosában végezte, majd Lőcsén folytatta tanulmányait. Sárospatakon két éven át tanult jogot, majd Budapesten fejezte be ezzel kapcsolatos tanulmányait. Párhuzamosan jogi képzésével a budapesti egyetemen természetrajzi tanulmányokat is folytatott.

1890-ben asszisztensként Horváth Géza mellé került a Magyar Rovartani Állomásra, melynek 1896-tól haláláig igazgatója volt. 1928-ban nyugalomba vonult.

Elsősorban a mezőgazdasági rovarügyi foglalkozott. Ő szervezte meg Magyarországon a mezőgazdasági (szántóföldi és kertészeti) kártevő rovarok elleni korszerű védekezést. 1904-ben a marokkói sáska ellen lóvontatású sáskairtó gépet szerkesztett. A mezőgazdasági növényvédelem elismert hazai és külföldi szakírója volt. Ezernél jóval több cikke jelent meg a korabeli szaklapok hasábjain.

1943. július 6-án hunyt el Budapesten.

Forrás: nevpont.hu

Főbb munkái:

Jablonowski József: A gabonasziszik. Bp., 1892.

Jablonowski József: A szőlő betegségei és ellenségei. Bp., 1895.²

Jablonowski József: A varjak mezőgazdasági jelentősége. Bp., 1901.^{1,2}

Jablonowski József: A répabogár és a védekezés ellene. Bp., 1902.¹

Jablonowski József: A gyümölcsfák s a szőlő kártevő rovarai. Bp., 1902.^{1,2}

Jablonowski József: Útmutatás a komlót pusztító állatok irtására. Bp., 1905.¹

Jablonowski József: A cukorrépa állati ellenségei. Bp., 1906.^{1,2}

Jablonowski József: A mezei pockok ellen való védekezés. Bp., 1913.^{1,2}

Jablonowski József: A szőlőmolyok ellen való védekezés. Bp., 1913.

Jablonowski József: A gyümölcsöskert védelme az élősködők ellen. Bp., 1921.^{1,2}

Jablonowski József: A patkányveszedelem és az ellene való védekezés. Gyakorlati tanácsadó mindazoknak, akik a patkány miatt bajban vannak. 1921.^{1,2}

Jablonowski József: A patkány és bolha szerepe és módja a pestis terjesztésében és ennek megakadályozása. Bp., 1922.

Jablonowski József: Méheink tavaszi pusztulását okozó gyomorvész, nozemózis és megakadályozásáról. 1923.¹

Jablonowski József: Védekezés a cukorrépa cerkoszpórája ellen. 1928.¹

Irodalom róla:

Keve-Kleiner András: Jablonowski József. *In: Aquila.* 1943. 50. 425. p.¹

Szelényi Gusztáv: Jablonowski József centenáriuma *In: MTA Agrártudományi Osztály Közleményei.* 1964. 1–2.¹

Bognár Sándor: 125 éve született Schilberszky Károly és Jablonowski József. *In: Növénytermelés.* 1988. 37. 3. 277–278. p.^{1,2}

Bognár Sándor: Emlékezzünk azokra, akik ötven évvel ezelőtt hunytak el. Jablonowski József (1863–1943). Francé Rezső (1874–1943). *In: Növényvédelem.* 29. 1993. 3/4. 201–205. p.¹

Kurucz Miklós: Agrármúltunk nagyjai: Jablonowski József (1863–1943). *In: Agroforum.* 2013. 24. 2. 125. p.¹

Marczell György (1871–1943) – meteorológus

1871. április 10-én született Pozsonyban.

Egyetemi éveiben a budapesti egyetem bölcsészkarának hallgatója volt, melyet nem fejezett be, mert még hallgatói éve alatt 1894-ben belépett az Országos Meteorológiai és Földmágnességi Intézet kötelékébe. Tehetségét Konkoly-Thege Miklós fedezte fel. Eleinte a kiskertali csillagdában tevékenykedett, 1900-tól pedig a terve alapján felépített ógyallai meteorológiai és földmágnességi obszervatórium vezetője lett.

1910-ben a dobsinai jégbarlangban észlelőállomást állított fel annak áramlási és hőmérsékleti viszonyainak tanulmányozásához. Münchenben tervezett, kivitelezett egy műszerhitelesítő szekrényt. A Meteorológiai Múzeum múzeumőre is volt.

1913-ban egyévnnyi előkészítés után hazánkban felszállt az első szélmérő ballon, melynek üzembe állítása az ő érdeme volt. Egyúttal ez a hazai sztratoszféra-kutatás kezdő dátuma is. Az első világháborúban hadi magasságmérőket hitelesített, és szélméréseket végzett.

1904-ben került a budapesti Meteorológiai Intézethez, 1927-ben aligazgatója, majd 1933-ban igazgatója lett. 1934-ben vonult nyugdíjba.

Hazánkban a mikroklimatikus megfigyelések módszerének és az eredmények matematikai feldolgozásának első művelője volt. Úttörő volt a földi áramok, légköri elektromosság, és a napsugárzással kapcsolatos kutatások terén is. Nevét a pestlőrinci obszervatórium őrzi. Közel százra tehető szakirodalmi munkája maradt fenn, cikkeit rendszeresen közölte az *Időjárás*. A Magyar Meteorológiai Társaság választmányi, majd levelező tagja volt, a Magyar Földrajzi Társaság is tagjai között tartotta számon. Nemzetközi kapcsolatait tekintve a Météorologique Internationale Magaslégköri Bizottságának tagja volt.

Forrás: Magyar tudóslexikon

Főbb munkái:

Héjjas Endre–Marczell György: Körültekintés néhány külföldi meteorológiai intézetben. Bp., 1898.²

Irodalom róla:

Szepesiné Lőrincz Anna (szerk.): Fejezetek a magyar meteorológia történetéből 1870–1970. Bp., 1970.

Zách Alfréd: Marczell György. In: Nagy Ferenc (szerk.): Magyar tudóslexikon. Bp., 1997.

Pogány Béla (1887–1943) – fizikus, geofizikus, műegyetemi tanár

Tanulmányait a budapesti Tudományegyetemen kezdte, és a göttingeni egyetemen fejezte be, ahol bölcsészdoktori oklevelét vehette át. Ezzel párhuzamosan Budapesten matematika–fizika szakos középiskolai tanári képesítést szerzett.

1908-tól két éven át Eötvös Loránd közvetlen munkatársa volt.

1918-tól a kolozsvári egyetemen a kísérleti fizika rendkívüli tanára, 1920-tól a Szegedre helyezett egyetemen, majd 1923-tól a Műegyetemen nyilvános rendes tanár.

Kutatásai központjában az optika és az akusztika állt. Vizsgálta a fémrácsról elhajlított fény polarizációs állapotát, a katódporlasztással előállított igen vékony fémrétegek optikai és elektromos sajátosságait.

Megismételte a híres Harres–Sagnac-féle kísérletet. Schmid Rezsővel együtt spektroszkópiai laboratóriumot rendezett be, ahol munkatársaival együtt a molekulaszínképek analízisével elismert eredményeket ért el. Bevezette hazánkban a szeizmikus kutatási módszert, melyet föld alatti geológiai alakulatok felderítésében sikeresen alkalmazott. A Deutsche Physikalische Gesellschaftnak tagja, az Eötvös Loránd Matematikai és Fizikai Társulatnak titkára, majd 1942-től elnöke volt.

Forrás: Új magyar életrajzi lexikon ; Magyar tudóslexikon ; mek.oszk.hu

Főbb munkái:

Pogány Béla: Bevezetés a fizikai optikába. Bp., 1921.

Pogány Béla: A Magyar Tudományos Akadémia hatása a fizikai tudományok fejlődésére az utolsó száz év alatt. Bp., 1926.

Pogány Béla: Az elektromágneses tér. Bp., 1927.

Pogány Béla: Kísérleti fizika. Bp., 1928.

Pogány Béla: Fizika. Bp., 1933.

Pogány Béla: Fizika gépészmérnök-hallgatók számára. Bp., 1933.

Irodalom róla:

Vargha Magdolna: Pogány Béla. In: Nagy Ferenc (szerk.): Magyar tudóslexikon. Bp., 1997.

Markó László (szerk.): Új magyar életrajzi lexikon. Bp., 2004.

Stein Aurél, Sir (1862–1943) – kutató, régész, nyelvész

Belső-Ázsia világhírű kutatója, régész, nyelvész, az MTA kültagja. Középiskolai tanulmányait Pesten és Drezdában végezte. Egyetemi tanulmányokat Bécsben, Lipcsében és Tübingenben folytatott. Magyarországon leszolgált önkéntes katonaévé, mely alatt a térképezésben szerzett gyakorlatot.

1887-ben avatták bölcsészdoktorrá, melyet követően angol szolgálatba állt. 1888-ban a lahorei Punjab Egyetemen a szanszkrit nyelv és irodalom tanára lett.

1894-ben jelent meg első tudományos műve (katalógus a kasmíri maharadza jammui könyvtárának szanszkrit kéziratairól kivonatokkal és magyarázó jegyzetekkel). Több művében foglalkozott az ind történelem és indoszkíta uralom vallási és művelődésviszonyaival, valamint az indo-iráni régi földrajzzal.

1888–1896 között tett utazásain Kasmír emlékeit és topográfiáját tanulmányozta.

1900-ban indult el első nagy belső-ázsiai expedíciójára, amelyen Kelet-Turkesztán homoksivatagjában régészeti kutatásokat folytatott, és átkutatta a Svar Hedin által felfedezett romokat. Maga is sok jelentős ősi romhelyet fedezett fel.

1908-ban második expedícióján folytatta a térképezést a Kuen-Lun főláncán, majd a Takla-Makán sivatagban és a Tarim mentén végzett ásatásokat.

1909 elején visszatért Európába, és a Magyar Földrajzi Társaság meghívására Budapesten is előadást tartott. Útjának eredményeit *Serindia* című ötkötetes művében és *The Thousand Buddhas* (London, 1921) című munkájában dolgozta fel.

1911-ben India északnyugati határán végzett archeológiai kutatásokat, 1912-ben az angol király az Indian Empire-rend Knight Commanderévé nevezte ki.

1913-ban megkezdte harmadik nagy belső-ázsiai kutatóútját. 18000 km-t járt be három év alatt: Turkesztánt az Oxus vidékétől a Góbi sivatagig, a Kuen-Lun hegység vidékeit. Rendkívül gazdag tudományos anyag tanúskodik útjának eredményességéről. A művészettörténeti kutatás szempontjából is számos nagy jelentőségű leletet fedezett fel (Tunhuang művészeti emléke stb.).

Számos tudományos akadémia és társaság tagja, a cambridge-i és oxfordi egyetem díszdoktora volt. A Magyar Földrajzi Társaság 1922-ben alapított Lóczy-érmét ő nyerte el elsőnek. Könyvtárát az MTA-ra hagyta.

Forrás: Magyar tudóslexikon ; jelesnapok.oszk.hu

Főbb munkái:

Stein Aurél: Homokba temetett városok. Bp., 1908.

Stein Aurél: Középázsiai utam. Bp., 1909.

Stein Aurél: Romvárosok Ázsia sivatagjaiban. Bp., 1913.

Stein Aurél: Legfelsőbb Ázsia földrajzának hatása a történetben. Bp., 1925.

Stein Aurél: Nagy Sándor nyomában Indiába. Bp., 1931.

Stein Aurél: Ősi ösvényeken Ázsiába. Bp., 1934.

Stein Aurél: Az indo-perzsa határvidék ősi története a földrajz és újabb kutató-utazások világában. Bp., 1935.

Irodalom róla:

Bartha Lajos: Stein Aurél. In: Nagy Ferenc (szerk.): Magyar tudóslexikon. Bp., 1997.

Tuzson János (1870–1943) – paleobotanikus

Szászcsanádon született régi erdélyi földbirtokos család tagjaként.

Középiskoláit Nagyszebenben és Budapesten végezte.

A kolozsvári egyetemen szerzett bölcsész doktorátus után a Selmecbányai Erdészeti Akadémia növénytan-tanára, majd berlini és koppenhágai tanulmányút után a Budapesti Műegyetem magántanára lett. Emellett 1907-től éveken át szerkesztette a *Növénytani Közlemények* botanikai folyóiratot.

1909. április 29-én a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották. 1912-ben vette át a Pázmány Péter Tudományegyetem Növényrendszertani Intézetének vezetését; egyúttal ő lett a Fűvészkert igazgatója is. A későbbi Tuzson Arborétum alapjául szolgáló fenyvespusztai erdőbirtokot 1925-ben vásárolta meg, és ott főleg messzi országokból hozatott örökzöldeket ültetett.

Kutatóként főleg a fás növények szövettanával, növényföldrajzával, valamint ősnövény-tani vizsgálatokkal foglalkozott; sokat tanulmányozta a bükkfa korhadásának folyamatát. Ő végezte el az ipolytarnóci kovásodott ősfenyő fatörzs-szövettani összehasonlító vizsgálatát, és az ő meghatározása alapján nevezték el a fatörzset *Pinus tarnóciensis*-nek. Tudományos munkáját nemzetközileg is elismerték: több írása jelent meg külföldi szaklapokban, és többször hívták nemzetközi botanikai kongresszusokra előadást tartani.

Elhunyt 1943. december 18-án Budapesten.

Forrás: oee.hu–Erdész Panteon

Főbb munkái:

Tuzson János: *Anatomiai és physiologiai vizsgálatok a vörösfenyő fáján.* 1899.

Tuzson János: *A bükkfa korhadása és konzerválása.* Bp., 1903.^{1,2}

Tuzson János: *Adatok egyes növénykórt okozó gombafajok ismeretéhez.* In: *Erdészeti Lapok.* 1904.¹

Tuzson János: *A növényvilág fejlődéstörténete.* Bp., 1907.

Tuzson János: *A növényország fileitikai és palaeontologiai fejlődéstörténetének alapvonásai.* 1909.

Tuzson János: *Rendszeres növénytan.* 1911.^{1,2}

Tuzson János: *A magyar Alföld növényföldrajzi tagolódása.* 1915.¹

Tuzson János: *A búzafajták azonosságának meghatározása a terméshéj színesítésével.* 1933.^{1,2}

Tuzson János: *A magyar Alföld.* 1941.^{1,2}

Irodalom róla:

Kárpáti Zoltán: *Dr. Polyáni Tuzson János (1870–1943).* In: *Kísérletügyi Közlemények.* 1943. 1–6. 321–322. p.

Bartha Dénes: *Tuzson János, mint erdész.* In: *Erdészeti Lapok.* 1993. 5. 158. p.^{1,2}

Lenti István: *Polyáni Tuzson János akadémikus (1870–1943).* In: *Növényvédelem.* 2005. 3. 117–119. p.¹

Wellmann Oszkár (1876–1943) – állatorvosdoktor, akadémikus

1876. október 8-án született Szászrégenben.

Középiskoláit Budapesten végezte, majd 1897-ben az Állatorvosi Főiskolán szerzett állatorvosi oklevelet. Ezt követően a Budapesti Tudományegyetemen orvosi tanulmányokat folytatott. 1897-ben Tangl Ferenc tanársegédnek vette maga mellé az Állatorvosi Főiskolán.

1901-ben Kaposvárra került körállatorvosnak.

1907-ben a Budapesti Állatorvosi Főiskolán az elsők között szerezte meg az állatorvosdoktori címet. 1907-ben segédtanárrá nevezték ki. Monostori Károly nyugalomba vonulása után az állattenyésztési tanszék megbízott vezetője, majd a főiskola nyilvános rendes tanára lett. 1931-ben két évre rektorra választották. Különböző tisztségekben harminc évig állt a tanszék élén.

1933-tól 1939-ig, majd 1941-től 1943-ig a Magyar Természet-tudományi Társulat mezőgazdasági szakosztályának alelnöke volt. Az állattenyésztési eljárások fejlesztése terén elért érdemeiért 1936-ban a Signum Laudis kitüntetésben részesült. Ugyanebben az évben lett a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd 1941-ben rendes tagja. Wellmann Oszkár az elméleti orvostudományok legmodernebb irányzatait követte. Különösen fontosnak tartotta, hogy a hallgatóság megismerje a modern állatbírálati, takarmányozás- és örökléstani kutatások eredményeit.

Külföldön is szakértőként segítette az állattenyésztés megszervezését. Nevéhez fűződik a szarvasmarha bírálatának és törzskönyvezésének országos méretű életbeléptetése és fejlesztése. Rendszeresen jelentek meg írásai a *Köztelekben*, az *Állattenyésztők Lapjában* és a *Magyar Állattenyésztés* című szaklapokban. 1943-ban halt meg Budapesten.

Halálának 30. évfordulója alkalmából tiszteletére emlékérmét alapítottak, amellyel az állattenyésztésben kiváló eredményeket elért szakembereket jutalmazzák.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok

Főbb munkái:

Wellmann Oszkár: Borjú- és malaczfelnevelés korrigált, leföldrött tejjel. Bp., 1913.¹

Wellmann Oszkár: Általános állattenyésztéstan. 1928.¹

Wellmann Oszkár: Az átöröklés tana az állattenyésztés szolgálatában. 1934.¹

Marek József–Wellmann Oszkár–Urbányi László: A csontok sóinak chemiai szerkezete egészséges és rhachitises állatokban. *In: Matematikai és Természettudományi Értesítő.* 1935. 52. 335–337. p.

Wellmann Oszkár: A szarvasmarhák bírálati és törzskönyvelése. 1940.¹

Wellmann Oszkár: A borjú felnevelése. Bp., 1956.¹

Irodalom róla:

Baintner Károly: Megemlékezés Wellmann Oszkár születésének 100. évfordulóján. *In: Agrártudományi Közlemények.* 1977. 36. 1–3. 125–129. p.

Bodó Imre: Emlékbeszéd Wellmann Oszkár halálának 50. évfordulójára. *In: Állattenyésztés és Takarmányozás.* 1993. 5–6. 462–465. p.¹

Fehér Dezső–Jávorka Levente: Wellmann Oszkár halálának évfordulójára. *In: Magyar Állattenyésztők Lapja.* 2003. 11. 12. p.¹

Jávorka Levente (szerk.): Wellmann Oszkár életének és munkásságának dokumentumai, 1876–1943. Göd, 2015.²

Entz Géza, ifj (1875–1943) – zoológus, egyetemi tanár

Ifj. Entz Géza tanulmányait szülővárosában, Kolozsvárott kezdte, majd Budapesten szerzett bölcsészdoktori címet 1902-ben. 1898-tól a budapesti műegyetemen a növényteni, majd 1905-től az állattani tanszéken dolgozott; tanársegéd, asszisztens, végül adjunktus lett.

1913-tól 1920-ig középiskolai biológiateanár volt. 1916-ban a budapesti műegyetemen a "Hydrobiológia és haltenyésztés" magántanára lett.

1920-tól az utrecht-i egyetemen tanársegéd, konzervátor, végül egyetemi tanár volt.

Hazatérése után előbb 1929-től a tihanyi Biológiai Kutatóintézet igazgatója, majd 1932-től a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárának igazgatója, 1934-ben a budapesti egyetemen a zoológia nyugállományú rendes tanára lett.

1910-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1932-ben pedig rendes tagjává választották.

Az általános biológia és az általános állattan számos kérdésével foglalkozott. Neki és munkatársainak köszönhető a Balaton életének korszerű hidrobiológiai vizsgálata. Számos cikke jelent meg hazai és külföldi szaklapokban.

Forrás: Magyar életrajzi lexikon

Főbb munkái:

Entz Géza: Adatok a peridineák ismeretéhez. 1902.

Entz Géza: A Balaton tónak és partjainak biológiája. Bp., 1903.^{1,2}

Entz Géza: A tintinnidák szervezete. Bp., 1908.

Entz Géza: Beiträge zur Kenntniss der Peridineen. I–II. 1926–27.

Entz Géza: Élet a tengerben. Bp., 1931.

Entz Géza: Az ostor és a protoplasma növekedéséről. Bp., 1934.

Entz Géza–Sebestyén Olga: A Balaton élete. Bp., 1942.^{1,2}

Irodalom róla:

Lukács Dezső: Ifj. Entz Géza születésének 100. évfordulójára *In: Állattani Közlemények.* 1976. 1–4. 3–14. p.^{1,2}

Lukács Dezső: Ifj. Entz Géza. 1984.¹

Wolsky Sándor: Ifj. Entz Géza és a magyar biológia. *In: Magyar Tudomány.* 1988. 2. 152–154. p.¹

100 éve hunyt el

Bedő Albert (1839–1918) – erdész

1839. december 31-én született Sepsikőröspatakon.

Mivel édesapja unitárius lelkész volt, tanulmányait az unitáriusok székelykeresztúri és kolozsvári gimnáziumában folytatta. Jogot hallgatott, és teológiai tanulmányokat végzett. Rövid ideig a marosvásárhelyi táblánál dolgozott, majd 1860-tól 1864-ig állami ösztöndíjjal sikeresen elvégezte a selmecebányai erdészeti akadémiát.

Szlavóniában Eitz gróf vukovári uradalmában erdészsegédként lépett magánerdészeti szolgálatba 1864-ben. Már végzős diák korában az *Erdészeti Lapok* munkatársa volt, 1871-től pedig a

kiadvány szerkesztői székét is elfoglalta.

Az erdészeti államvizsga letételét követően az 1866-ban alapított Országos Erdészeti Egyesület titkára, majd első alelnöke lett. Utóbbi tisztségeinek megtartása mellett az állami erdészet szolgálatába lépett 1868-ban.

1872-ben főerdőmester, 1873 januárjától a pénzügyminisztériumban az állami erdők ügyeinek főelőadója, 1878-tól főerdőtanácsos lett. Divald Adolffal és Wagner Károllyal együtt készítette elő az 1879-ben megjelenő új és európai színvonalú erdőtörvényt. A Magyar Tudományos Akadémia 1880-ban iktatta levelező tagjainak sorába.

1881-ben országos főerdőmester, valamint a földművelésügyi minisztérium I. főosztályának főnöke lett. 1885-ben államtitkári kinevezést kapott.

Nyugdíjba vonulását követően szabadelvű párti programmal országgyűlési képviselővé választották. Képviselőként a munkásviszonyok javításáért, a parasztság anyagi felemelkedéséért is szót emelt a parlamentben.

Az Országos Erdészeti Egyesület alapításának 50. évfordulóján a szervezet tiszteletbeli elnökévé választották.

Nem kizárólag a budapesti unitárius egyházközségnek volt a gondnoka, de a Dávid Ferenc Egylet tiszteletbeli elnökévé is megválasztották. Konzervatív unitáriusként vált ismertté, aki inkább Blandrata György szervező talentumának, mint Dávid Ferenc forradalmi szellemének volt híve.

Neve az egyházi irodalomban is fennmaradt. Mint az *Unitárius Közlöny* munkatársa, tanulmányaiban az unitárius vallás jellemképző erejét domborította ki.

Budapesten hunyt el 1918. október 20-án.

Nevét a Bedő Albert-emlékérem, valamint szakképző iskola őrzi.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok

Főbb munkái:

Bedő Albert: Erdő-őr [...]. Bp., 1874.² ; 1888.^{1,2}

Bedő Albert: Az erdészeti ügyek közigazgatási kezelése hazánkban. Bp., 1882.¹

Bedő Albert: Magyarország erdőségei. Bp., 1885.²

Bedő Albert: A magyar állam erdőségeinek gazdasági és kereskedelmi leírása. Bp., 1885.^{1,2}

Bedő Albert: Az erdőket pusztító apáczarovarról. *In: Matematikai és természettudományi értesítő.* 1892. 10.

Irodalom róla:

Bedő Albert. *In: Erdészeti Lapok.* 1918. 57. 2.^{1,2}

Dr. Bedő Albert. *In: Unitárius Közlöny.* 1918. 11–12.

Oroszi Sándor: Bedő Albert. *In: Für Lajos–Pintér János (szerk.): Magyar agrártörténeti életrajzok.* Bp., 1987. 137–140. p.^{1,2}

Bezerédj Pál bezerédi gróf (1840–1918) – mezőgazdász, a magyar selyemhernyó-tenyésztés és selyemgyártás mentora

Apja Sopron vármegye főjegyzője, anyja Murray Everilda grófnő volt. Nagybátyja birtokán számtalan eperfát ültetett, selyemgombolyító- és szövőtelepet létesített, melyeket a későbbiekben Pál örökölt.

Tanulmányait Sopronban kezdte, a bécsi Theresianeumban folytatta, majd Bajorországban felsőbb tanintézeti oklevelet szerzett. A selyemhernyó-tenyésztés hasznosságára gyakorlati helyén, Károlyi Lajos birtokán figyelt fel.

Ifjúkorában hat évig élt Párizsban, de több európai államban megfordult, bővítve tapasztalatait a selyemhernyó-tenyésztés témakörében.

1879-es hazatérte után Kemény Gábor miniszter felkérte, hogy vállalja el a selyemhernyó-tenyésztés újbóli meghonosítását, 1880-ban vette át az országos felügyelőség vezetését. Hozzá köthető a rekeszpetéztetés meghonosítása, és az ehhez köthető – kellő mennyiségű, minőségű – eperfaültetvények létrehozása is.

A selyemhernyó-tenyésztés ügyét szíven viselve népszerűsítő kiadványokat készített. 25 év alatt 2500 kilogrammról 2 millió kilogrammra növelte Magyarország gubótermését, emellett feldolgozótelepeket, szövőüzemeket is létesített. 1890–1906 között a magyar selyem több külföldi kiállításon nagydíjat nyert.

Az MTA kiemelkedő közgazdasági tevékenysége miatt Wahrmann-díjjal tüntette ki, melynek pénzértékére nem tartott igényt.

Szerény ember volt, kapcsolatait arra használta fel, hogy megakadályozza, hogy kitüntetésekre, díjakra jelöljék, de 1903-ban a királyi főrendi ház mégis élethossziglan tagjává választotta.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok ; keptar.oszk.hu

Főbb munkái:

Bezerédj Pál: Jelentés a selyemtenyésztés emelése céljából folyamatosított intézkedésekről. Bp., 1880–1882.

Bezerédj Pál: Néhány szó Magyarország selyemtenyésztéséről és selyemiparáról. Szekszárd, 1896.¹

Bezerédj Pál: Néhány szó a községi faiskolákról és befásításról, tekintettel selyemtenyésztésünk érdekeire. Bp., 1897.¹

Bezerédj Pál: A selyembogarak veszedelme. Szekszárd, 1900.

Irodalom róla:

Máday Izidor: Bezerédj Pál emlékezete. Bp., 1919.^{1,2}

Fent István: A magyar selyemtenyésztés 250 éves múltjából. Bp., 1930.^{1,2}

Mártha Zsuzsánna: Bezerédj Pál. In: Für Lajos–Pintér János (szerk.): Magyar agrártörténeti életrajzok. I. köt. Bp., 1987. 215–219. p.^{1,2}

Deininger Imre (1844–1918) – mezőgazdász

Esztergomban született 1844. május 7-én.

Középiskoláit szülővárosában végezte. Gimnáziumi tanulmányai után néhány évig az esztergomi érsekségi uradalmakban alkalmazták, majd a kötelező gyakorlat után a Magyaróvári Felsőbb Gazdasági Tanintézetbe iratkozott be. 1868-tól az akkor megszervezett Felsőbb Gazdasági Tanintézet munkatársa lett Debrecenben, ahol nemcsak a földművesiskola igazgatójaként működött, de az intézeti gazdaságot és a kísérleti területet is kezelte. 1871-ben rendes tanárrá nevezték ki, illetve az általa alapított botanikus kert vezetője lett. 1872-ben tanulmányúton vett részt Németországban, ahol felismerte a vetőmagvizsgálat fontosságát. 1874-ben került a Magyaróvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémia növénytermesztési tanszékére. Több tudóstársával együtt részt vett a filoxéra elleni

országos küzdelemben; az egymással versengő megoldások közül a fertőzött területek teljes kiirtását javasolta, utóbb az élet őt igazolta.

Szaktudományának elismert tudósaként 1870 és 1880 között több külföldi tanulmányúton vett részt, melyek során eljutott Németországba, Svájcba, Belgiumba, Angliába, Norvégiába, Svédországba és Dániába is.

Több gazdasági egyesület tagja és a Keszthely-vidéki Gazdakör alelnöke volt.

Részt vett a Mosonmegyei Történelmi és Régészeti Egylet megalapításában is.

Német példa alapján 1878-ban ő létesítette Magyaróvárott az ország első Vetőmagvizsgáló és Növényélettani Kísérleti Állomását, melynek 1884-ig vezetője volt.

Ezt követően a keszthelyi gazdasági tanintézet igazgatójává nevezték ki. Az intézményben a mezőgazdasági berendezés, kezelés és becsléstani szakok előadását tartotta. Igazgatói működése alatt jelent meg az a kiadvány is, mely először foglalja össze a Georgikon történetét. Az öntözéses gazdálkodás elterjesztését szintén fontosnak tartotta. Mint agrárrégész a magyarországi prehisztorikus növény- (búza), és különösen a magleletekkel foglalkozott. 1890-ben felfigyelt a Balatont fenyegető hínárveszélyre, de megállapításait akkor nem vették komolyan. 1892-től Gödöllőn a királyi uradalom jószágigazgatója lett, majd 1899-ben a Földművelési Minisztériumba került.

1914-ben vonult nyugdíjba, nem sokkal ez után hunyt el 1918. december 31-én.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok ; tudosnapar.kfki.hu

Főbb munkái:

Deininger Imre: A Keszthelyi Gazdasági Tanintézet Évkönyve. 1865-től 1885-ig az itt fennállott Georgikon történeti vázlatával 1797–1848. Keszthely, 1885.

Deininger Imre: Tanulmány a búza fölött. Nagykanizsa, 1890.²

Deininger Imre (szerk.): A keszthelyi m. kir. Gazdasági Tanintézet 1891-i évkönyve. Nagy-Kanizsa, 1891.²

Deininger Imre: A magyar mezőgazdaság bajai és javaslatok ezeknek orvoslására. Bp., 1911.^{1,2}

Irodalom róla:

Balás Árpád: Magyarország mezőgazdasági szakoktatási intézetei. Bp., 1897.

Malina Gyula (1853–1918) – vízepítő mérnök, a Tisza-szabályozás munkatársa

Felsőfokú tanulmányait 1871–1876 között Zürichben, az Eidgenössische Rechnerische Hochschuleban végezte. Gyakorlati idejének a letöltése után, amelyet a mindszentipátfalvai Ármentesítő Társulatnál töltött, 1878-ban a Sátoraljaújhely székhelyen működő Államépítészeti Hivatal mérnöke lett, ahol megismerkedett Boros Friggyessel.

Ennek a kapcsolatnak köszönhetően 1881-ben Szegedre került, itt a Folyammérnöki Hivatal mérnöke, majd 1884-től vezetője lett. Egy másik következménye az ismeret-ségnek magánéleti: ugyanis Boros Frigyes lányát vette el feleségül.

1889-től a minisztérium tiszai osztályának vezetőjeként dolgozott, majd 1890-től a Felső-Torontáli Ármentesítő Társulat vezető mérnöke lett.

Hivatali tevékenysége mellett kutatási, kísérletező tevékenysége is említésre méltó.

Házának pincéjében áramlástani laboratóriumot rendezett be, de ugyanígy járt el a társulat udvarában is, ahol egy medencében szimulálták a hullámok hatását különböző anyagból készült töltésekkel kapcsolatban. Az itt szerzett tapasztalatok a későbbiekben hasznosnak bizonyultak, több módszert is kidolgozott. Ő kezdte alkalmazni a szalmával bélelt, javított rőzselápot, a rőzsepaplant és a műkatrénak nevezett, víz által sodort uszadékot. Mivel ez költséges tevékenység volt, arra törekedtek, hogy egyszeri, olcsóbb megoldással biztosítsák a véderőműveket. Malina nevéhez fűződik az aszfaltburkolat használata.

Az árvízvédekezés mellett foglalkoztatta még a Tisza szabályozása, a belvízvédekezés és az öntözés kérdésköre is. Kísérleti munkájának is köszönhetően a szakirodalomban az árvízvédekezés és a folyószabályozás egyik megújítójaként szokták emlegetni.

Forrás: Ágoston István: A nemzet inzsellérei

Főbb munkái:

Malina Gyula: A Torontálmegye belvízrendszeréről készített tervezet ismertetése. *In: A Magyar Mérnök és Építész Egylet közlönye.* 1884. 18. 1–6. 197–235. p.

Malina Gyula: Néhány szó a töltéseknek árvizek elleni védelméről. *In: A Magyar Mérnök és Építész Egylet közlönye.* 1889. 23. 1–12. 77–88. p.

Malina Gyula: A Tisza szabályozásáról. 1890.¹

Malina Gyula: Ujítás a vízszabályozás terén. *In: A Magyar Mérnök és Építész Egylet közlönye.* 1898. 32. 1–12. 33–45. p.

Malina Gyula: Mederszabályozás olcsó iszapoltató művekkel és kotrással. *In: A Magyar Mérnök és Építész Egylet közlönye.* 1902. 36. 1–12. 164–176. p.

Malina Gyula: Az árvíz ellen való védekezés okszerűvé tétele. *In: A Magyar Mérnök és Építész Egylet közlönye.* 1905. 39. 1–12. 353–377. p.

Malina Gyula: A partburkolatok. *In: A Magyar Mérnök és Építész Egylet közlönye.* 1910. 44. 1–12. 36–46. p.

Irodalom róla:

Varga Ferenc: Emlékezés Malina Gyulára, halála 75. évfordulóján. *In: Hidrológiai Tájékoztató.* 1994. 2. 5–6. p.¹

Török Imre György: Avató beszéd Malina Gyula (1853–1918) emléktáblájánál. *In: Hidrológiai Tájékoztató.* 2004. 91–92. p.¹

Saárossy-Kapeller Ferenc (1850–1918) – méhész, szakíró

1850-ben született Kassán, magyar nemesi előnevét eredeti nevének megtartásával 1874-ben vette fel. Apja Ferenc, Sáros vármegye táblabírója volt.

Gimnáziumi tanulmányait Eperjesen, Nagyváradon, és Egerben végezte. 1871–1873 között Kassán joghallgató volt, de tanulmányait 1874-ben már a magyaróvári Gazdasági Akadémián fejezte be. Ebből következőleg komplex mezőgazdasági-jogi látásmóddal rendelkezett.

Európában tett tanulmányútját követően a Pénzügyminisztériumban kapott segédfogalmazói álláslehetőséget, majd ezt követően 1878-ban a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztériumban folytatta pályafutását.

Trefort Ágoston távozása után erdészeti ügyeket intézett, és ekkor írta meg az *Erdőtörvény magyarázatát* is, mely 1883-ban meg is jelent nyomtatásban. Ebben az évben lett titkár, majd 1891-ben osztálytanácsos, illetve 1902-ben miniszteri tanácsos kinevezését vehette át.

Minisztériumi karrierjének építése mellett méhészettel is foglalkozott, a témában írt egy több kiadást is megélt könyvet. Érdemei eredményeképpen, tapasztalatára támaszkodva rábízták a méhészetről szóló törvény előkészítését. Az 1899-ben alapított Magyar Királyi Állami Méhészeti Gazdaság alapításában és az intézet helyszínének kiválasztásában komoly szerepet vállalt Kovács Antal országos méhészeti felügyelővel együtt. 1904. január 1-jei hatállyal a Magyar Mezőgazdasági Múzeum igazgatója lett, mely tisztséget 1910. december 31-ig látta el. Regnálása alatt költözött az intézmény ideiglenes helyéről a ma is otthont adó végleges városligeti épületegyüttesbe, és megindulhatott az intézmény szélesebb körű tevékenysége.

Közgazdasági, társadalmi és vadászati cikke jelent meg több napilapban és vadászati újságban.

Forrás: Új magyar életrajzi lexikon ; gvkik.hu ; wikipedia

Főbb munkái:

Saárossy-Kapeller Ferenc: A méhészet múltjáról és jelenéről, különös tekintettel hazánkra. Bp., 1902.

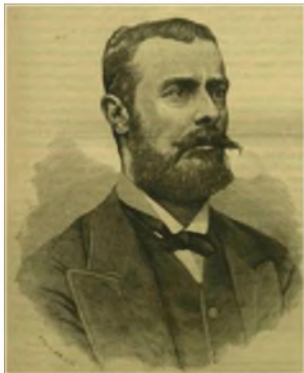
Saárossy-Kapeller Ferenc: A méhészetéről szóló törvényjavaslat. Bp., 1902.

Irodalom róla:

Balassa Iván: Saárossy-Kapeller Ferenc. In: Für Lajos–Pintér János (szerk.): Magyar agrártörténeti életrajzok. III. köt. Bp., 1987. 109–111. p.¹²

Markó László (szerk.): Új magyar életrajzi lexikon. V. köt. Bp., 2004. 888. p.¹²

Széchenyi Béla gróf (1837–1918) – geográfus, geológus, politikus

Gróf Széchenyi István legidősebb gyermekeként Pesten született 1837-ben. A soproni evangélikus gimnáziumban érettségizett, majd állam- és jogtudományi tanulmányokat folytatott Berlinben és Bonnban.

1855–1857 között nagyobb utazásokat tett Angliában, Franciaországban, Svájcban és Itáliában. 1858-ban a Balkánon és a görög partokon járt Zichy Jenővel. 1862-ben gróf Károlyi Gyulával az USA-ba és Kanadába utazott. Erről az útról beszámolót is írt. 1865–1870 között négy afrikai oroszlan-

vadászaton járt. Útjairól a *Vadász- és Versenylapba* leveleket írt.

1861-ben, majd 1865–1869 között Sopron vármegye Kismarton kerületének országgyűlési képviselője volt.

1874-ben ásatásokat végzett az ekkortájt erősen visszahúzódó, majdnem kiszáradó Fertő tó medrében, és a kőkori leleteket Eduard Suess osztrák paleontológus segítségével le is írta.

Suess beszélte rá egy nagyobb ázsiai expedíció szervezésére. Széchenyit az ázsiai expedícióra Lóczy Lajos földrajztudós, Bálint Gábor nyelvész és Gustav Kreitner osztrák térképész-főhadnagy kísérte el. 1877 decemberében indultak el Triesztből, és 1880-ban érkeztek haza rengeteg új geológiai, földrajzi és térképészeti eredménnyel. Bejárták Indiát, Japánt, Jáva szigetét, Borneót, Burma északi részét és Kína nyugati felét. Az utazás eredményeit, útinaplóját, térképeit, a gyűjtött anyagokat Széchenyi saját költségén tette közzé. Az anyag feldolgozása 20 hazai és külföldi tudós segítségével 1900-ban fejeződött be. Expedíciójukat a legnagyobb szabású magyar tudományos expedícióként tartották számon. Az elért tudományos eredmények tekintetében vitathatatlanul Lóczy Lajos érdemei a legnagyobbak. A jelentős földrajzi kutatások (Dzselep-hágó földtani térképezése; löszképződés tanulmányozása; Góbi sivatag keletkezéstörténete) mellett kitűnő néprajzi megfigyeléseket is tettek. Lóczy elméleti következtetése, miszerint a Himalája vonulata mögött egy második hegyláncolatnak kell húzódnia, később bizonyítást nyert.

Széchenyi Béla számára az expedíció meghozta a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagságát, majd nagyjutalmát. 1896-ban a pesti tudományegyetem díszdoktorává avatták és kitüntették. 1897-ben belső titkos tanácsossá, 1901-ben pedig koronaórré választották. 1904-től a Földrajzi Társaság tiszteletbeli tagja volt.

Hasonló nagyszabású vállalkozásba később már nem fogott. Sokat foglalkozott azonban a Fertő és Hanság, valamint a Rába szabályozásával, ami akkoriban nagy vitát váltott ki. Széchenyi e téren a mai tájvédelem elvei szerint is helyeselhető álláspontot foglalt el, és sokat harcolt a Fertő-lecsapolás hibás terve ellen.

1918. december 2-án Budapesten halt meg. Síremléke Nagycenken, a híres hársfesor végén áll.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig ; Magyar életrajzi lexikon

Főbb munkái:

Széchenyi Béla: Amerikai utam. Pest, 1863.

Gróf Széchenyi Béla kelet-ázsiai útjának tudományos eredményei 1–3. Bp., 1890–1897.

Irodalom róla:

Lóczy Lajos: Gróf Széchenyi Béla emlékezete. In: *Földrajzi Közlemények*. 1919. 47. 1–10. 1–14. p.

Gróf Széchenyi Béla. In: *Vasárnapi Ujság*. 1900. 47. 50. 833. p.

Várkonyi István (1852–1918) – politikus, vállalkozó, lapszerkesztő

Ceglédi szegény parasztcsaládban született.

Elemi iskolái elvégzése után apja nyomdokaiba lépve, fia ugyanazt a napszámos-szegényparaszt utat járta be, mint felmenői, de egy idő után tudatosult benne, hogy szerencsét próbálva a fővárosban esélye van az anyagi felemelkedésre. Első lépésben napszámosnak szegődött. 30 évesen végleg a fővárosba költözött, örökségét sikeresen forgatta: lovakat adott-vett, de vállalt szemétfuvarozást is, később telkekkel kereskedett, bérházakat vett. Mindeközben leérettségizett, majd jogot tanult a pesti egyetemen.

Belépett a Szociáldemokrata Pártba, majd mindenét eladva politikussá vált: a gyengének ítélt paraszti képviseleti vonalat erősítette a párton belül, mely törekvése nem járt sikerrel. Később vezetőségi tag lett, majd 1897-ben kizárták, aminek egyik fő oka volt a „*Földművelő*” című lap megjelentetése. Megemlíthető még az, hogy a párt vezetőségénél sokkal radikálisabb nézőpontot képviselt a már említett paraszti kérdésben.

Lapja ezért, vagy éppen ennek ellenére az Alföldön nagy népszerűsége tette szert, személyét pedig minden felkeléshez hozzákötötték. Neve köré legendák szövődtek, gyógyírt remélve olvasók leveleikkel ostromolták, hosszan részletezve az akkori (századfordulós) agrárploretár világ sérelmeit.

Kizárásának évében saját pártot alapított „Független Szocialista Párt” néven.

1898-ban betiltották a folyóiratot, Várkonyinál házkutatást tartottak, tíz hónap elzárásra ítélték. Védője Eötvös Károly volt.

Renitens magatartása miatt többször idézték bíróság elé, az első világháborút is elítélte. 1918-ban hunyt el. Sírja a szolnoki református temetőben található.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok

Vörös Sándor (1847–1918) – gazdasági akadémiai igazgató, udvari tanácsos

1847. február 28-án született Tatán, ahol édesapja uradalmi főtisztként tevékenykedett.

A gimnázium elvégzését követően a keszthelyi Gazdasági Tanintézetben kezdte meg tanulmányait, ahol 1867-ben gazdász oklevelet szerzett. Pályája elején József főherceg kisjenői uradalmában volt három éven keresztül segéd tiszt. 1870-ben a kolozsmonostori Gazdasági Tanintézetben tanárnak, valamint gazdasági intézőnek nevezték ki, ezzel párhuzamosan a kolozsvári egyetemen végezte tanulmányait.

1875-ben lett a kolozsmonostori tanintézet igazgatója, melynek tisztségét közel két évtizedig töltötte be. Bajor mintára dolgozta ki képzési tervét, amely mellé korszerű iskolát, könyvtárat, gyakorlati helyet teremtett.

Szakirodalmi munkássága ugyancsak ezekben az években bontakozott ki. Mindenekelőtt a mezőgazdasági szakoktatás kérdései foglalkoztatták, de írásaiban a korszerű gazdálkodást is népszerűsítette. Szükségesnek és fontosnak tartotta a földművesek továbbképzését. Ezek az előadások helyesebb gazdálkodásra ösztönöztek, és hatással voltak a gazdák szövetkezeti tömörülésére.

Szakmai munkája mellett aktív közéleti szerepet is vállalt. Szerkesztője volt a patinás *Erdélyi Gazdának*, és elnöke az Erdélyi Gazdasági Egylet könyvkiadó vállalatának. Több műve idegen nyelven is megjelent.

Érdemeiért királyi tanácsosi címet kapott.

A Földművelésügyi Minisztérium 1895-től a mezőgazdasági szakoktatás és kutatás átszervezését tervezte, és az elképzelések közé tartozott egy új főiskola felállítása is. Darányi Ignác Vörös Sándort szemelte ki a magyaróvári Gazdasági Akadémia igazgatói tisztségére, ám előbb hosszabb külföldi tanulmányútra küldte a gazdasági főiskolák és egyetemek szervezetének tanulmányozására. 1897-ben beutazta Németországot, Franciaországot, Belgiumot, Svájcot, valamint Romániát és Bulgáriát. Szűkebb hazájának szeretete is vezérelte akkor, amikor az ország első korszerű főiskolájának létesítésére legjobb megoldásnak a kolozsvári egyetem mellé rendelt főiskolát tartotta.

A magyaróvári Gazdasági Akadémia igazgatói székét 1898-ban foglalta el, és az intézményt egészen 1907-es nyugdíjazásáig vezette.

Nyugdíjazása után Budapestre költözött, és a Földművelésügyi Minisztériumban dolgozott.

1918. április 30-án hunyt el Budapesten.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok

Főbb munkái:

Vörös Sándor: A mezei gazdaságtan rövid foglalata. Kolozsvár, 1878.² ; 1879.¹

Vörös Sándor: A gazdasági tanügy történetének vázlata. Kolozsvár, 1880.²

Vörös Sándor: A gazdasági társulásról. Kolozsvár, 1884.

Vörös Sándor: Ismertető a kolozs-monosteri m. k. gazdasági tanintézetéről és a tanintézet kiállított tárgyainak leírása. Kolozsvár, 1885.

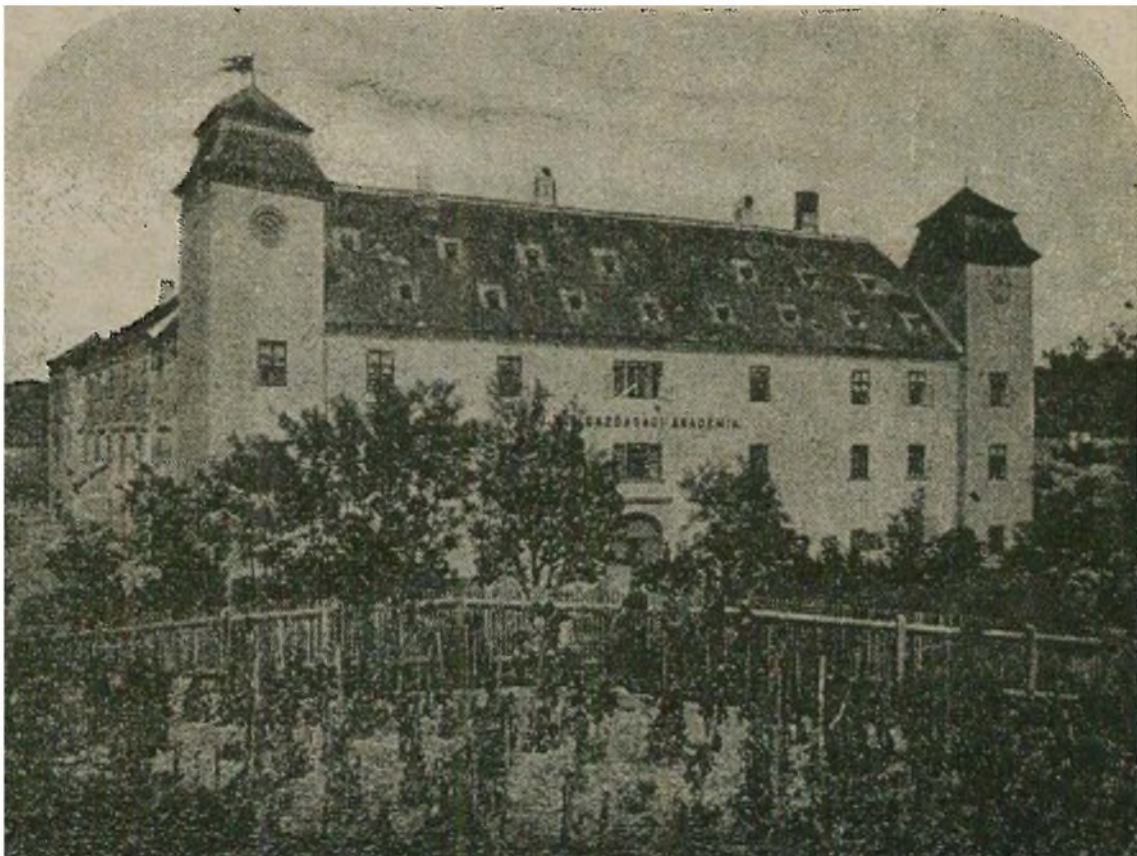
Vörös Sándor: A dohánytermesztésről. Kolozsvár, 1891.² ; Bp., 1901. ; Kolozsvár, 1907.

Vörös Sándor: A gazdaságok berendezéséről. Kolozsvár, 1892.²

Vörös Sándor: A hazai felsőbb fokú gazdasági szakoktatás szervezéséről. Magyaróvár, 1900.²

Vörös Sándor: A gazda számvitele. Bp., 1901. ; Kolozsvár, 1907. ; 1913.

Vörös Sándor–Gothárd Sándor: A nyers takarmányok eltevése, különös tekintettel a zombolyai kazalra. Bp., 1901.

A Magyaróvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémia főépülete

125 éve hunyt el

Beivinkler Károly (1825–1893) – erdőmérnök

Budapesten született. Édesapja katonai tisztviselő volt, aki fia megfelelő képzésére nagy gondot fordított.

Bölcséleti tanulmányainak bevégzése után a m. kir. udvari kamara ösztöndíjával a selmeci Erdészeti Akadémiára került, ahol 1849-ben végzett okleveles erdészként.

1850-től 1864-ig kataszteri biztosként részt vett a földadó meghatározását célzó felmérésekben. A Duna–Tisza közén, főleg szőlő- és erdőügyi kérdéseken dolgozott.

A gyakorlati munka mellett irodalmi tevékenységet is kifejtett. Az 1853-ban kiadott *Erdőgazda* az első magyar nyelvű erdészeti szakkönyv volt. Az 1855-ös *Útmutatás az erdőérték kiszámítására gyakorlati példákkal* című könyve közvetlenebbül kapcsolódott a kataszteri felmérésekhez. Könyvét a becsülőbiztosok alapvető műként használták az erdők kataszteri tiszta jövedelmének kiszámítására.

Évekig erdészeti államvizsga-biztos volt, és sokrétű egyesületi munkát is végzett: az 1851-ben alakult Magyar Erdész Egylet munkájába a kezdetek után nem sokkal tevékenyen bekapcsolódott, valamint az Országos Magyar Gazdasági Egyesület erdészeti szakosztályának munkájában is részt vett. Sürgette, hogy minél több erdészeti szakkönyv kerüljön magyar nyelven kiadásra.

A hazai erdőgazdálkodás fejlesztésében nagyon fontos célként jelölte meg az alsó fokú erdészeti szakoktatás megteremtését is. Egy olyan 2–2,5 éves gyakorlati erdészsképző szakiskolát álmodott meg, melynek hallgatói vándortanfolyam, országos tanulmányút keretében mindig az időszerű erdőgazdasági munkákban dolgoznának, tanulnának. Beivinkler két további kedvenc témája a homoki erdőtelepítések, valamint a szőlőtelepítések kérdése, gyakorlata volt.

Ő maga is jelentős szőlőbirtokokkal rendelkezett.

Az 1871. évi kolerajárvány idején kidolgozta a fővárosi csatornák fertőtlenítésének módszerét, amelyet a hatóságok eredményesen alkalmaztak.

Ezután Beivinkler városi mélyépítési mérnök lett, sokat tett a főváros fejlesztéséért. 1876-ban a fővárosi képviselő-testületbe is beválasztották.

1893 júniusában halt meg Budapesten.

Forrás: Magyar agrártörténeti életrajzok ; Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái

Főbb munkái:

Beivinkler Károly: *Erdőgazda* : Elméleti s gyakorlati segédkönyv mezőgazdák, kezdő erdőszők, általában minden ügybarát s nagyobb földbirtokosok számára. Pest, 1853.^{1,2}

Beivinkler Károly: *Útmutatás az erdőérték kiszámítására gyakorlati példákkal*. Pest, 1855.^{1,2}

150 éve hunyt el

Asbóth Sándor (1811–1868) – mérnök, honvédtiszt

Keszthelyen született 1811. december 18-án. Édesapja, Asbóth János a keszthelyi Georgikon tanára, majd igazgatója volt, míg fivére, Lajos az 1848–49-es szabadságharcban a tábornoki rangig emelkedett.

Mérnöki szigorlatát Pesten, az Institutum Geometricumban tette le. 1836-ig volt a Budai Főépítészeti Hivatal alkalmazottja. 1836-tól a marosi Ideiglenes Hajózási Intézet igazgatója, majd 1844-től Temes vármegye építészeti igazgatója volt.

A szabadságharcban mérnökkari tisztként szolgált Klapka György tábornok seregében, majd alezredesi rangban Kossuth Lajos szárnysegéde lett, akit önként követett az emigrációba. Az Egyesült Államokban telepedett le, ahol először mint építési rajzoló, majd mint mérnök egy bányavállalkozásnál dolgozott, és ércbányákat tárt fel a Sziklás-hegységben. Később acélöntödét létesített New Yorkban. Ezután a város egyik tervező és kivitelező mérnöki állását nyerte el; városrendezési és -fejlesztési terveken dolgozott. Ő alkalmazta New Yorkban először járdaburkolásra a bitumenaszfaltot.

Az amerikai polgárháború kitörésekor katonai szolgálatra jelentkezett. 1861–1865 között Lincoln hadseregében a háború egyik vezető parancsnoka volt: előbb dandár-tábornok, majd Florida és Kentucky katonai parancsnoka. Az arkansasi Pea Ridge mellett zajló csatában súlyos fejsérülést szenvedett, de amint tudott, visszatért a hadseregbe. A polgárháború befejezése után, 1866 márciusában, kinevezték az Egyesült Államok első argentinai és uruguayi nagykövetének. Amint megérkezett Argentínába, az épp folyó dél-amerikai háborúban diplomáciai érdemeket szerzett, békét közvetített: fegyverszünetre vette rá a harcoló feleket. Korábbi fejsérülése miatt sokat szenvedett, egészségi állapota egyre rosszabb lett, és két év múlva Buenos Airesben meghalt. Az argentin kormány nemzeti gyászt rendelt el temetésének napjára. A helyi, régi angol katonai temetőben temették el katonai tiszteletadás mellett, a köztársasági elnök is elbúcsúztatta. Hamvait 1990-ben az USA-ba szállították, és Washingtonban, az arlingtoni National Cemeteryben levő síremlékénél helyezték végső nyugalomra.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Irodalom róla:

Ács Tivadar: *Akik elvándoroltak*. Bp., 1940.

Antall József: *Asbóth Sándor*. In: *Élet és Tudomány*. 1966.

Kálmán Gyula: 175 éve született Asbóth Sándor. In: *Honismeret*. 1986. 14. 6. 14–15. p.

Bodoki Henter Károly (1814–1868) – vízépítő mérnök

Igazi mérnöki dinasztia tagja, hiszen édesapja, öccse és fia is ezt a hivatást választotta.

Mérnöki diplomáját 1836-ban a pesti Mérnöki Intézetben szerezte meg, ezt követően a kétéves szakmai gyakorlatát Vásárhelyi Pál irányításával a Vízi és Építészeti Főigazgatóságon töltötte.

1838-ban az édesapja halála után megüresedett mérnöki állást nyerte el Békés vármegyében, majd Széchenyi István támogatásával nyugat-európai tanulmányútra ment, melynek során megismerkedett Anglia, Belgium, Hollandia, Franciaország, Svájc és Olaszország viszonyaival.

1847-ben a Körös Szabályozási Társulat osztálymérnöke lett, 1852-re elkészítette a terület folyószabályozási terveit. 1855-ben már az egész Körös-völgy és Berettyó vízgyűjtőjének a rendezésével bízták meg, aminek köszönhetően később a térség bekapcsolódott az ország gazdasági, közlekedési vérkeringésébe. A helyzetet megnehezítette az a körülmény, hogy az addig egységes Tiszavölgyi Társulat helyett hét kisebb társasággal kellett a munkálatokat elvégeztetnie.

A több évig tartó munkálatok közepette Boros Friggyessel és Klasz Mártonnal együtt elkészítette a Felső-Tisza-Érvölgy-Hármas-Körös öntözőcsatorna tervezetét is.

Nevéhez fűződik a Fehér-Körös és Fekete-Körös folyók Kettős-Körös elnevezése.

Az ő kezdeményezésére alakult meg a Békésmegyei Takarékpénztári Egyesület is, melynek vezérigazgatója volt egészen haláláig.

Forrás: Ágoston István: A nemzet inzsellérei

Irodalom róla:

Szabó Ferenc: Bodoki Károly munkássága a reformkorban. *In: Békési élet: népszerű tudományos és kulturális antológia.* 1978. 13. 2. 242–247. p.

Góg Imre: Emlékezés Bodoky Mihály, Bodoki Károly, Bodoki Lajos és Bodoki Kálmán hidrológiai munkásságára. *In: Hidrológiai Tájékoztató.* 1998. 38. 1. 3–5. p.

Nagy Károly (1797–1868) – matematikus, csillagász

1797. december 6-án született Rév-Komáromban.

Középtanodai tanulmányait Pozsonyban végezte kitűnő eredménnyel. Korán kezdett érdeklődni a természettudományok, különösen a kémia iránt. Apja, aki Komáromban volt gyógyszerész, természettudományi ismereteinek bővítésére 1819-ben Bécsbe küldte. Az itteni tanulmányai végén megszerezte a kémiai doktorátust is.

Bécsben Joseph Johann von Littrow mellett gyakornokoskodott két évig, közben magántanításból élt. Itt ismerte meg Károlyi Lajos grófot is, akinek a pénzügyeit ezután rendbe tette. 1836-ban ismerkedett meg Batthyány Kázmér gróffal, akinek gazdasági ügyeit vezette, és megtanította őt a magyar nyelvre.

1830 és 1840 között több tanulmányutat tett külföldön, amelyek hozzájárultak látókörének bővüléséhez: előbb Angliában, majd az USA-ban tett útja során számos tudományos intézményt látogatott meg. A philadelphiai Philosophical Society kisszámú külföldi tagjai közé választotta.

A tudományos közvélemény hamar felfigyelt tudományos eredményeire, minek következtében az MTA jogelődje, a Magyar Tudós Társaság 1832-ben levelező, majd 1836-ban rendes tagjai közé választotta. Több magyar nyelvű ismeretterjesztő és tankönyvet írt a matematikáról, felnőtteknek és gyerekeknek egyaránt.

Csillagászati táblázatokat is szerkesztett ekkoriban évkönyv számára, cikkeket írt üstökösökről, de hullócsillagokról és távcsövekről is. Szorgalmazta a méterrendszer bevezetését. Magyar nyelvű ég- és földgömböket készített, a magyarításban részt vett Bajza József, Bugát Pál és közeli barátja, Vörösmarty Mihály is. Az akkori szokástól eltérően nem művészi képekkel telehintett éggömböt csinált.

1845-ig Bécsben lakott, majd Bicskére költözött, megtakarításából 11,5 holdas birtokot vett Batthyány Kázmér gróftól, amin csillagászati obszervatóriumot építtetett. Az obszervatórium Európa, sőt, a világ egyik legmodernebb és legnagyobb csillagvizsgálójává vált, melynek fő műszerei a kor legnagyobb távcsövei közé tartoztak. Annak ellenére, hogy az 1848–49-es forradalom és szabadságharcban közvetlenül nem vett részt, 1849-ben mégis letartóztatták. Kiszabadulása után birtokát az államnak adományozta, és Párizsba ment, ahol haláláig élt. Életének, munkásságának kutatására és ápolására 2007-ben alapítványt hoztak létre. Emlékét őrzi a 115059 Nagykároly kisbolygó neve is.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Főbb munkái:

Nagy Károly: A természetes számok logaritmái. London, 1834.

Nagy Károly: Elemi arithmologia. Bécs, 1835.

Nagy Károly: A kis számító. Bécs, 1837.

Nagy Károly: A kis geometria. Bécs, 1838.

Nagy Károly: A magyarországi mértékek. Pest, 1839.

Irodalom róla:

Kondor Gusztáv: Nagy Károly, m. akadémiai tag emlékezete. (Kivonat a m. tud. akadémiában 1876 decz. 18-ikán felolvasott emlékbeszédből.) *In: Természettudományi Közlöny.* 1877. 9. 90. 56–65. p.

Pabst Henrik Vilmos (1798–1868) – német gazda, tanár, mezőgazdasági szakíró, a magyaróvári gazdasági akadémia igazgatója

Iskoláinak elvégzése után báró Riedesel hesseni és weimari birtokaira került, ahol feladata a juhtenyésztés felügyelete lett. 1820-ban Vilmos württembergi király rábízta a finomgyapjas juhtenyésztés irányítását. 1821-ben a hohenheimi mezőgazdasági tanintézet növendéke lett. Az intézet vezetője rábízta a tanulmányi ügyek irányítását, majd a könyvelés mellett az intézethez tartozó gazdaság felügyeletét is. 1823-tól 1828-ig tanított is az intézetben, először technológiát, majd állattenyésztést, üzem- és számviteltant.

1824-ben a württembergi király tanácsossá nevezte ki.

1831-ben a Hesseni Nagyhercegség mezőgazdasági ügyeinek vezetésével bízták meg, kereskedelmi tanácsosi minőségben. Darmstadtban mezőgazdasági tanintézetet szervezett, megalapította a hercegség gazdasági egyesületét, továbbá ennek folyóiratát. 1837-ben létrehozta a Német Gazdák és Erdészek Egyesületét. 1839–1843 között az eldenai mezőgazdasági akadémiát igazgatta. 1843-tól Berlinben pénzügyi titkos tanácsosként a földművelésügy egyik irányítója volt. Ennek ellenére 1845-ben az első hívó szóra elfoglalta a hohenheimi mezőgazdasági akadémia igazgatói székét. 1850-ben a magyaróvári gazdasági akadémia vezetésével bízták meg. Az intézetet a hohenheimi minta szerint szervezte meg, és egészen 1861-ig maradt az igazgatója, amikor a bécsi Kereskedelmi és Nemzetgazdasági Minisztériumban miniszteri tanácsos beosztásban a mezőgazdasági ügyek irányítása lett a feladata. Magyarországon az ő működésének volt köszönhető, hogy Magyaróváron az intézet felszereltsége és a képzési színvonal európai szinten is kiemelkedővé vált.

Forrás: Magyar lexikon ; Magyar agrártörténeti életrajzok

Főbb munkái:

Pabst, H. W.: Beiträge zur höheren Schafzucht mit besonderer Rücksicht auf die Production der hochfeinen Wolle im Königreich Württemberg und der angrenzenden Staaten. Stuttgart Tübingen, 1826.²

Pabst, H. W.: A mezőgazdaság tankönyve. I–II. köt. Pest, 1852–1854.¹

Pabst, H. W.: Mezőgazdászati értékités-tan. Pest, 1858.²

Pabst kalauza a szarvasmarha tenyésztésre. Pest, 1860.^{1,2}

Irodalom róla:

Galambos János: Dr. Pabst Henrik Vilmos (1798–1868). In: *Természet Világa*. 1969. 100. 10. 474. p.¹

175 éve hunyt el

Bartosságh József (1782–1843) – uradalmi jószágigazgató, mezőgazdasági szakíró

Aradon született 1782. december 9-én kisbirtokos nemesi családba.

Alaptanulmányait Bécsben fejezte be, majd Nemes György udvari ágens mellett lett joggyakornok. Rövid ideig katonáskodott, majd a keszthelyi Georgikon hallgatója lett, ahol 1802-ben fejezte be gazdasági tanulmányait; évfolyama eminenseként háromkoszorús diplomát kapott.

Gyakorlati gazdatiszti pályáját a lepsényi uradalomnál kezdte, innen a Czinderyek uradalmába került Pellérdre, ahol apjával együtt csődgondnok lett, illetve együtt haszonbérbe vették a pellérdi és ladi uradalmakat. 1812-ig működött e gazdaságokban, és különösen a juhnemesítés körül fejtett ki nagy szorgalmat. Itteni évei alatt házasodott meg.

1813-ban Batthyány József grófnak lett meghatalmazottja. 1815-től 1817-ig Iharosberényben pallini Inkey Antal jószágigazgatója volt. 1817-ben özvegy Eszterházy-né Castiglione Borbála grófnő dárdai, galántai és románfalvi uradalmának kormányzására hívták meg. 1818–1826 között Apponyi Antal uradalmainak jószágkormányzója volt, ahol magas szinten gyakorolhatta a juhnemesítő szenvedélyét. 1826-ban Pozsonyba költözött, ahol az akkor épült Apponyi-féle könyvtárat rendezte. 1828-ban nyugdíjba vonult, és ezután részben Pozsonyban, részben pedig az apjától örökölt kis villányi birtokán élt, magas szintű tudományos szakírói tevékenységet folytatva, illetve a már akkoriban is jó hírnévnek örvendő villányi vörösbor nemesítésével foglalkozva.

Kora egyik legtermékenyebb mezőgazdasági szakírója volt. Több évtizedes gyakorlati tapasztalatai alapján elsősorban a finom gyapjas juhok nemesítéséről, hazai viszonyokhoz való alkalmazásáról írt – eleinte németül, majd később mindinkább anyanyelvén, ahogy a magyar agrártudomány nyelve is egyre inkább a magyar lett.

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek nem sokkal megalapítása után tagja lett, rendszeresen látogatta az üléseket, és számos magas színvonalú tanulmányt írt különféle gazdasági szaklapokba. A Georgikon tiszteletbeli ülnökévé választották. A bálványfáról tartott előadása és cikkei nyomán megszületett könyv sikerét jelzi, hogy érdemei méltánylásaképpen a moszkvai Gazdasági Egyesület is tiszteletbeli tagjává választotta.

Pesten halt meg 1843. szept. 25-én.

Forrás: Magyar életrajzi lexikon ; Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái

Főbb munkái:

Bemerkungen über den Fortgang der landwirthschaftlichen Cultur der feineren Schafzucht und über die verschiedenen Arten der Merinos in Ungarn. Pressburg, 1823.²

Beobachtungen bei der Veredlung der Schafe und über die Mestitzen in Ungarn. Nachfolge der Bemerkungen über die Merinos-Racen in Ungarn. Pressburg, 1827.

Über rationelle Landwirthschaft in Ungarn. Pest, 1832.^{1,2}

Emlékeztetések a' birka-ispány vagy más czimű al-gazdatiszt számára kire egy vagy több birka-major felügyelése bizatot. Pest, 1840.¹

Beobachtungen und Erfahrungen über den Götterbaum (Ailanthus glandulosa L.). Ofen, 1841.²

Huszár Mátyás (1778–1843) – vízmérnök, geodéta

Alapiskoláit szülőhelyén, a Bars megyei Kisherestyénben végezte, majd 1796-ban a közeli pozsonyi akadémián folytatta. 1799-ben fél évet szolgált a budai csillagdában Bogdanitch Dániel Imre mellett. 1799–1800 között Kassán jogot hallgatott, majd 1800–1804 között Pesten, az Institutum Geometricumban folytatta tanulmányait, és szerzett mérnöki diplomát.

Gyakorlati idejét Litzner János mellett töltötte.

1806–1808 között Szatmárnémeti város mérnöke volt.

Közben elnyerte a Helytartótanács külföldi ösztöndíját, így a legnevesebb külföldi mérnökök munkáját tanulmányozhatta, olasz, francia, német tartományokat megjárva.

Hazatérte után korának legnagyobb elméleti és gyakorlati tudású mérnökeként tekintettek rá, akit sokoldalú gyakorlata, képzettsége, nyelvtudása, modern világszemlélete egyaránt a kortárs mérnökök fölé emelt. 1810-ben gróf Károlyi Antal szolgálatában töltött el egy évet, majd 1811–1814 között Szatmár vármegye mérnöki teendőit látta el – ebben az időszakban úrbéri és erdőterképeket, épület- és hídterveket egyaránt készített. 1815-ben Lugos kamarai mérnökévé nevezték ki. A Maros szintezésén dolgozott, illetve a folyó egyes szakaszairól szabályozási tervet is készített.

Munkásságát elismerve 1817-ben báró Vay Miklós generális elküldte neki a Szamos felmérését, hogy készítsen szabályozási terveket a felvételek alapján. Ezután Huszár Mátyás Nagyváradra költözött, ahol a nagyváradi kamarai kerület igazgató-mérnöke lett. Ezidőtájt került munkakapcsolatba a későbbi mérnökgeneráció nagynevű tagjaival (Vásárhelyi Pállal, Schmidt Györggyel, Keller Ignáccal, Litzner Miklóssal, Holecz Andrással, Vargha Jánossal, Vörös Lászlóval). 1818-ban a Tisza Tokaj–Szeged szakaszának, valamint a Berettyó, a Körösök, a Hortobágy folyóknak felmérésére és

szabályozási terveik elkészítésére kapott megbízást. Ennek keretében került sor 1819-ben az első állandó szegedi vízmérce elhelyezésére, amelyet Schmidt Györggyel közösen helyeztek el az akkor még álló Rondella falába.

A felmérési munka gyors ütemben haladt, és 1823-ban fejeződött be. Maga a felmérés összesen 68 db 1:36.000-es méretarányú térképlapot tartalmazott.

Főnökei utasítására, nagyváradi megbízatását megtartva, 1824-től a Duna-mappációt vezette. 1819–1826 között 148 lapot rajzoltatott a Dunáról 1:14.400-as léptékben.

Huszár Mátyás kitűnő szakember volt, de nehezen összeférhető. Kíméletlenül hajtotta magát, de munkatársait is. Saját szakmai erényeivel tisztában volt, és ezt nem is rejtette véka alá. Nehéz természete miatt nemcsak beosztottjaival, de főnökeivel is rossz volt a viszonya. 1829-ben, a felmérési munkálatok befejezése előtt nem sokkal, vezetői leváltották, és visszahelyezték a nagyváradi kerületbe. Teljesen háttérbe szorítva és elfeledve, a munkája során szerzett betegségébe belerokkanva halt meg Nagyváradon, 1843-ban.

Nemcsak mint vízimérnök, hanem mint földmérő mérnök is jelentőset alkotott: a háromszögelés és szintezés terén egyaránt úttörő munkát végzett. Mint műszerszerkesztő is kitűnt: folyami mérésre is alkalmassá tette a Woltman-szárnyat, s ezzel Pozsonynál 1825-ben vízhozam-méréseket végzett.

Forrás: Ágoston István: A nemzet inzsellérei I. ; Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig

Főbb munkái:

Vízrajzi értekezés : Huszár Mátyás leírása a Kőrösvidékről. Szerk.: Kósa Ferenc. Gyula, 1985.¹

Tolnay Sándor (1747–1818) – az állatorvosi oktatás hazai megalapítója, állatorvos, orvos

1747. szeptember 8-án a Vas megyei Nagycsömöte községben született.

Iskoláit Kőszegen és Trencsénben végezte, majd az udvari Haditanács megbízásából 1769 és 1775 között Párizsban és Franciaország más városaiban, valamint Londonban tanulmányozta a lótenyésztést és -gyógyítást. Gazdasági és katonai jelentősége mellett a kor európai szelleme is megkívánta a pesti állatorvosi iskola létrehozását, amit II. József rendelt el. Az uralkodó Johann Amadeus Wolstein professzort kérte fel a feladatra, aki felfigyelt Tolnay Sándorra, a jó képességű és szorgalmas, állatorvoslási tapasztalatokkal is rendelkező orvosjelöltre. A közbenjárás eredményeként Tolnay 200 forintos ösztöndíjat kapott (1784) a bécsi állatorvosi intézetben való tanulás és külföldi állatgyógyászati intézetekben folytatandó tapasztalatszerzés céljából.

1786-ban végül megbízást kapott a pesti egyetem orvosi karán a „baromorvoslás ismeretének” tanítására. A Helytartótanács a következő év februárjában utasítást adott a tanszék működésének megszervezésére.

Ezt az időpontot, 1787. február 6-át tekinthetjük a hazai állatorvosi szakoktatás kezdetének. 1787. június 18-án megtartotta tanszékfoglaló előadását a magyarországi állatorvoslás szükségességéről és hasznáról („Von der Nothwendigkeit und dem Nutzen der Thierarznei besonders für Ungarn”). Még ebben az évben részletes tervet készített az oktatás rendjéről a bécsi iskola mintájára, ahol két évre volt kidolgozva a tanmenet. Precíz munkája és logikus érvelései ellenére sem ebből, sem a következő évi beadványából nem született semmi. Nálunk féléves, heti háromszor 1 órás, kizárólag elméleti oktatást az orvostanhallgatók részére tartotta, akik e tanfolyam elvégzése nélkül hivatalos állást nem tölthettek be. Nem hivatalosan, gazdák részére is tartott 4 hónapos alapvető állatgyógyászati ismereteket nyújtó előadásokat. Mindezt úgy tette Tolnay, hogy sem előadóterme, sem asszisztense nem volt, és csak minimális felszereléssel rendelkezett. 1790-re Tolnay terveiből annyi valósult meg, hogy egy kis épülethől, kertből és egy istállóból álló telek bérleti díjának fedezetét biztosították. Tolnayt – hiába volt professzori címe – nem tartották az egyetemi orvosi kar egyenrangú tagjának, és a kari ülésekre sem kapott meghívót. Eleinte még rendkívüli, 1791-től nyilvános rendes tanár. 1800-tól kovácműhelyt állítottak fel, ahol egy kovácmester segédjével együtt mutatta be a helyes patkolás és patakezelés módját. A külső tulajdonságokat Tolnay élő lovon ismertette. Ő tanította a speciális kórtant is. Tanári pályafutása kezdetétől síkraszállt a magyar nyelven való tanítás lehetőségéért, mivel az állatgyógyászati tanszéken is latinul és németül folyt az oktatás. Az 1800-as évek elején a Helytartótanács engedélyezte, hogy az órák felét magyar nyelven tartsa meg.

Az 1810-es évek elejétől egyre többet betegeskedett. Betegsége, valamint az állandó harc a meg nem értéssel és a közönnyel, egyre inkább aláásta egészségét, és Pesten halt meg 1818. április 25-én.

Oktatói tevékenysége mellett az ország állattenyésztésében is szerepet vállalt. 1792-ben helytartótanácsi felhívásra két terjedelmes utasítást dolgozott ki a marhavésszel kapcsolatos teendőkről. Jelentős irodalmi munkásságot fejtett ki. „*Artis veterinariae compendium pathologicum*” (Az állatgyógyászat tudománya ...) című könyvét 1805–1825 között tankönyvként használták: „Különös érdemére szolgál az, hogy *Compendium Artis veterinariae*’ nevű munkája több Europai nyelvekre álttétetett, 's annyira becsültetett, hogy a' Koppenhágai Tudós és Hafniai Barom-orvosló Társaságnak levelező tagjává választatnék.” Fő műve az 1795-ben megjelent „*Barmokat orvosló könyv ...*”.

Érdemei elismerésül 1807-ben az orvosi kar rendes tagjául választotta.

Forrás: MÉL ;konyvtar.univet.hu ;mek.oszk.hu

Főbb munkái:

Tolnay Sándor: Barmokat orvosló-könyv, melyet a' köz-jónak hasznára ... Pesten, 1795.¹

Tolnay Sándor: *Artis veterinariae compendium pathologicum. De cognoscendis, et curandis animalium epidemico-contagiosis, et praecipuis sporadicis morbis: cum adnexis formulis et tabellis.* [Liber 1–2.] Leipzig, Pest, Pozsony, 1799.²

Tolnay Sándor: A' lovak' külső szép, vagy rút termetek', 's hibái meg-esméréséről, és azoknak belső, 's külső betegségek' orvoslásáról: két rézre metszett táblákkal. Pest, Pozsony, 1804.²

Tolnay Sándor: Alexander Tolnay's ... *Praktisches Handbuch der Erkenntniss und Heilung der Seuchen, Kontagionen, und der vorzüglichsten sporadischen Krankheiten der Rinde, Pferde, Schafe und Schweine, und der Hundswuth: nebst einer vorangehenden Abhandlung: wie ein Thierhospital mit einer populären viehärztlichen Anstalt in jeder grossen Stadt ohne Kosten der Regierung zu errichten sey/ aus dem Lateinischen für Deutsche denkende Landwirthe und Hausthierärzte bearbeitet von ...* Leipzig, 1809.

Tolnay Sándor: A lovak külső szép, vagy rút termetek', s hibái meg-esméréséről. 1816.¹

Tolnay Sándor: *Institutiones de praecavendis, et curandis lumbis cornutorum pecorum, nec non equorum, ovium, ac setigerorum epidemico-contagiosis, et quibusdam sporadicis morbis.* Buda, 1816.²

Tolnay Sándor–Wolstein Amadeus János: A marha veszélyről szóló könyvetske, mellyet a' paraszt emberek kedvéért Wolstein Amadeus János ... német nyelven ki-adott, most pedig Tolnay Sándor ... magyar nyelven ki-botsátott. Bp., 1987.¹

Irodalom róla:

A Tudományos Gyűjtemény 1818. évi számában megjelent nekrológja

Kossa Gyula: Magyar állatorvosi könyvészet 1472–1904. Bp., 1904.

Győry Tibor: Az orvostudományi kar története. Bp., 1936.

Bencze József: Tolnay Sándor, az első magyar állatorvos. *In: Vasi Szemle.* 1958. 1.

Halmi János: Tolnay Sándor. *In: Orvosi Hetilap.* 1963. 4.

Bencze József: Tolnay Sándor. *In: Orvosi Hetilap.* 1963. 4.

Kovács János: Tolnay Sándor emlékezete. 1748–1818. *In: Vasi Szemle.* 1988. 3. 438–441. p.

Karasszon Dénes: A magyar állatorvoslás kultúrtörténete. I–II. Történeti áttekintés. Az állatorvostörténet-írás szakirodalma 1944-ig. Piliscsaba, 2005.

Varga Márton (1767–1818) – természettudós, földrajzi író, akadémiai tanár, uradalmi igazgató, bölcséleti doktor

Dióskálon született 1767. március 20-án.

Alsóbb iskoláit Szombathelyen, a középiskolát Székesfehérváron végezte, tanári diplomáját a győri Királyi Akadémia bölcsészeti karán szerezte.

1796–1798 között a komáromi gimnázium tanára volt. (Vele egy időben tanított ebben az iskolában Katona Mihály, a kiváló földrajztudós is.)

1798–1809 között a Nagyváradi Akadémia természeti tanszékén tanított.

1808–1809-ben megjelent háromkötetes tan- és kézikönyve a XVIII. század természettudományos (fizikai, kémiai és csillagászati-földrajzi) eredményeinek magas színvonalú, közérthető, magyar nyelvű összefoglalása.

Mint nyelvművelő, a természettudományok szakmai magyar nyelvének kialakulását segítette elő. 1796-tól az erdélyi nyelvművelő társulatnak a tagja volt.

1810-ben elhagyta Nagyváradot, és 1810 szeptemberétől a Győri Királyi Akadémián kezdett tanítani.

1810 decemberétől Nagyvenyimben élt és dolgozott, mint a Zirci Apátság uradalmi jószágigazgatója. Ezután már többé nem tanított, és nagy jelentőségű irodalmi munkásságával is felhagyott – valószínűleg azért, hogy hat gyermekéről anyagilag gondoskodni tudjon.

Sajnos életéről igen keveset tudunk, nem született róla monográfia, annak ellenére, hogy a későbbi tudománytörténészek nagy elismeréssel méltatták könyveinek tudományos színvonalát, nyelvezetének szépségét.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig ; Magyar életrajzi lexikon

Főbb munkái:

Varga Márton: A' gyönyörű természet' tudománnya. I–II. köt. Nagyvárad, 1808.²

Varga Márton: A' tsillagos égnek és a' Föld golyóbissának az ő tüneményeivel együtt való természeti előadása, 's megesmértetése. Nagyvárad, 1809.²

Irodalom róla:

Beluszky Pál: Varga Márton emlékezete (1767–1818). *In: Földrajzi Közlemények.* 1968. 92. 4. 337–338. p.

Hevesi Attila: Varga Márton és Katona Mihály a magyar természeti földrajz előfutárai. *In: Földrajzi Közlemények.* 1972. 96. 1. 100–103. p.

250 éve hunyt el

Kéri Borgia Ferenc (1702–1768) – jezsuita csillagász, fizikus, klasszika-filológus, egyetemi tanár, matematikus, történetíró

Kenézlőn született 1702. október 10-én, kismemesi családba.

A nagyszombati egyetemen filozófiát és teológiát tanult, majd Bécsben folytatta tanulmányait. A bölcseleti és teológiai doktorátus megszerzése után tanári pályára lépett. Szakolcán görög nyelvet, Nagyszombaton filozófiát, teológiát és fizikát adott elő. A papnövendékek felügyelője volt Grazban egy évig, majd Bécsben, ahol könyvcenzorként is működött. Ezután Budán, Kassán és Nagyszombatban a papnevelde előjárója volt.

A csillagászat első művelője volt Nagyszombatban 1735–36-ban (jóval az ottani csillagvizsgáló létrehozása előtt), de már korábban is foglalkozott csillagászattal: megfigyelte és leírta az 1729–30. évi üstökösöt, és ekkor kezdett tükrös távcsövekkel (homorú távcsőtükrök fémanyagának előállításával és csiszolásával) foglalkozni. Sajat kezűleg elkészített műszerei (teleszkópjai) külföldön is megbecsültek voltak.

A nagyszombati egyetem 1752 és 1755 között felépített, korszerű, jól felszerelt obszervatóriumának létrehozásában nagy szerepe volt, és a csillagvizsgáló társigazgatójának is megválasztották. Fizikai tárgyú dolgozatai közül három a mechanikával, egy a fényvel foglalkozott. Könyvei korának fizikáját magas színvonalon tárgyalták, és azt az eszmei küzdelmet tükrözték, amely a (Descartes filozófiája szerinti) cartesianus szemlélet és a (Newton felfogása szerinti) newtoni szemlélet között akkor folyt.

Mint történész a bizánci forrásszövegek magyar vonatkozásait gyűjtötte össze.

Nagyszombatban halt meg 1768. december 1-én.

Kéri Borgia Ferenc korának egyik legnagyobb tudású és legszélesebb látókörű természettudósa volt.

Forrás: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig ; Magyar életrajzi lexikon

Főbb munkái:

Dissertatio astronomica de cometa viso 1729 et 1730. Tyrnaviae (Nagyszombat), 1736.

Epitome historiae Byzantinae ... Tyrnaviae, 1739–1742. (9 kötet)

Dissertatio physica de Corpore generatim deque oposito eidem vacuo. Tyrnaviae, 1752.

Dissertato de motu corporum. Tyrnaviae, 1753.

Dissertatio de causis motuum in corporibus. Tyrnaviae, 1754.

